

Vijfde generatie Van Peer
D'r hef oltied veul volk woont an de Grenze
Vierde kwartaal 1924 - Mishandeling
Museumschatten in Zuidoost-Drenthe

Kroniek

- december 2024
- jaargang 33 - nummer 94
- losse nummers € 6,50

Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

Een historisch pareltje: Museum Janning

Er zijn in Zuidoost-Drenthe veel historische pareltjes. Alleen al de diverse veelal kleine musea in Emmen zijn het bezoeken meer dan waard. Wat te denken van 'Ergens in Nederland', een haast wat verstopt museum over de Tweede Wereldoorlog. Of het altijd leuke Smalpoormuseum. En natuurlijk het Museum Collectie Brands, het Veenpark en het prachtig verbouwde Van Goghuis.

Maar ik wil 1 museum extra onder de aandacht brengen. Al is het maar omdat het nog lang niet door alle historici is ontdekt. Dat is het Museum Janning. Het afficheert zich als een museum met verborgen schatten uit het verleden.

Als een museum zich zo voorstelt dan sta ik bij wijze van spreken al met één been binnen. En dan ontdek je een bijzonder verhaal. Het museum Janning is vernoemd naar Johannes Hendrikus (Hein) Janning. Zijn wieg stond ruim 100 jaar geleden in Nieuw Schoonebeek. Niemand die toen nog kon bevroeden dat hij priester zou worden, zich zou ontwikkelen tot een verdienstelijk kunstschilder en collectioneur (heerlijk woord) van kerkelijke kunst. Er ontstaat een beeld van een gepassioneerd mens, die stapje voor stapje bouwde aan zijn verzameling. Om zijn hobby te bekostigen schilderde hij en exposeerde hij zijn werk. De opbrengst van verkochte schilderijen reserveerde hij voor de verdere uitbreiding van zijn collectie.

Zijn verzameling bracht hij onder in de pastorie in Workum, waar hij vanaf 1965 tot zijn dood in 1980

priester was. Het duurde vervolgens vijf jaar voordat Jannings verzameling in een museum in Workum werd ondergebracht.

En nu ruim 100 jaar na zijn geboorte is Hein Janning met zijn kunstcollectie in figuurlijke zin teruggekeerd naar zijn geboortedorp. Alleen al zo'n curieuze ontstaansgeschiedenis maakt een bezoekje waard.

De oude pastorie in Nieuw Schoonebeek is een toepasselijke locatie voor het museum. De cirkel is rond, zou je gerust kunnen zeggen. Met dit museum wordt een eerbetoon gebracht aan de inspanningen van Hein Janning. Zijn nalatenschap is bij André Zwake en Margreth Eikens in goede, deskundige en vertrouwde handen. Zij verzorgen ook een inspirerende rondleiding.

Zonder reclame te maken kwamen er al enkele duizenden bezoekers over de vloer. Dat zegt wel iets over de aantrekkingskracht van de tentoongestelde kunst. Nu de bovenverdieping ook is ingericht valt er nog meer bijzondere kunst te bewonderen. Bovendien hebben ze plannen om ook de aangrenzende kerk als expositieruimte te gebruiken.

We hebben al de Van Gogh-fietsroutes. Wie maakt de route voor De Emmer Musea-route, die na een rondleiding eindigt met een biertje in de oude pastorie van Nieuw Schoonebeek? Ik denk dat pastoor Janning dat wel goed vindt. Leer mij de katholieken kennen.

*Kijk je naar toen,
dan zie je het nu.*

*door
Marscha van Noesel*

Vijfde generatie Van Peer staat klaar

*'Ik verkoop potten en pannen.
'Een familiebedrijf, je stapt er gemakkelijk in.'
'Personeelsgebrek treft iedereen met een bedrijf.'*

Van platteland naar verstedelijking

In de periode rond 1900 groeide de bevolking van de gemeente Emmen sterk door de komst van veenarbeiders. In 1880 woonden er ongeveer 10.000 mensen in de gemeente, maar dat aantal was al in 1900 verdubbeld tot 20.000. De gemeente veranderde door de veenontginning van een gebied met landbouwnederzettingen naar een verstedelijkte regio in de tweede helft van de 20ste eeuw. Rond 1900 zagen ondernemers kansen in Zuidoost-Drenthe. Eén van hen was middenstander Jan van Peer uit Schoonoord, die zich in 1910 met zijn gezin in Emmen vestigde.

Hoewel de vierde generatie Van Peer, de drie zonen van JES (afkorting van Johan Eduard Siewerd) van Peer en Janny Joël nog volop in bedrijf zijn, staat de vijfde generatie, Diede, al in de startblokken. Maar wie van de kleinkinderen van JES en Janny straks nog meer aan het roer zullen staan van het familiebedrijf is nog niet duidelijk. Voorlopig hebben Ronald (49) die de zaak 'Koken, Tafelen en Cadeaus' voor zijn rekening neemt, Jan, (58) die beddenspecialzaak runt en Berjo (56) die de administratie doet en zich een manusje van alles noemt, de touwtjes in handen. Nog vaker dan voorheen zijn ze zelf in de winkels actief. Personeelsgebrek treft

Linksboven: Op deze kaart is te zien dat er rond 1800 geen bewoning was aan de Hoofdstraat- westzijde. Op de hoek Hoofdstraat - Derksstraat stond de boerderij van boer/schoenmaker Derks (38/43). De huidige Derksstraat werd toen De Steeg genoemd. (www.dorpshistorie.nl; Anne Post, Norg)
Rechtsonder: Deze foto van de huidige Hoofdstraat in zuidelijke richting is voor 1910 gemaakt. Aan beide zijden van de toenmalige Dorpsstraat werden prachtige panden gebouwd. Rechts is het hek te zien dat toegang gaf tot het erf van Derks. Hier liet Jan van Peer in 1910 zijn eerste winkelpand in Emmen bouwen. (Museum Collectie Brands)

Geschiedenis (1901-1923)

1901 - Jan van Peer (Wildervank, 1877 - Emmen, 1952) (foto rechts, ca. 1930), gehuwd met Aaltje Welling (1880-1935) begint vanuit zijn woonhuis in Schoonoord met de verkoop van horloges.

1910 - Opa Van Peer verhuist met zijn goedlopende nering naar Emmen dat, omdat het 'op het zand' en niet 'op het veen' lag, toen al een zekere uitstraling had. Hij vestigt zich aan de Stationsstraat (nu Hoofdstraat 108) in een speciaal daartoe gebouwd pand, waarin later onder andere een bank en een bloemenhandel onderdak vonden.

1916 - Op de hoek van de (huidige) Hoofdstraat en Derksstraat, waar in vroegere jaren het boerenbedrijf van de familie Derks stond, wordt het nu nog bestaande pand gebouwd met een leuk, karakteristiek en voor die tijd gedurfd hoektorentje.

1923 - Aan de Derksstraat worden zowel het 'toonkamergebouw', nu 'Slaapcomfort', als een magazijn-huisje gebouwd. Achter het toonkamergebouw bevond zich tot in de tachtiger jaren van de afgelopen eeuw, de eigen meubelmakerij. Het oorspronkelijke beroep van scheepstimmerman van opa Van Peer kwam dus goed van pas.

ook het gerenommeerde familiebedrijf Van Peer. Sinds kort voert Van Peer met trots het predicaat hofleverancier als enige in Emmen. De slogans zoals 'Van Peer geeft Meer' of 'billijke prijzen en kwaliteit' die vroeger groot in advertenties stonden, gelden immers nog steeds, maar dan misschien met andere woorden.

De hele geschiedenis van het familiebedrijf beschrijven zou een omvangrijk boekwerk opleveren. Het bedrijf bestaat immers al sinds 1901. Daarom wordt de geschiedenis van het bedrijf in kaders, zoals hierboven, beschreven.

Bovendien zijn er in de afgelopen decennia talloze verhalen over de bekende middenstandsfamilie van Emmen her en der in kranten en tijdschriften verschenen. Persoonlijke verhalen van de 'Van Peertjes' geven een beeld en meer kleur aan hoe het was in de jaren vlak na 1945.

Hoe het in het begin van de 20ste eeuw begon is wel bijzonder. De grootvader van JES, Jan van Peer, was in 1882 met zijn ouders Arend van Peer (timmerman) en Roelfien Smit vanuit de gemeente Onstwedde in Schoonoord komen wonen. Op 30 november 1900 huwde hij te Borger met Aaltje Welling. Zij gingen in Odoornerveen/Schoonoord aan de Kerklaan wonen, waar hun kinderen Arend (18-03-1901), Derkje (09-07-1902), Roelfien (07-07-1903) en Annigje Harmina (03-07-1904) werden geboren. Daarna verhuisden zij naar Schoonoord, waar Harm Jan (29-08-1909) werd geboren. Na de verhuizing naar Kerklaan 24 in Schoonoord begon Jan van Peer met de verkoop

van horloges, naaimachines, commodes, speelgoed, kortom alles wat je toen een in warenhuis kon vinden.

Op 11 april 1911 was Jan van Peer op het gemeentehuis in Emmen om zich met zijn gezin in te laten inschrijven als bewoner. Hun jongste kind, Helena Johanna (20-02-1912 - 19-12-1912), werd hier geboren.¹

In Emmen had hij in 1910 een stuk tuin (kadastraal perceel C5071) van caféhouder Hendrik Antonius Meijer gekocht, het voormalig boeren-erf van de familie Derks.² Hier bouwde hij een woning (het huidige adres Hoofdstraat 117), een schuur en een pakhuis. In 1917 verkocht hij dit alles aan uitgever en drukker Albertus Tonkens.

Het woon- en winkelpand (derde van links) dat Jan van Peer in 1910 liet bouwen. Zie ook daar boven de inzet. (Collectie Roelof Boelens)

In 1916 liet Jan van Peer op de hoek van de Derksstraat/Hoofdstraat een monumentaal woon- en winkelpand bouwen.
(Collectie Roelof Boelens)

Ondertussen had Van Peer in 1916 het naastgelegen bouwterrein (C5200) van caféhouder Meijer gekocht en hij liet op de hoek Hoofdstraat-Derksstraat een voor die tijd opvallend pand bouwen. Door velen toen en nog steeds de winkel met het torentje genoemd.

Drie van de kinderen, Derkje, Arend en Harm-Jan kwamen in de zaak werken. Jan van Peer ging verder met zijn oude liefde: meubels maken. Hij was ook maatschappelijk in bijvoorbeeld de handelsvereniging en de woningcorporatie zeer actief. Derkje was een statige doortastende en goede zakenvrouw. De nieuwe lichting had ook andere be-

langstelling dan alleen de zaak, zoals Arend bijvoorbeeld, die behalve operator in de enige bioscoop van Emmen ook Drentse verhalen schreef. Arend, de oom van JES had andere ideeën over de winkel. Daarom kocht zijn broer hem uit en kon Harm-Jan het verder alleen doen. Derkje was inmiddels ook al uit de zaak gestapt. Harm-Jan kreeg al gauw assistentie van JES. In 1974 nam JES de zaak definitief over.

En zo groeide deze zaak van generatie op generatie verder uit. JES van Peer, een gedreven rechtvaardige zakenman, heeft de zaak van zijn vader en grootvader enorm uitgebreid. Natuurlijk ook met de hulp van zijn vrouw, Janny. "Het ging altijd beter met de zaak," zegt ze. Ook toen V&D in Emmen kwam, we hielden wel even ons hart vast. Wij echter hadden onze eigen merken. De komst van V&D heeft ons niet geschaad, in tegendeel. We hebben ons altijd onderscheiden. En nog steeds ben ik geïnteresseerd in hoe de zaken er voor staan. Als we in Emmen zijn lopen we altijd even binnen. Dan heb ik mijn zonen ook weer even gezien en ik kan het niet laten om te vragen of er goed verkocht is."

JES is in 2002 uit de zaak gestapt om het roer over te dragen aan zijn zonen. Nu zoveel jaar later, woont hij met Janny al negen jaar in Angelslo. Twintig jaar woonden ze in Bargeres en ook nog evenzoveel jaren in een boerderij in Westenesch. Nu genieten ze van hun kinderen en kleinkinderen in huis met tuin samen met hun Franse bulldog, Coco. Jan luistert

Links: In 1923 werd aan de Derksstraat een 'toonkamergebouw' met daarnaast een 'magazijnhuisje' gebouwd. Rechts: Het 'toonkamergebouw' werd als een winkel met 'Slaapcomfort' ingericht. In het 'magazijnhuisje' dat ook als woning was gebruikt, werd van 1954 tot 1966 gebruikt door juwelier Arnold van Ess. (Foto ca. 1960-1965, Collectie Roelof Boelens)

Geschiedenis (1928-1982)

1928 - Vader Harm Jan van Peer (foto rechts) neemt met zus Derkje en broer Arend de leiding van het bedrijf van Jan van Peer over; de laatste blijft evenwel zeer actief in het maken van houten meubels.

1940 - De derde generatie en algemeen directeur van het familiebedrijf, Johan Eduard Siewerd (algemeen bekend onder de naam JES) van Peer wordt geboren in het tot woonhuis van de familie Van Peer getransformeerde 'magazijnhuisje' aan de Derksstraat.

1954 - Het woonhuis aan de Derksstraat wordt ontruimd en gaat onderdak bieden aan de zaak van Juwelier Van Ess. De familie H.J. van Peer verhuist naar de overzijde van de straat en trekt in een groter woonhuis met tuin, waarin tot voor kort Derkje van Peer en haar vader woonden.

1962 - JES van Peer doet zijn intrede in de leiding van het bedrijf.

1966 - Het grote pand met het torentje wordt gemoderniseerd, waarbij dat torentje werd verwijderd. Juwelier Van Ess verlaat het huisje aan de Derksstraat. Dierenwinkel Natura neemt zijn plaats in.

1974 - Vader Harm Jan van Peer verlaat het bedrijf, zoon JES van Peer neemt als derde generatie Van Peer de algehele leiding van het bedrijf over.

1980 - Op de plaats waar het woonhuis met tuin van de familie Van Peer stond, wordt de speelgoedzaak Intertoys gebouwd.

1982 - Opening van de cadeauboetiek 'Oriënt' onder de leiding van de echtgenote van JES van Peer.

naar wat Janny allemaal over hun gezamenlijke tijd in de zaak vertelt. Intussen probeert hij Coco onder controle te houden, opdat de hond mij niet aanvalt, maar even later zijn we al maatjes.

JES herinnert zich nog veel uit zijn tijd in de zaak, alleen voor namen en de puntjes op de i moet je bij Janny zijn. Ze heeft alle verhalen die er over het bedrijf zijn verschenen paraat, boeken over oud Emmen komen in een mum van tijd tevoorschijn, maar het verhaal over hoe zij JES in het veenkoloniale dorp Wildervank ontmoette, staat niet zwart op wit, tot nu toe.

JES was met zijn waterpolo-club De Kikker in 1963 naar een toernooi in Wildervank en vierde 's avonds feest. Daar was Janny Joel, geboren in Annen en sinds haar vijfde jaar woonachtig in Wildervank, ook. Ze zat toen op de Kweekschool in Groningen. Natuurlijk werd er gedanst: "Ik zag hem meteen en we maakten kennis. Ik vroeg hem "Wat doe je?" Hij zei: Ik verkoop potten en pannen. Ik woonde nog bij mijn ouders. Een schoolmeisje was ik, na een half jaar waren we verloofd. Twee jaar later zijn we getrouwd. Dus binnenkort, 23 februari 2025, zijn we zestig jaar getrouwd! Ik was in die tijd al wel onderwijzeres, maar ik moest zoals de wet dat toen voor getrouwde vrouwen voorschreef, ontslag nemen,

wat ik toen heel gewoon vond. Bovendien was ik ook al in verwachting van onze oudste zoon Jan."

Ze kregen drie zonen. JES kon al zijn tijd in de zaak steken, terwijl Janny voor de kinderen zorgde. Ze hield zich ook zijdelings met de zaak bezig. Ze was heel enthousiast en wist vanuit de dagelijkse praktijk als huisvrouw voldoende adviezen te geven over inkoop.

*De Oriënt-
winkel van
Janny van
Peer.
(Collectie
Roelof
Boelens)*

KINDERWAGENS

Keuze uit meer dan 70 soorten.

De beste merken uit binnen- en buitenland.

Engelse modellen — Vouwagens voor kleinbehuïden en voor hen die veel reizen.

Spec. aanbiedingen in extra voordelige Kinderwagens prijzen van f 79.50 — f 85.— — f 93.— — f 97.50

Ziet onze Kinderwagenetalage

Links: De kinderwagens voor de winkel aan de Hoofdstraat in 1946. (Collectie Van Peer)

Boven: Emmer Courant, 02-09-1949.

Ook de indeling van de panden hield haar bezig. Dat was geen wonder, want haar vader was architect en bij de verbouw en nieuwbouw van de panden van de zaak konden ze haar ideeën goed gebruiken. Zo was ze heel blij dat tijdens al die verbouwingen werd besloten dat het torentje, zo karakteristiek voor dat hoekpand, terugkwam. Wie omhoog kijkt, ziet daar behalve het jaartal (1916) ook een gevelplaatje 'kooplust' van de kunstenares Judith Braun hangen. Dat is er bij het eeuwfeest van de zaak op gekomen.

Janny heeft nog een tijdje de leiding gehad in de Oriëntwinkel van Van Peer naast de beddenzaak, waar Aziatische producten werden verkocht. Toen ze ermee stopte was er niemand die hart had voor deze producten. Nu is in het pand een kapperszaak in gevestigd.

Ook de kampeer- en tuinmeubelenwinkel aan de Noorderpassage waar Berjo tijdelijk de scepter zwaaide, is al geruime tijd geleden verhuurd aan de kringloopwinkel Mijn Kraam.

Van Peer heeft ook lange tijd speelgoed verkocht. Eerst in het historische pand en later in het modernere aangebouwde gedeelte aan de Derksstraat, Jan van Peer Intertoys. Die ruimte is nu aan het bedrijf Intertoys verhuurd. Jan, de oudste zoon, weet nog wel dat hij en zijn broertjes op zondagmiddagen op de speelgoedafdeling van zijn vader werden losgelaten om te spelen met wat ze maar wilden, maar Janny weet daar helemaal niets meer van. Wel weet ze dat ze haar kinderen niet met speelgoed heeft verwend, ook al hadden ze zelf een speelgoedwinkel. In het boekje *Emmenaren over Emmenaren* staat een verhaaltje geschreven door de artistieke 'oom Arend' over de kinderwagens die bij Van Peer na de oorlog te koop stonden: "Bij veel jonge paren ontbrak het aan geld om meubels te kopen. Zij kochten op afbetaling bij Jan van Peer, 'goed en niet duur'. Mijn vader stelde er prijs op de best verkrijgbare spullen te leveren. De jonge mensen kochten op afbetaling met een contract voor twee jaar. Binnen een jaar moest er nog een contract komen voor een kinderwagen. De rente was 7% van het aankoopbedrag. En elke veertien dagen moest je langs de deuren om het bedrag te innen. Dan werd meteen

gekeken of de mensen het spul wel goed onderhielden. Als er geen geld was, werd uitstel verleend. Bij ziekte en overlijden ging er een streep door de rekening." Aldus een stukje uit een van de Drentse verhaaltjes van die 'leuke' oom.³

Ook de humor van die oom hebben de zonen van JES in zich. Grappen maken over zichzelf is hen wel toevertrouwd. Maar met grapjes komt er geen geordend verhaal, dus terug naar hun moeder.

Die kinderwagens werden in de winkel verkocht, weet Janny. Ze haalt een foto tevoorschijn van een lange rij kinderwagens die buiten langs het winkelpand te koop stonden. Dat tekent de geboortegolf van 1946. Als je die wagens op de foto nu ziet gaat er een schok van herkenning door sommigen heen: "O ja die hadden mijn ouders in de jaren na de oorlog ook."

Van Peer is met Emmen verbonden. De zonen blijven nog wel een paar jaartjes doorgaan. Maar of hun kinderen, Janny en JES hebben zes kleinkinderen, onder wie 'twee bonuskinderen', hun toekomst ook in de zaak zien zitten, blijft nog even de vraag. Ronald: "Ik zal ze er nooit toe dwingen, wat mijn ouders ook nooit hebben gedaan. Ze zijn nu nog te jong, maar ik zal ze zeker waarschuwen: als je erin stapt weet dan dat het je helemaal in beslag zal nemen."

Diede, Jans zoon, staat inmiddels met een stralende glimlach in de beddenspeciaalzaak van zijn vader. "Ik had eigenlijk helikopterpiloot willen worden of profvoetballer, maar ik raakte geblesseerd. Ik heb commerciële economie en marketing gestudeerd. Tijdens mijn stage bij een meubelbedrijf groeide mijn interesse voor meubels," zegt hij. En hij weet natuurlijk dat met de meubelmakerij van zijn over-overgrootvader de geschiedenis van Van Peer begon. Nadat hij nog zeven maanden op wereldreis is geweest, stapte hij toch bij vader Jan in de zaak. Hij legt zich er nu bij neer: "Ik ben met de zaak opgegroeid en je stapt er zo vanzelfsprekend in." Zijn droom piloot te willen worden kan hij later misschien nog wel eens realiseren op een vliegend tapijt naar verre landen om inkopen te doen voor zijn ooit nog opnieuw op te bouwen meubelzaak.

Vanaf links: Jan, Jes, Berjo en Ronald van Peer.

Geschiedenis (1993-heden)

1993 - Achter Oriënt wordt een groot bedrijfspand gebouwd dat onderdak gaat bieden aan 'Intercamp'.

1995 - Ronald, de jongste zoon, gaat werken in het bedrijf op de kook- en huishoudetage. Daarvoor was hij als manager voor Intertoys Nederland werkzaam.

2000 - Oudste zoon Jan neemt de beddenzaak 'Slaapcomfort' over.

2001 - Jan van Peer BV viert het honderdjarig bestaan met onder meer een herstel van het grote pand op de hoek Hoofdstraat/Derksstraat in zijn vrijwel oorspronkelijke staat, dus zonder de gevelbeplating en zonder de bekende luifels, maar compleet met een gemoderniseerd hoektorentje en hoge etalageramen, zoals het vroeger was.

2002 - De jongste zoon Ronald neemt zelfstandig 'Jan van Peer koken, tafelen, cadeaus' over. De middelste zoon Berjo neemt de 'Intercamp' over.

2008 - Jan van Peer gaat verder zonder de formulenaam Spectra (inkoopvereniging) en doet volledig zelf zijn marketing en inkoop.

2009 - De kookafdeling op de eerste verdieping wordt voorzien van een nieuw interieur en een demokeuken waar diverse demonstraties gegeven kunnen worden.

2014 - heden

De winkel werd verbouwd en gerestyled met nieuw interieur. Het assortiment is nu op de begane grond te bezichtigen, waar door een doorbraak naar het naastgelegen pand meer dan 100 m² erbij kwam.

Foto's

De foto's van de familie Van Peer komen uit hun privé collectie.

Noten

- 1 Genealogische gegevens ontleend aan:
Gemeentearchief Emmen, persoonskaarten en bewonerskaarten.
www.alledrenten.nl
- 2 Informatie uit het Kadaster, leggers 70, 630, 1321, 2068, 3482, 3801, 5003, 6952, 8570, 8793 (Jan van Peer), 9710, 10495, 17191 (Harm van Peer), 17811 en 21625.
- 3 Drents Archief, inv.nr. 0272 Firma Jan van Peer te Emmen.

Lees ook: S. Hoek-Beugeling e.a., 100 Jaar Emmen, deel 1, Leeuwarden 2003, blz. 111, 113, 153-156.

Voor een uitgebreide versie van dit artikel met meer foto's en kadastrale gegevens zie de website van de HVZOD:
<https://hvzod.org/kronieken/>

Janny en Jes van Peer op hun geliefde Ameland.

D'r hef oltied veul volk woont an de Grenze

Op zich was het grensgebied een dunbevolkte streek. Moest ook wel, want er gold sinds het Verdrag van Meppen in 1824 een woningbouwverbod.¹ Toch waren er 'an de Grenze' van Ter Apel in het noorden tot Twist in het zuiden enkele woonconcentraties. Aan de Duitse kant stonden in Schwarzenberg tientallen hoeves, allen een vijftig meter vanaf de grens. Nederland kende, daar waar nu het Bargerveen ligt, een dichtbevolkte Grensweg.

Ook de Nederlandse kant bij grenssteen 163 was de eerste helft van de vorige eeuw druk bewoond. Na elkaar vertrokken de bewoners, soms (terug) naar Duitsland, soms verder Nederland in. Wat is het verhaal van dit laatstgenoemde woongebied tussen Barger-Compascuum en Hebelermeer?

Vraag oudere bewoners van Zwartemeer en Barger-Compascuum wie 'eerder' aan de grens woonden. In vier van de vijf gevallen krijg je het antwoord 'Albert Brinkmann'. Vraag dit ook aan bewoners van

Hebelermeer en je krijgt hetzelfde antwoord. Brinkmann's Albert woonde met zijn echtgenote Miene Gustin, oma Helena Brinkmann-Fischer en later zoon Berthus in het huis op het bovenveen nog geen honderd meter vanaf de grens. Zijn verschijnen was opvallend. Hij haalde met pony en wagen en met zijn keeshondje Puckie naast zich aardappelschillen en oud brood op. Nooit droeg hij een jas en zijn overhemd miste de bovenste drie knopen. Van hem werd verteld dat hij één keer in de katholieke kerk was geweest en daarna nooit meer. Hij geloofde de pastoor wel. 'Hij hoefde niet weer heen.' De familie Brinkmann leefde en werkte in Nederland en in Duitsland. Zoon Berthus ging in Barger-Compascuum naar school, winkelen deden ze in Zwartemeer, bij de winkels aan de Limietweg in Barger-Compascuum en zeker ook in Hebelermeer.

In dit artikel staat achter een familienaam in het kopje en soms in de tekst tussen haakjes een nummer dat naar de huisplaats op de kaart van bladzijde 10 verwijst.

Linksboven: Albert Brinkmann in 1965 met pony, kar en twee honden op pad door de buurt. (Collectie Lenie Dijck-Veringa)

Links: Het huis van de familie Brinkmann² aan de grens in 1943.

(Uit Festschrift zur 175 Jahrfeier der Hochmoorgemeide Hebelermeer, Hebelermeer 1963, blz. 45.)

Veel verwantschap was er met mensen uit Hebelmeer: Oma's broers, zussen, neven en nichten Fischer, woonden in het Duitse grensgebied. Helena Fischer was geboren in Wesuwe en Miene Brinkmann-Gustin kwam uit Schöninghsdorf.

De mensen praten nog met een bijzonder gevoel over het huis, zo dichtbij grenssteen 163. Het vervallen huis op het bovenveen, opgetrokken uit rode baksteen en gedekt met pannen, was omringd door hoge berkenbomen. In de bomen huisden meerdere uilenfamilies, zo vertelden jongens uit de buurt. Grondbezitter, boer, winkelier en caféhouder Robben in Hebelmeer, had eind jaren twintig van de vorige eeuw het huis laten bouwen. Vanaf de bouw was de familie Brinkmann huurder van de woning op het adres Limietweg 125. Aan de zuidkant van het huis liep het pad vanaf de Limietweg naar de grens. Evenwijdig aan de grens lag aan de Nederlandse kant de Grensweg. Vanuit het huis was de grens te overzien en vanuit dit huis werd ook veel gesmokkeld. Buurtbewoners en verliefde stelletjes liepen op zondagmiddag over de Grensweg. 'Alsof ze over een kade flaneerden.' Zo kregen jongens uit het noorden verkering met meisjes van de Grensweg in Zwartemeer. Het huis werd door heel de buurt bezocht, vooral door de jeugd. In het huis hingen aan de wand meerdere koekoeksklokken en *Candy* sexboekjes lagen verspreid door de kamer. Op de grammofoon werd muziek gedraaid. Vast Schlagers.

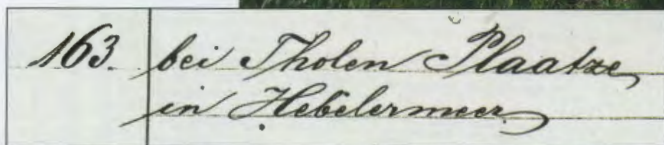
Franz Bölle (D) en Casper Thole (E)

Aan de Duitse kant woonde Franz Bölle (1938-2023). De families Brinkmann en Bölle gingen met elkaar om. Brinkmann liet een koe en een sik aan de lijn grazen op de 'koeweide' van Bölle. Brinkmann paste goed in deze buurtschap, gevormd door de families Bölle, daarvoor Backs (en tussen 1938 en 1955 was Conen Bernd inwonend) en Robben Heinrich aan de Grüntalstrasse. Boer 'Bölln Franz' was erg vernederlandst. Zijn meeste grond lag tussen de Limietweg en de grens. Hij kreeg de zaterdageditie van de *Emmer Courant* van zijn Hollandse achterbuurman. Hij praatte geen Duits, geen Nederlands, maar het dialect van de Limietweg. Het huidige adres is Grüntalstrasse 48.

De boerderij van Robben op Grüntalstrasse 46 heeft een opmerkelijke geschiedenis. Tot aan 1889 woonde hier de familie Casper Thole(n). In oude papieren wordt voor de grenssteen op deze locatie de duiding '163. bei Tholenplaatze in Hebelmeer' gebruikt. De familie had hier een boerenbedrijf en een Wirtschaft. De Veenweg vanuit Emmen naar Hebelmeer kruiste bij de Kneipe van Thole de grens en menig reiziger stapte naar binnen. Al voor 1800 had Casper Thole zich gevestigd op deze boer-

*Rechts:
Grenssteen
163 in 2024.
(Foto Gerard
Steenhuis)*

*Onder:
Grenssteen
163 stond
bij Tholen
Plaatze bij
Hebelmeer.*

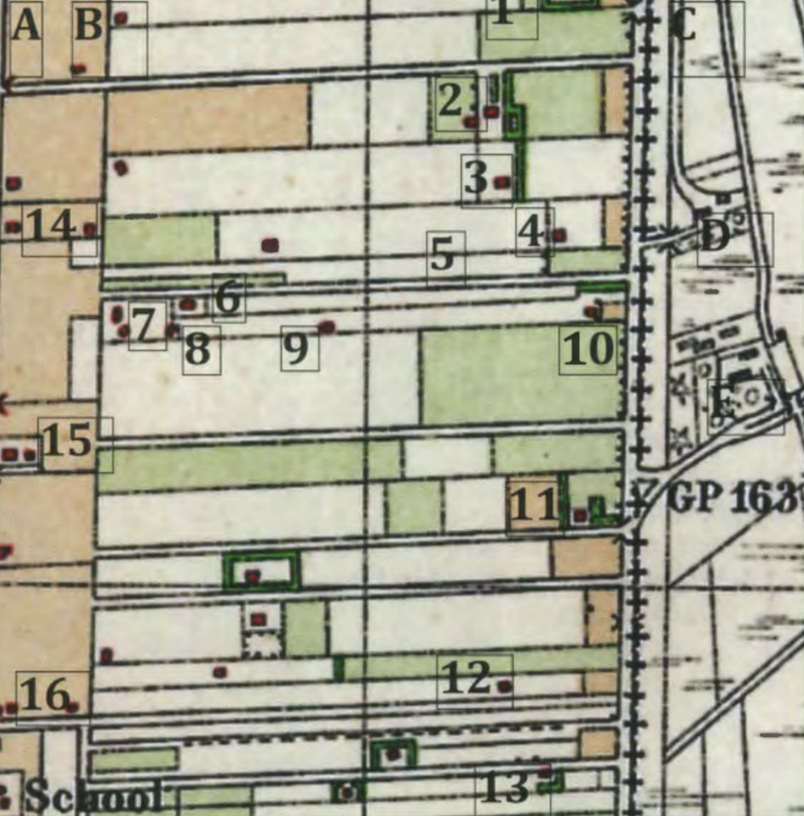

derij. Maar de tijden waren zwaar, het verbouwen van boekweit bracht steeds minder op.³

In 1883 mislukte de oogst door slechte weersomstandigheden. De boer, kleinzoon Casper, overleed in dat jaar op 51-jarige leeftijd. Zijn weduwe redde het niet en in mei 1889 stond het bedrijf, gebouw, inboedel en grond met vrucht te koop. Het waren zeer zware tijden voor de Hebelmeerse boeren en rond 1894 emigreerden twaalf gezinnen naar Amerika. Zes jaar later kreeg Heinrich Robben, uit het geslacht van Gasthof Robben, de boerderij met grond op naam. Zo heet in de volksmond deze boerderij 'Robben Heinrich', hoewel de huidige bewoner de voornaam Bernard draagt.

De kaart (bladzijde 10)

Verscheidene personen sprak ik over de streek tussen Limietweg en grens, het Hebelmeerse Compascuum of ook Hebelmeerse veen genoemd. Buurtbewoner, jager en visser **Mans Egbers** (1920-2013) vertelde me dat er veel gezinnen woonden, daar Achter de Breede Sloot: "D'r hef oltied veul volk woont an de Grenze." Als jongen kende hij de buurt. Ze woonden aan de Limietweg (14) en hij bezocht de school daar. Hij en zijn vader werkten (in de oorlog) bij boer en caféhouder Stephan Esders in Hebelmeer. Esders had ook een plaats, perceel grond in Nederland (5). Mans kwam na de oorlog als constructietekenaar te werken op het kantoor van de Purit. In 2009 sprak ik voor het eerst met hem. Hij schetste op enkele vellen papier het grensgebied en tekende de huizen en de namen van de bewoners in. Opvallend is dat hij over de buurt waar hij geboren en opgegroeid was heel gedetailleerd is.

Kaart 1. Fragment van Bonnekaart No 243 Nieuw Dordrecht Verkend in 1902 en Ged.

Herzien tot 1924. Legenda:

A: Limietweg; B: Breede Sloot; C: de grens; D: In Duitsland, boerderij van de familie Backs en inwonend Conen Bernd, later Bölle; E: Idem, boerderij van de familie Heinrich Robben.
 1: Schiphouwer; 2: Borgmann; 3: Huis op plaats van Jan Berend Backs; 4: Wed. Tholen en Hermann Poker; 5: Plaats van Stephan Esders; 6: klompenmaker 'Aole' Berend Hölcher, later gezin van 'Bul' Berend Robben en Ibeltje Kuipers; 7: Roef Trip; 8: Johan Oosterrood; 9: Harm en Berend Sandman, later Jan de Jong; 10: Elisabeth Oosterrood-Husers; 11: Albert Brinkmann; 12: Hermesen (Billen); 13: Weduwe Heine; 14: Huizen, van noord naar zuid: Willem Brijan jr. met inwonend Harm Egbers, Willem Brijan sr.⁴ en (naderhand gebouwd) Jan Willem Bauerhuit; 15 Harm Cramer (Klenen); 16 Willem Scholte.

De buurtkenner-bij-uitstek is de amateurhistoricus J.B. 'Broer' Berens (1916-2013). Hij laat een met de hand geschreven kaart na die anders dan andere kaarten de bewoning in dit gebied direct aan de grens laat zien. De kaart is van ongeveer 1910 en er staat bijgeschreven 'incompleet'. Helaas, jammer! Op de kaart tekende hij de namen in van noord naar zuid. Na Gerrit Schiphouwer komt Hendrik Borgman, Wed. Tholen, Berend Esders, familie Hermesen (Billen) en familie Kasper Heine.

De *Bonnekaart No 243 Nieuw Dordrecht Verkend in 1902 en Ged. Herzien tot 1924* laat het grensgebied zien. Direct aan de grens zijn verscheidene huizen te zien. Ik zet de huizen met hun (vermoedelijke) bewoners op een rijtje, van noord naar zuid. Andere huizen die relevant zijn in dit verhaal heb ik eveneens genummerd. Nogmaals, in enkele gevallen ben ik niet zeker. De nummers 2 tot en met 10 blijven aannames.

Schiphouwer (1)

Gerrit Schiphouwer en later zoon Wilhelm waren boer op deze locatie. Het huis stond ten noorden van het bos en de hoge eiken van de boerderijen aan de Grüntalstrasse in Hebelermoor, de weg die uitkomt bij Grenssteen 163. De woning, op honderd meter afstand vanaf de grens, had zijn voordeur en ramen gericht op het oosten, op Duitsland. De weg ernaar toe kwam vanaf de Limietweg en maakte een ruime boog. Ten zuiden van de kavel van buurman Tubben liep een pad in oostelijke richting, bij de grens ging het pad linksaf in noordelijke richting. Na ruim honderd meter ging het toegangspad terug in westelijke

richting, naar het huis van de Schiphouwers. Het latere adres is Limietweg 105.

Zoals de kinderen Schiphouwer beschrijven lijkt deze boerenhoeve ouder dan de andere woningen en keten in de buurt. Bij de bouw van de boerderij waren degelijke eiken balken gebruikt, aan elkaar verbonden met pengat verbindingen. De achterkant van de grote schuur had een grote baanderdeur. Op het hof stonden meerdere schuren en bijgebouwen. Het straalde de sfeer uit van een oude Saksische hoeve. Het geheel was omringd door eiken die elk wel een diameter van een meter hadden. Deze bomen, gekapt in de jaren zestig, waren meer dan vijftig jaar oud.

De familie Schiphouwer was hier tussen 1908 en 1911 komen wonen. Oude kadasterkaarten laten zien dat rond 1900 de plaats op naam staat van J.H. Wilken.⁵ Mogelijk al eerder, maar ik heb geen oudere kaarten gevonden. Het gaat om Johann Heinrich Wilken, die in 1854 in Hebelermoor geboren was. In Hebelermoor kom ik zijn naam in 1882 nog tegen halverwege de Grüntalstrasse, het pad op de noordelijke oever van het meer.⁶ Hij liet zich in 1896 inschrijven in de gemeente Emmen. Rond 1910 verhuisde hij met zijn derde echtgenote Maria Gesina Pöttker naar het Duitse Friesoythe. Bouwde Heinrich Wilken voor 1900 op Duitse manier hier een boerenhoeve? En deed hij de grond en het boerenhof rond 1910 over aan de familie Schiphouwer? Het lijkt er wel op.

Broer Berens noemt Schiphouwer.⁷ Mans Egbers tekent net ten zuiden van Schiphouwer het logement van 'Stoet' Anne Smeman in.⁸ Ze, dochter van Gerrit Schiphouwer, hield ook een geit, een bok, schrijft hij

*Het echtpaar Gerrit Schiphouwer en Anna Gezina Schoenmaker omstreeks 1950.
(Collectie Geert Schiphouwer)*

erbij. Als vaste klanten had ze Scheel Harm en Rooie Berend. Zwervers, negotiekerels en bakkielopers waren het. Broer Berens schrijft: 'Annechien Sme-man overleed op 15 mei 1936. Ze woonde toen aan de grens in de buurt van haar zoon Gerrit'.⁹

Borgmann (2)

Hans Fischer woont anno 2024 in Hebelermoor. Hij weet te vertellen dat zijn moeder Catharina Borgmann in 1913 was geboren aan de Runde in Barger-Compascuum. Haar ouders waren Hendrik Borgmann en Anna Helena Cramer. Zij woonden aan de grens, maar omdat daar alleen 'zwarte' moorwasser was verhuisden zij in de tijd dat de geboorte van Catharina zich aandiende tijdelijk naar het ouderlijk huis van Hendrik, dichtbij de Runde. Hun dochter ging naar de school in Barger-Compascuum en kon later net zo goed Nederlands als Duits spreken, én schrijven. Ik denk dat ze naar de hulschool aan de Limietweg is geweest. Deze opende de deuren in het najaar van 1919. De hiervoor genoemde kaart van Broer Berens situeert Hendrik Borgman aan de grens. Waarschijnlijk op een plaats, kavel die eigendom was van de familie J.J. Borgmann.¹⁰ Oma Cramer mocht niet graag in Nederland zijn. Zij had heimwee naar haar familie in Hebelermoor. Ze verhuisden later, zo rond 1922, naar Duitsland om enkele jaren later in Wesuermoor aan het Süd Nord Kanal, een boerderij te beginnen.

Thole(n) (3)

Zoals hiervoor beschreven gingen nazaten van Casper Thole failliet op hun boerderij op de Tholenplaatze. De weduwe van kleinzoon Casper Thole redde het niet. Haar zoon Johann Bernard Thole, getrouwd met Anna Helena Fenslage, woonde enkele jaren in Nederland.¹¹ Dit was nog voor 1900. Drie kinderen werden er geboren: Johan Casper (1893 - 1915) en de dochters Maria Helena (1896-1973) en Maria Angela (1900-1964). In 1901 zijn ze naar Hebelermoor teruggekeerd, schrijft Broer Berens. In 1911 betrokken zij de pachtboerderij van Schöningh.

In 1924 trouwde dochter Maria 'Angela' met Heinrich Krüssel (soms geschreven als Kruessel) uit Segberg. Krüssel Heinrich 'trouwde in' op de boerderij Thole. Onlangs kwam ik met diens zoon Heinrich (* 1929) in gesprek. Hij vertelde me dat zijn moeder Angela geboren was in Nederland. In haar pas en ook in die van haar zus Lena staat als geboorteplaats 'Berger-Cumpascum (Holland)'. Heinrich's oudere broer Bernard vertelde me dat hun moeder

nog naar de lagere school in Barger-Compascuum was geweest. Dit moet dan de openbare lagere school I zijn geweest. Deze stond in het oude centrum van het dorp. De hulschool aan de Limietweg dateert van najaar 1919. Op de vraag waar ze dan in Nederland hadden gewoond, zei Heinrich 'Bie Backs Janberend'. Hij wist alleen niet of dit in Nederland of in Duitsland was. Deze familie staat afgebeeld op de laatste foto van dit document.

Wed. Tholen (4)

De aan de Limietweg geboren Gré ten Velde-Bauerhuit (* 1947) heeft van haar moeder Leida Bauerhuit-Poker veel verhalen over het leven aan de grens gehoord. Leida was in het huis (4)pal achter hun woning (14) aan de Limietweg geboren. Het huis stond ongeveer veertig meter vanaf de grens op het bovenveen, maar is afgebroken. Het was een enkel huis opgetrokken uit steen met pannen op het dak. De ramen waren gericht op Duitsland. De westelijke achterwand bestond uit opgestapelde veenkloeten. Er was geen schuur bij en rondom groeiden half hoge bomen en struiken. Het huis was niet omgeven door hoge berken of eiken, zoals bij andere woningen en keten hier in de streek het geval was.

*Catharina Borgmann trouwde in 1938 in Hebelermoor met Franz Fischer.
(Collectie Hans Fischer)*

In haar pas, Ausweis, staat dat Helena Thole op 27 januari 1896 in Berger-Compascuum (Holland) is geboren. (Bron Helmut Krüssel, Hebelermoor)

rend', getrouwd met Maria Adelheid Thole, moet in de eerste jaren na 1900 hier ergens in het grensgebied hebben gewoond. Op 26 februari 1907 deed Berend Esders als naaste buurman (5) op het gemeentehuis in Emmen aangifte van het overlijden van Anna Maria Bauerhuit/Mulderij-Rohling. In 1910 woonde het echtpaar Esders-Thole nog in Nederland. Op 30 november van dat jaar overleed in Barger-Compascuum hun jongste zoon Wilhelm op zevenjarige leeftijd. Het gezin keerde terug naar Duitsland. Maria Adelheid Thole kwam ook van de boerderij op de 'Tholenplaatze'.

Berend Hölcher (6)

In 2011 bezocht ik in verzorgingstehuis de Melde in Klazienaveen Sinie Gerdes-Hölcher (1915-2013). In 1923 verhuisden haar ouders, klompenmaker 'Aole' Berend Hölcher en Ollaid Pranger, met hun gezin van het oude centrum in Barger-Compascuum naar een huis aan de grens. De ondergrond van hun huis in Barger-Compascuum werd afgegraven en de familie Hölcher moest verhuizen. Sinie was toen zeven, acht jaar. Ook zij bezocht de school aan de Limietweg en speelde met de meisjes van winkelier **Cramer (15)**. Ze kon zich tijdens mijn bezoek nog haarfijn haar woonbuurt voor de geest halen. Ze vertelde me over het huis, de weg van school naar het huis en wie er nog meer tot aan de grens woonden. Tussen hun kavel en die van Esders liep een pad naar de grens (zie de kaart op bladzijde 10). Sinie: "Wij woonden op de plaats die eigendom was van de eigenaar van het café Robben in Hebelermoor. Het huis was een boerderijtje op het hoge met een stenen fundering, stro op het dak met een voorkamer, achterkamer en keuken en de deel. De ramen waren gericht op de grens. Vader was boer, verbouwde aardappelen, rogge en haver. We hadden beesten, onder andere sikken. Daarnaast was vader nog klompenmaker. Soms moest ik boter halen in de winkel van het café Robben in Hebelermoor. Wij woonden als enigen op onze plaats, maar op de plaats ten zuiden van ons, dus aan de andere kant van de sloot, stonden meerdere keten, barakken en huizen. Voorop, zo ongeveer honderd vijftig meter vanaf de Breede Sloot woonde het gezin van Roef Trip (7). Tegenover ons, aan de andere kant van de sloot, stond de wit vierkanten boete van Johan Oosterrood (8).¹² Verder naar de grens woonden in een stenen huis de gebroeders Harm en Berend Sandmann (9). Later beroepssoldaat Jan de Jong. Nog verder oostelijk, dicht bij de grens stonden de kloeten keten (10) van de oude vrouw Elisabeth Oosterrood-Hüsers¹² die daar met Jan

Het grafmonument van Maria Aleida Thole-Koop op het kerkhof van Barger-Compascuum. De afmeting van de steen is 15x20cm. (Foto Gerard Steenhuis, 2024)

Franz Bölle bevestigde bovenstaande beschrijving. Mogelijk was dit hetzelfde huis waar ook de oma van Leida Bauerhuit-Poker tot 1948 had gewoond. Op de kaart schrijft Broer Berens haar naam als Wed. Tholen.

Tot in de jaren zestig heeft het huis hier gestaan, daarna is het gesloopt. De ondergrond was van de Hebelermoorse boer Franz Wilken, beter bekend als Exels Franz.

Gré heeft in haar jeugd de keet, toen al niet meer bewoond, vaker bezocht. In de kersttijd zochten de kinderen Bauerhuit daar mos voor in de kerstribbe.

Met Wed. Tholen wordt bedoeld weduwe Maria Aleida Thole-Koop. Ze overleed in 1948 en ligt begraven op het kerkhof van Barger-Compascuum. Vanaf eind jaren twintig woonde het gezin van dochter Maria Anna met man Hermann Poker bij haar in. Zij keerden na de Tweede Wereldoorlog terug naar Duitsland.

Berend Esders (5)

Ten zuiden van de kavel van Franz Wilken lag de plaats van de Hebelermoorse boer en caféhouder Stephan Esders. Diens zoon Johann Bernard 'Be-

*Minne Veringa en Anna Gepken op de fiets door de grensstreek omstreeks 1940. Mijn bron weet het niet zeker, maar mogelijk staan ze hier in het bos bij het huis van Albert Brinkmann en is de vrouw onder de boom oma Brinkmann.
(Collectie Lenie Dijk-Veringa)*

Rass woonde en van de stoelenmatters Lubbert en Levert Hollander. De beide jongens Hollander moesten ook nog een tijdlang in de kippenschuur bij de boete van Johan Oosterrood hebben gewoond."

Trip- Oosterrood - Sandman - Elisabeth Oosterrood-Hüsters

Mans Egbers maakt hetzelfde rijtje, maar meent dat Harm Sandmann en Jan Dolfing in keten pal aan de grens hadden gewoond. Nadat de weduwe van klompenmaker Berend Hölscher vertrokken was naar een nieuw onderkomen in Barger-Compascuum, tekent hij 'Buul' Berend Robben met Ibeltje Kuipers en hun kinderen in dat huis (6).

Brinkmann (11)

In 1929 bouwden de jongens van Gasthof Robben het huis van Albert Brinkmann. De naam kom ik niet tegen bij Broer Berens. Zijn kaart is immers ook van eerdere tijd. Veel is al geschreven in de inleiding. Toch nog een opmerkelijk verhaal.¹³ Soms kwam een dame even kort op bezoek. Het was Gabina 'Beentken' Brinkmann, geboren in 1888 en de moeder van Albert. Ze was altijd te voet en vertrok zo de grens weer over. Vaak ging ze aan bij haar tante Adelheid Hollen in Hebelermeer om te kijken wat de pot daar schafte. Ze viste de beste stukken vlees uit de pan en verdween weer in de richting van Haren, waar zij woonde.

Hermesen (Billen) (12)

Enkele honderd meters zuidelijk stond lange tijd de woonkeet van Tone, Joop en Engel Hermesen, beter

*Joop en Tone Hermesen in de nazomer van 1951.
(Foto Bernard van der Meer)*

bekend als de Billen Jungs. Broer Berens en Mans Egbers schreven beide de namen op hun tekening in.

Mauer Heine (13)

Nog zuidelijker en eveneens dicht aan de grens woonde jarenlang weduwe Margaretha Heine-Heidotting met haar dochter Griet. Ze was getrouwd met Kasper Heine. Buurtgenoten kenden haar als Mauer Heine. Het huis was geen keet. Stenen muren en pannen op het dak. Wel met het gezicht naar de grens. Dit gezin Heine heeft veel nazaten. Ze dragen achternamen als Heine, Heyne, Heijne, Heijnen, Heinen, Linnemann, Linneman, Robben, Bryan en Brijan. Pater Jan Heine was hun kleinzoon. Op de kaart van Mans Egbers kom ik de naam niet tegen. Broer Berens schrijft 'fam. Kasper Heine'.

Tholenplaatze

De familie Thole verhuisde van het noordwesten van het dorp Hebelermeer naar het uiterste zuidoosten. Enkele jaren ervoor woonden ze nog in Nederland. In 1911 verhuisden de ouders van Lene en Angela Thole naar deze pachtboerderij van Ferdinand Schöningh. Ook nu nog is de familie Schöningh eigenaar van de boerderij, dichtbij het Süd-Nord-Kanal.

In 1924 trouwde Heinrich Krüssel in op de boerderij met adres Hebelermeer 5. De boerderij heet in de volksmond Krüssel-Thole. Het verleden blijft lang hangen in de Duitse grensdorpen.

De foto op bladzijde 14 boven laat het gezin Krüssel zien. De foto dateert van voor 1943, het jaar dat de oorspronkelijke boerderij door eigenaar Schöningh was herbouwd. De foto laat nog de oude baanderdeur zien.

*Familie Krüssel voor 1943. Vanaf links: opa Heinrich Krüssel, Heinrich, Mia, tante Lene, Bernard, Aloys, uroma Lene Fenslage, Lene met voor zich Liesbeth, oma Angela Thole met op haar arm Georg en voor zich Hans.
(Collectie Helmut Krüssel, kleinzoon)*

De kaart (bladzijde 10)

De kaart toont linksonder, ten noordoosten van de School en winkel van Scholte (16) en ten oosten van de Breede Sloot meerdere huizen. Deze stonden een aantal honderden meters vanaf de grens. Bij de keus van de locatie hielden de bouwers en de eigenaren wel rekening met het Verdrag van Meppen uit 1824 om niet binnen een afstand van 376 meter vanaf de grens te bouwen. Toch werd het wonen binnen de 'verboden zone' door de overheid kennelijk gedoogd. De gebruikte materialen, heideplaggen, bolsterturf, hout, stro, riet, stenen, dakpannen gingen niet tientallen jaren mee. De houten of stenen funderingen verzakten in het veen. De woningen waren tijdelijk en zouden binnen afzienbare tijd weer worden afgebroken. Alle huizen in dit Hebelermeerse Compascuum zijn dan ook afgebroken. De woningen van Brinkmann, Schiphouwer en Hermesen waren zo ongeveer de laatsten die werden afgebroken.¹⁴ Sindsdien hebben de boeren het land in bezit genomen. Soms haalt de eg of ploeg nog stenen of flinten naar boven. Dan weet de bestuurder van de trekker dat hij of zij over een voormalige huisplaats is gereden.

Kadaster en Gezondheidscommissie

In het kadaster zijn geen gegevens over de 'drukke' bewoning direct aan de grens te vinden.¹⁵ Kennelijk waren de bewoners niet bij de overheid bekend, omdat ze geen belasting betaalden. Daartoe was hun inkomen te gering of hebben ze er te kort gewoond. Wel werd in 1906 door de Gezondheidscommissie van de gemeente Emmen in alle dorpen een woningonderzoek ingesteld om te kijken naar factoren die van invloed konden zijn op de gezondheid van de bewoners. De lijst telt in het in dit artikel beschreven gebied de volgende namen: J.H. Wilken, Wed. Tholen, H.O. Borgman, J.H. Wiel-

age, A. Santen, G. de Jonge, J. Ras (de tweede echtgenoot van weduwe Elisabeth Hüsters), R. Jonker en L. Bouwhuis (zo werd de familie Bauerhuit ook genoemd). Een aantal van hen zijn in dit artikel beschreven.

Smokkelen en Tommy Wieringa

Waarom gingen de mensen daar wonen? Zo dicht tegen Duitsland aan. Zelfs nog in de verboden zone. Een mogelijke verklaring is dat de mensen door de Duitse overheid gezocht werden. Jonge jongens moesten na 1866 in de lange, driejarige en zware Pruisische krijgsdienst. Kanselier Otto von Bismarck was streng in zijn protestante geloof. Hij had niet veel op met de katholieke bevolking van het Emsland. Veel jongens deserteerden en gingen de grens over. Soms nog even snel trouwen in de kerk van één van de grensdorpen. Anderen hadden mogelijk schulden uitstaan bij de Pruisische overheid. Ik denk aan personen en boeren die failliet ("Zwangerverkauf") waren gegaan. En dat kwam veel voor rond 1900. Zie de familie Thole. Ook om andere redenen werden bepaalde personen in hun land gezocht. Door te verhuizen naar Nederland onttrokken de mensen zich aan de rechterlijke macht van de Duitse overheid. De Duitse politie en grensbewaking mocht in Nederland geen arrestaties verrichten. Zoals de Nederlandse politie en marechaussee ook geen aanhoudingen mochten doen op Duitse bodem. Toch wilden deze mensen wonen dichtbij hun geboortedorp, school, kerk of vlakbij hun familie in Duitsland.

Tommy Wieringa produceerde in 2013 de zesdelige tv-serie 'De Grens' voor de VPRO. Hij zegt daarin dat mensen houvast ondervonden van de grens. Houvast, oké, maar de grote reden om daar te wonen lijkt mij toch echt het smokkelen. Daar wonen en dan ook nog in een huis dat zicht had op de

grenslijn was ideaal voor het smokkelen. De mensen hadden ook veel familie in de Duitse grensdorpen. De gang over de grens was niets bijzonders. Je ging net zo goed naar Hebelermeer, naar je familie of het café in Hebelermeer als naar school of de winkel in Barger-Compascuum of Zwartemeer. Dit makkelijk leven in beide landen maakte het smokkelen zeer laagdrempelig.

Noten

- 1 Dit gold voor beide kanten van de grens op een afstand van - om precies te zijn - 100 Rhijnlandse roede. Dat is exact 376,60 meter.
- 2 Uit Festschrift zur 175 Jahrfeier der Hochmoorgemeinde Hebelermeer Kreis Meppen/Ems, 1963, geschreven door leraar Bernard Ottens, pag.45.
- 3 Dat het verbouwen van boekweit steeds minder opbracht had te maken met de soort teelt. Boekweitbouw is een brandcultuur. De bovenste laag van de bodem werd elk voorjaar in de brand gestoken en daarin de boekweit gezaaid. De as diende als meststof, maar na enkele jaren bracht het branden geen as meer op. Dan moest de boer op zoek naar andere grond om de boekweitbouw te kunnen voortzetten. Daarbij kwam nog dat boekweit zeer gevoelig was voor nachtvorst in het voorjaar en de stormen en stortregens van augustus en september. Boekweitbouw leidde tot blijvende armoede. Het gold als een soort van inferieure landbouw.
De achtereenvolgende regeringen Munster, Hannover en Pruisen deden ook te weinig om het volk dat woonde bij en ten westen van de Eems te ontwikkelen. Ze hadden het te druk met oorlogvoeren. Noordwest Duitsland was niet interessant, het grote geld werd verdiend in de grote steden. Veel Emsländers namen 1850-1900 de boot naar Amerika of verkasten naar Nederland. Pas toen Pruisen opdracht gaf om het Süd Nord Kanal te graven, na de Frans-Duitse oorlog 1870/1871, dwars door deze armoedige veenstreek konden de dorpen zich ontwikkelen. De brandcultuur werd ingeruild voor mestcultuur. Over het water werd kunstmest aangevoerd en begon ook in het Emsland de teelt van aardappelen, rogge en andere producten.
- 4 Het is het huis van Willem August Brijan beschreven in: Albert Eggens, Van daad tot vonnis (Assen 2005), blz. 117-118, 174.
- 5 https://fjmbloem.home.xs4all.nl/collectie_broer_bereus/nieuwe_bewoners_1873-1900/nieuwe_bewoners_van_bc_en_zwartemeer_1873-1900_198.html
- 6 De burgemeesters van Hebelermeer hielden vanaf 1825 tot ongeveer 1925 een lijst bij van de boerderijen, woningen en andere gebouwen van hun dorp. De lijst heeft 82 objecten. Op deze Gebaude-lijst (GL) van Hebelermeer hebben de ouders van Johann Heinrich Wilken het nummer GL 34. De boerderij van Franz Bölle nummer GL 25, Robben 'Heinrich', de Tholen-plaatze nummer GL 26, Hüsters nummer GL 35 en de boerderij Krüssel-Thole nummer GL 2.
- 7 De plaats, perceel, waarop het huis van Schiphouwer stond is een opvallend hoge plaats. Van voor tot achter is nooit het veen eronder weggegraven of bezand. Het perceel ligt dan ook ongeveer een meter hoger dan de aangrenzende percelen. De oplettende kijker ziet het vanaf de Limietweg tussen de beide huizen met nummer 103 en 107.
- 8 Over Stoet Anne Smeman. Zie: 145 jaar Bargercompascuum, 1ste druk (Steenhuis 2011), blz. 128.
- 9 https://fjmbloem.home.xs4all.nl/collectie_broer_bereus/nieuwe_bewoners_1873-1900/nieuwe_bewoners_van_bc_en_zwartemeer_1873-1900_081.html
- 10 Plaats van Borgmann, zie: Land op de schop (Steenhuis 2013), blz. 29.
- 11 De locatie is een aanname. Gebaseerd op het feit dat Heinrich Krüssel zei 'Bie Backs Janberend'. https://fjmbloem.home.xs4all.nl/collectie_broer_bereus/nieuwe_bewoners_1873-1900/nieuwe_bewoners_van_bc_en_zwartemeer_1873-1900_178.html
- 12 Albert Eggens in Van daad tot vonnis, blz. 204. Hij schrijft 'Veelplegers waren regelmatig afkomstig uit dezelfde familie. Zo stonden niet minder dan zeven-entwintig vonnissen op naam van twee broers en een zus uit de familie Oosterrood te Barger-Compascuum' ... 'De bovengenoemde drie beklagden waren niet de enigen in het gezin die voor de rechter werden gebracht. Hun moeder (GS: Elisabeth Oosterrood-Hüsters) had zich in 1918 schuldig gemaakt aan de smokkel van een arsenaal aan goederen en daarnaast had ze in het steekjaar 1906 turf gestolen. Haar verwanten, de familie Hüsters komen regelmatig voor in de rechtbankarchieven.'
Het gezin van Johann Heinrich Hüsters en Gabina Robben kwam van Hebelermeer (GL 34). Ze braken in 1880 hun woning in Hebelermeer af en verhuisden rond die tijd naar Barger-Compascuum. In het noordelijke Hebelermeerse Compascuum waren ze eigenaar van een plaats. Daar woonden zij. Alle tien kinderen zijn in de periode 1850-1875 nog in Hebelermeer geboren. Elisabeth Oosterrood-Hüsters in 1868 als het zevende kind.
- 13 Het eerste deel van dit verhaal heb ik van Annemarie Schulte (1935-2012). Zij kende de buurt, ze heeft lange tijd gewerkt in de winkel van haar vader Willem Scholte. De mensen die op 't hoge tussen Limietweg-Brede Sloot en de grens woonden kwamen in hun winkel. Het tweede deel van het verhaal heb ik van Maria Robben-Hollen (1935-2021). Zij is geboren in het genoemde huis aan de Grüntalstrasse.
- 14 In 1966 vierde Barger-Compascuum het honderdjarig bestaan. Uit dit jubileum ontstond het Veenmuseum, later overgegaan in het Veenpark. Veel inboedel en materiaal van het woonhuis en boerderij van Schiphouwer kreeg een tweede leven in het Veenmuseum. Evenals de dorsmachine, de gaobel, dorsmolen en veel gereedschap van de familie Hermesen.
- 15 Dank aan Jan Wanders voor het uitzoeken.

Voor de uitgebreide versie van dit artikel, zie de websites www.achterdebreedesloot.nl/d'r-hef-oltied-veul-volk-woont-an-de-grenze of: <https://hvzod.org/kronieken/>

... De voorzitter zette uiteen hoe al meermalen de wenselijkheid was uitgesproken om in Emmen een sportterrein te krijgen. ...

door
Piet Naber

100 Jaar geleden

Berichten uit de *Emmer Courant* van het vierde kwartaal van 1924. Deze periode begint met wateroverlast, o.a. in de landbouw. Er worden een aantal nieuwe winkels geopend en in Erica een nieuwe school. Er wordt nu ook gesproken over de vestiging van ulo-scholen in de gemeente, wat overigens nog een tijd zal duren. En verder wordt er zoals gebruikelijk in deze maanden veel vergaderd.

No. 87.	Vrijdag 31 October 1924.	Vier en dertigste Jaargang.
EMMER COURANT.		
Nieuws- en Advertentieblad voor den Zuid-Oosthoek van Drenthe.		
Deze Courant verschijnt Maandag en Vrijdag. Abonnementen p. 11.25 p. 3 mnd. bij vooruitbetaling. Advertenties van 1-5 regels 60 cent, iedere regel meer 12 cent. Kleine advertenties van 1-4 regels	UITGEVER-HOOFDREDACTEUR W. TEN KATE, EMMEN.	Inzending der Advertenties tot Maandag- en Donderdagmiddag 4 uur. Voor een bepaalde plaats wordt niet ingestaan dan alleen bij zeer vroegtijdige inzending. Verslagen, ingezonden

3 oktober 1924

GEEMEENTE EMMEN. Het abnormaal natte najaar heeft de werkzaamheden in de venen en op de akker zeer bemoeilijkt en vertraagd. Hoewel een oktobermaand nog veel terecht kan brengen, is de schade niet geheel meer ongedaan te maken aan de te velde staande turf, welke in zeer grote hoeveelheden wekenlang op drogend weer heeft gewacht. Tenzij een wonder gebeurt door sterke droogte en zonneschijn, zal veel turf niet meer droog worden en in die toestand bijeen moeten worden gebracht of ondergedekt aler de vorst invalt. De wateroverlast bemoeilijkt ook zeer het wijkgraven. In kanalen en wijken staat het water dan ook verbazend hoog. En dan de wat laag gelegen dalplaatsen. Op sommige plaatsen zijn de aardappelvelden letterlijk ondergelopen. We hoorden van een geval benoor-

den het Dommerskanaal, waar door de ontzettende regenval de vorige week landerijen een halve meter onder water stonden en een landbouwer voor een verlies van wel 1500 hl. aardappels vreesde.

24 oktober 1924

EMMEN. Het aanzien van ons dorp ondergaat zo geleidelijk aan een hele verandering. Het ene nieuwe huis of gebouw is in de loop der jaren na het andere verzezen. Ook nu betreft dat hier een huis, dat de laatste tijd bij menigeen zal zijn opgevallen, nl. de nieuwe dameshoeden- en schoenenzaak welke de heer C. Sennema onlangs in de Wilhelminalaan heeft geopend. Het winkelhuis staat ongeveer op de plaats van de vroegere woning van de familie Huizing, welke in 1859 door de heer Beins werd gebouwd. Het molenaarshuis was dus 65 jaar oud, toen het werd afgebroken. De molen, die hetzelfde lot enige jaren vroeger onderging, werd in 1856 gebouwd. De oude heer Beins vond de dood in zijn bedrijf, doordat hij van de molensteiger viel. Hierna is het huis bewoond geweest door de heer Beins Jr., die de woning en de molen in 1885 aan de familie Huizing verkocht. De heer Sennema werd in 1918 eigenaar van het perceel, dat thans voor 't tegenwoordige fraaie winkelgebouw met dubbele woon-gelegenheid heeft moeten plaatsmaken.

BONTHOEDEN	VILTHOEDEN	REGENHOEDEN
Het adres voor alle soorten DAMES- en KINDERHOEDEN is „HET MODEHUIS”		
VOILE-TULLES	Beleefd aanbevelend, C. SENNEMA, WILHELMINALAAN, EMMEN.	HAARLINTEN

Advertentie uit de *Emmer Courant*, 21-10-1924.

Vraag: Wie weet het adres van de zaak van Sennema in de Wilhelminastraat. Reachties naar: p.a.naber@home.nl

28 oktober 1924

BARGER-COMPASCUUM. Het smokkelen heeft hier weer een mensenleven gekost. Zondagavond ontdekten twee kommiezen een drietal smokkelaars. Toen de ambtenaren de drie personen sommeerden om te blijven staan, gingen ze op de vlucht. Achtervolgt door de kommiezen, die enkele waarschuwingsschoten losten, waren plotseling twee der smokkelaars verdwenen. De derde ging op de grond liggen, waarschijnlijk in de hoop dat de douane-mannen hem voorbij zouden lopen. Toen hij zich echter ontdekt zag, begaf hij zich te water, in de Tweede Niezingswijk, in de buurt van het vonder bij de heer Scholten en de hulpschool, om zodoende te ontkomen. Een der kommiezen lichtte met een lantaarn over het water en schoot nogmaals in de grond. Plotseling zag hij de vluchteling, een zekere J. B. in de diepte verdwijnen. Na plm. een kwartier werd B. levenloos uit het water gehaald. Toen bleek dat hij een schotwond in de rechterarm had bekomen. Onder zijn kleren vond men nog vijf flessen met drank. De verongelukte B., pas 33 jaren, laat een vrouw met 4 kinderen achter.

Piet Naber: Later vermeldde de krant dat de schotwond een schroeiwond was. De man was verdrongen doordat de vijf flessen drank voor hem een te zware vracht waren om zich boven water te houden.

4 november 1924

Piet Naber, samenvatting: 'EMMEN. Zaterdagmiddag kwam een groot aantal onderwijzeressen, onderwijzers en belangstellenden in het hotel Wielens alhier bijeen, teneinde mevr. Van Riel-Smeenge te huldigen ter gelegenheid van haar aftreden als schoolopziener (als gevolg van reorganisatie door het ministerie van onderwijs werd haar ontslag aangezegd). Toen de voorzitter van het huldigingscomité, de heer H. Beukema, de bijeenkomst opende, was de grote zaal reeds stampvol.

Daarna kwamen zo'n 13 sprekers aan het woord:

Deel van de foto van het jubileum van schoolopziener mevr. Van Riel-Smeenge in 1924 bij Hotel Wielens. Zie ook: Kroniek, december 2023, achterzijde omslag (32/90). (Collectie Roelof Boelens)

o.a. de hoofd-inspecteur bij het lager onderwijs over de drie noordelijke provincies, de onderwijs-inspecteurs voor het l.o. van Assen, Emmen en Borger, de burgemeesters van Emmen en Sleen, resp. Kootstra en Jongbloed en enkele personen uit het onderwijs. Na de slotrede van mevr. Van Riel, waarin zij de sprekers bedankte voor de lovende woorden werd nog een ogenblik het woord gevoerd door haar vader, mr. Harm Smeenge, lid van de Eerste Kamer. Tenslotte bedankte de heer Beukema allen die meegewerkt hadden. Mevr. Van Riel kreeg nog een fotoalbum aangeboden door het personeel van de openbare en bijzondere scholen in de gemeenten Coevorden, Dalen, Emmen, Oosterhesselen, Sleen, Schoonebeek, Westerbork en Zweeloc (vervaardigd door fotograaf Lunow in Ter Apel).'

7 november 1924

NIEUW-AMSTERDAM. Hier zijn plannen ontworpen tot het vormen van een vereniging voor uitgebreid lager onderwijs. Getracht zal nu worden, blijkens een advertentie in dit nummer, om te komen tot oprichting van een 'vereniging voor bijzonder neutraal U.L.O.-onderwijs'. We uiten de beste wensen voor het welslagen van deze nuttige onderwijsvereniging, daar aan U.L.O.-onderwijs in deze gemeente reeds te lang behoefte is geweest.

WEERDINGE. Tot ons genoegen kunnen we medelen, dat met de voorbereidende werkzaamheden voor de bouw van het elektrisch net is begonnen.

11 november 1924

EMMEN. Nog enkele dagen en de groep Emmen-Westenesch-Noord-Barge, welke zal zijn aangesloten aan het net der Prov. Groninger Centrale. Zoals men zich zal herinneren werd bij raadsbesluit de stroomprijs voor deze groep voor de tijd van één jaar, bepaald op 38 cent per K.W.U. Deze periode vangt bij aansluiting van de drie-dorpen-groep dus dezer dagen aan. Sedert zaterdag is het dorp Westenesch aangesloten en wellicht nog deze week profiteert ook Noord-Barge van het mooie licht uit Groningen, waarvan Emmen, na de overgang der plaatselijke centrale aan de Groninger, nu reeds sedert het voorjaar geniet. Het heeft wel lang geduurd en het geduld van de bewoners van de beide genoemde buitendorpen, welke dit najaar in afwachting op aansluiting aan het net der Prov. Groninger Centrale zonder elektrisch licht zaten, is op een lange proef gesteld, maar nu wordt het gemak van het dag- en nachtlucht ook dubbel gewaardeerd, waarbij storing zo goed als uitgesloten is.

Vervolg op bericht van 7 november 1924:

NIEUW-AMSTERDAM. In 't café Braam werd he- denavond een vergadering gehouden van belang-

stellenden inzake een school voor Bijzonder Neutraal U.L.Onderwijs. De heer Horch wees namens het comité in zijn openingsspeech op de noodzakelijkheid ervan. In de handelsvereniging was deze kwestie ter sprake gekomen en daar men bang was vanwege gemeentewege een kopschool te zullen krijgen, meende 't comité besprekingen te moeten houden over een bijzonder -neutrale school op dit gebied. De heer Andringa ontpopte zich als een bestrijder van een dergelijke (neutraal-bijzondere) school. Hij was van oordeel dat inzake een school voor openbaar u.l.o. niet genoeg was gedaan. Bovendien ligt bij 't gemeentebestuur nog altijd het plan inzake de bouw van 5 u.l.o.-scholen. Nooit is tegen deze bouw door één der raadsleden bezwaar gemaakt. Hij concludeerde, dat er voor alles moet gewerkt worden voor openbaar u.l.o. te Nieuw-Amsterdam. Ook de heer Kalter sprak zich in deze geest uit. De gronden voor deze scholen zijn in Nw.-Weerdinge en in Klazienaveen reeds gekocht, terwijl ook de gronden te Nw.-Amsterdam en Emmen klaar liggen. Na een langdurig debat werd besloten een sterke actie te voeren voor een zelfstandige school voor u.l.o. Het bestaande comité werd tot dagelijks bestuur gekozen en zal aangevuld worden met twee vertegenwoordigers uit 't Nut, Volksonderwijs, Dorpshuis, Handelsvereniging, Bond van Ned. Onderwijzers en N.O.G. en zo het comité het nodig acht, met vertegenwoordigers uit de S.D.A.P., V.D. en Vrijheidsbond.

Piet Naber: zie ook het bericht van 28 november 1924.

14 november 1924

EMMEN. In deze tijd van malaise behoort er veel moed toe om tot uitbreiding van zaken over te gaan. Het is echter maar gelukkig, dat er ondernemende mensen zijn die niet bij de pakken gaan neer zitten. Zo denkt ook de heer W. Boer, autoverhuurder, er over. Hij is, zoals men weet, aangewezen door het bestuur van 'Ziekenzorg' voor het vervoer van zieken naar ziekenhuizen. Daartoe had hij een geschikte wagen aangeschaft. Het bleek echter al spoedig, dat hij aan één auto niet genoeg heeft en daarom is de heer Boer er dezer dagen toe overgegaan om een tweede wagen aan te kopen. We hadden het genoeg om een ritje met deze auto te maken en moeten erkennen dat het een der beste is die in onze plaats in gebruik zijn. Het is een 7-persoons 'Cond. Int. Willy's Knight'-wagen, loopt prachtig en is geheel elektrisch ingericht, enz.

ROSWINKEL. Tijdens de gemeenteraadsvergadering werd langdurig gesproken over de bestemming van de oude marechausseekazerne in Roswinkel. Eerder was al eens besloten de kazerne te koop aan te bieden, maar tot nu toe had geen enkele liefheb-

ber zich aangemeld. De gemeente-architect heeft nu een berekening gemaakt van de te maken verbouwingskosten, indien de gemeente de woning zou willen behouden en verhuren. De kosten zijn van dien aard dat geen der leden er veel voor voelde om die weg op te gaan. Men gaf de raad om de kazerne publiek aan de koop te brengen. Wethouder Sibon noemde nog de mogelijkheid om, wanneer de kazerne niet verkocht zou worden, er een tehuis voor daklozen van te maken. Dit idee werd om verschillende redenen door iedereen afgewezen. Tenslotte werd besloten om het gebouw publiek te koop aan te bieden.

Piet Naber: In de gemeenteraadsvergadering van 31 december werd besloten om de openbare verkoping in te trekken en de kazerne onderhands aan de dames gezusters Hoijting te Roswinkel voor f. 5.000,00 te verkopen.

18 november 1924

EMMEN. De heer J. H. Beugeling, auto-verhuurder heeft zijn 4-persoons Fordwagen bij de heer J. van Berkum, Ford-dealer te Coevorden, tegen een 4-5 persoonswagen ingeruild. Gisteren maakten we met de mooie, nieuwe wagen de eerste rit en mochten constateren, dat het in de auto gemakkelijk en prettig zit en hij geruisloos rijdt.

21 november 1924

EMMEN. Men bericht ons, dat er plannen bestaan om hier ter plaatse een vast bioscoop-theater te openen, dat voorlopig elke zondag en later meerdere dagen per week voorstellingen denkt te geven. Alleen hoogstaande films zullen worden vertoond met eerste klasse machines en technisch onderlegd personeel. De directie, die beschikt over het nieuwste apparaat voor lichtopwekking, garandeert een buitengewone projectie.

Piet Naber: Pas in 1932 wordt dit idee gerealiseerd als de concertzaal in gebruik wordt genomen.

28 november 1924

EMMEN. Op de agenda van de gemeenteraadsvergadering stond slechts één punt: nl. het voorstel van B. en W. tot het aangaan van een lening van f. 209.000,00 bij de Bank voor Nederlandse Gemeenten. Mevr. Van Riel stelde voor om dat bedrag te verhogen naar f 269.000, teneinde voor die meerdere gelden de gelegenheid te openen voor openbaar ulo-onderwijs te Emmen, Nieuw-Amsterdam en Emmer-Compascuum. Na langdurige discussie werd het voorstel van mevr. Van Riel en haar medestanders met 13 tegen 12 stemmen verworpen en het voorstel van B. en W. met 14 tegen 11 aangenomen.

*St. Gerardusschool aan de Kerklaan omstreeks 1930.
(Foto Historische Kring Erica)*

Piet Naber: Eind december stelden B. en W. voor een geldlening aan te gaan van f85.000, o.a. voor de bouw van ulo-scholen.

5 december 1924

ERICA. Heden was het hier voor de r.k. parochie alhier een gewichtige en tevens een zeer belangrijke dag, nl. de feestelijke inwijding en officiële opening van de nieuwe parochiale St. Gerardusschool. Een groot aantal personen was opgekomen om de plechtigheid bij te wonen. Onder de genodigden de geestelijken van de omliggende parochiën; het dagelijks bestuur van de gemeente Emmen; de inspecteur van het lager onderwijs; voorzitters van de r.k. sociale verenigingen; de plaatselijke architecten, de heren Kliphuis en de aannemer, de heer Scholten. Om 09.00 uur had de kerkelijke inwijding plaats en vervolgens werd de feestrede uitgesproken door pastoor Smeenk van Munsterscheveld. Om ongeveer 11.00 uur had in het schoolgebouw de bijeenkomst van de genodigden plaats waar pastoor Van Soest een welkomstwoord sprak. Sprekers daarna waren o.a. de burgemeester van Emmen, de heer Kootstra; de inspecteur van het lager onderwijs, de heer W. Pluister; namens de gemeentelijke commissie van schooltoezicht mevrouw Van Huët-Doornbosch; de wethouder van onderwijs, de heer A. Sibon en tot slot het hoofd van de nieuwe school, de heer Leek. Hierna werd een rondgang door het gebouw gemaakt. Het bestaat uit 7 leslokalen en een gymnasietieklokaal. Zelfs centrale verwarming ontbreekt niet. Zowel voor als achter het twee verdiepingen hoge gebouw is ruimte voor een speelplaats en achter de school is een weiland ingericht als sportterrein. In de middag was het feest voor de kleinen.

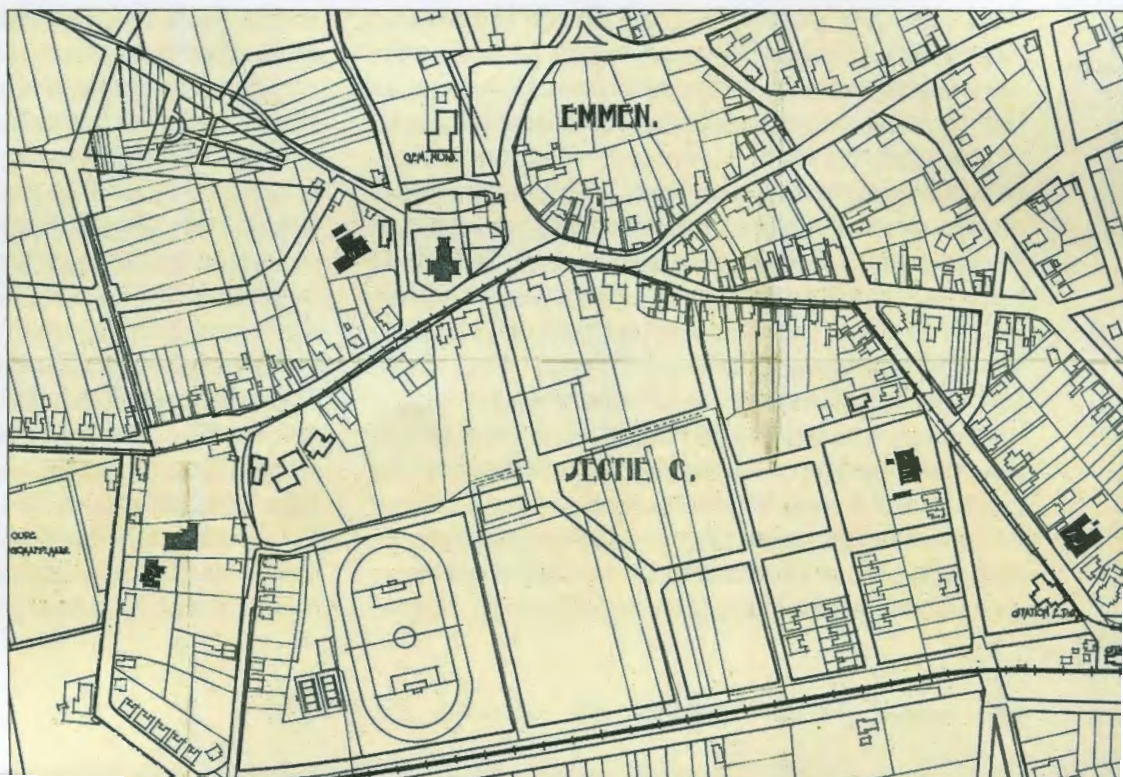
*Een ontwerp voor infrastructurele wijzigingen in het centrum van Emmen in 1926. Het sportterrein, voetbalveld, atletiekbaan en korfbalveld zijn onder nabij de spoorlijn en de Sterrekamp ingetekend. Op deze kaart zijn ook straten voor woningbouw ingetekend op de plek waar in 1934 het Noorder Dierenpark werd geopend.
(Gemeente-archief Emmen)*

9 december 1924

EMMEN. In het hotel Groothuis werd een buitengewone ledenvergadering gehouden van de Vereniging voor Volksvermaken. De voorzitter zette uiteen hoe al meermalen de wenselijkheid was uitgesproken om in Emmen een sportterrein te krijgen. In der laatste tijd zijn er in de gemeente verschillende verenigingen voor volksvermaken opgericht en dat die in Emmen is opgericht niet alleen met het doel om zo nu en dan een feest te organiseren, maar om werkelijk iets goeds aan te bieden in het belang van de ingezetenen hier en in 't belang van de gevestigde zaken. Als men tracht om hier een sportterrein te krijgen is echter allermedewerking nodig. Het bestuur heeft alles in het werk gesteld en met goede resultaten. Herhaaldelijk is met de familie Oosting geconfereerd, hetwelk tot resultaat heeft gehad, dat het bekende terrein van die familie gehuurd kan worden voor 6 achtereenvolgende jaren. De vereniging mag dan met en op het terrein doen wat ze wil. Het mocht niet lukken om genoemd perceel door aankoop in eigendom te krijgen. De huurprijs is f. 400,00 per jaar.

De voorzitter deelde mee, dat de heer Klinkhamer een kaart van het terrein heeft gemaakt en dat hij de kosten van de aanleg, zoals het bestuur die zich heeft gedacht, raamt op plm. f. 4000,00.

Criminaliteit in de gemeente Emmen (1910-1924)

In het *Wetboek van Strafrecht (Sr.)* gaan de artikelen 300 tot en met 306 (titel XX) over 'mishandeling'. Deze delicten hebben als gemeenschappelijk kenmerk dat de dader opzettelijk fysiek geweld tegen een ander had gepleegd. De arrondissementsrechtbank in Assen heeft 1.028 individuele veroordelingen uitgesproken wegens het plegen van deze vorm van criminaliteit in de gemeente Emmen gedurende de jaren 1910-1924. Dat is 15,46% van het totale aantal van 6.649 veroordelingen. Natuurlijk werden niet alle delictstypen binnen deze misdaadcategorie even vaak gepleegd, terwijl sommige in deze periode helemaal niet door de rechtbank zijn behandeld.

Van alle misdrijven in de gemeente Emmen in de periode 1910-1924 kwam mishandeling het vaakst voor. Dit strafbare feit draaide hoofdzakelijk om slaan, trappen en steken, maar het kon ook gaan om kinderen honger laten lijden of iemand iets toedienen dat schadelijk voor de gezondheid was. In alle gevallen moest bewezen worden dat de handelingen pijn of letsel bij het slachtoffer hadden veroorzaakt en dat dit bovendien de bedoeling van de dader was geweest. Zo was een chirurg die tijdens een operatie in zijn patiënt sneed niet strafbaar, omdat hij daarmee het leven van zijn patiënt probeerde te redden. Daarentegen kon een arts die uit onkunde of onachtzaamheid een patiënt verwondde, wel wegens mishandeling voor de rechter worden gedaagd.

Alleen mensen konden het slachtoffer van een mishandeling zijn. Dierenmishandeling is in een eerdere aflevering van deze rubriek als een zedendelict aan de orde gekomen.¹ Een belangrijk juridisch verschil tussen mishandeling en dierenmishandeling is dat in het eerste geval slechts aangetoond hoefde te worden dat de dader expres leed had veroorzaakt, terwijl er pas van dierenmishandeling sprake was als die opzettelijk wreed was geweest.² Iemand die andermans dier doodde, 'beschadigde' of 'onbruikbaar' maakte, pleegde overigens een strafbaar feit uit de nog te bespreken categorie 'vernietiging of beschadiging van goederen'.

[art. 300 Sr.] Mishandelingen konden op verschillende manieren worden gepleegd. Vaak werd er geschopt of gingen vechtersbazen met elkaar op de vuist. Verder kwam het geregeld voor dat de dader iets wat voor het grijpen lag als wapen gebruikte, zoals een stok of gereedschap. Geert Schadenberg werd ervan beschuldigd dat hij op 17 mei 1910 in

het Weerdingerveen Frans Barenkamp gewelddadig vastgepakt en in een sloot gegooid had. De rechter sprak Schadenberg wegens gebrek aan bewijs echter vrij. Zijn maat Girbe Gringhuis stond in dezelfde rechtszaak terecht, omdat hij Barenkamp met een 'bokhaak' had geslagen. Dat leverde hem een gevangenisstraf van drie weken op. Overigens had het slachtoffer zich ook niet onbetuigd gelaten, aangezien hij Schadenberg tijdens het handgemeen met een zogenoemde 'padstikker' had bewerkt. De rechter ging niet mee in Barenkamps verweer dat hij uit zelfverdediging gehandeld had en zodoende moest hij ook drie weken zitten.³

Veel knokpartijen ontstonden door overmatig drankgebruik. In september 1910 had Wander Regts in de herberg van Albert Smit in Barger-Oosterveen Henderikus Leonardus Hoogenberg met een biljartkeu afgetuigd, omdat die hem beledigd zou hebben. Blijkbaar was Regts nadien bang voor de strafrechtelijke consequenties van zijn daad geweest, want hij had Hoogenberg f. 5,00 gegeven op voorwaarde dat hij geen aangifte zou doen. Hoogenberg had het geld aangepakt, maar was daarna alsnog naar de politie gegaan. Overigens had dit geen enkele invloed op het proces tegen Regts, die voor een maand naar de gevangenis werd gestuurd.⁴ De alcohol zelf kon ook als wapen fungeren. Op Kerstavond 1915 gooide Jan Ramaker in het café van Hendrikus Johannes Dominicus Gregorius Savenije in Emmer-Compascuum "een hoeveelheid sterken drank, althans bijtend vocht" in het gezicht en de ogen van de uitbater. Er werd aangifte van mishandeling gedaan en de zaak kwam voor de rechter. In de rechtbank vertelde Ramaker dat hij in het café boos was geweest, omdat hij niet meer bestellen mocht en dat hij achteraf "zeer veel berouw" van

Café's in Zwartemeer/Barger-Oosterveen. De foto's boven zijn twee ansichtkaarten die gezamenlijk door de caféhouders Jan Kamerling en Albert Smit in Zwartemeer zijn uitgegeven. Gelet op de datumstempels zijn de beide foto's tussen 6 juni 1910 en 7 september 1911 uitgegeven. (<https://www.facebook.com/historischzwartemeer>. Collectie: Henny Groenendijk)

zijn gedrag had. Mogelijk is die spijtbetuiging van invloed op de strafmaat geweest. De rechter legde Ramaker namelijk een geldboete van f. 10,00 op.⁵ Dat was een aanmerkelijk lagere straf dan in veel andere mishandelingszaken werd uitgesproken. In bijna alle gevallen van mishandeling was de beklaagde een man, maar soms gingen vrouwen ook flink over de schreef. Op 7 oktober 1921 hadden Arend Karstenberg en Grietus Jalving in Klazienaveen onenigheid gekregen. Er ontstond een vechtpartij waarbij beide mannen op de grond vielen. Op dat moment kwam Jalvings vrouw Grietje Mink er met een ketel kokend water aan, die zij over Karstenberg heen gooide. De opponent van haar man verbrandde daardoor zijn rechterbovenarm en -zijde. Tijdens de rechtszitting ontkende Mink wat ze had gedaan, maar de rechter geloofde haar niet en veroordeelde de vrouw tot het betalen van een geldboete van f. 15,00.⁶

Over het algemeen kregen vrouwen voor wat betreft mishandeling aanmerkelijk lagere straffen dan mannen opgelegd. Meestal kwamen ze er met een geldboete vanaf, maar een enkele keer was een gevangenisstraf op zijn plaats. Dat geldt bijvoorbeeld voor Christina Wilhelmina Grevinga uit Munsterscheveld, die op 18 september 1921 haar kostganger Evert Hof tot bloedens toe op het hoofd had geslagen. Tijdens de rechtszitting ontkende Grevinga in alle toonaarden. Ze beweerde dat Hof "zich werkelijk niet door een vrouw [zou] laten slaan" en dat hij haar met een broodmes achterna had gezeten. Getuige Willem Zandbergen vertelde dat het die bewuste dag bij Grevinga thuis voortdurend onrustig was geweest. Op een gegeven moment was de vrouw door het lint gegaan, waarbij ze het hoofd van Hof met een stoel had geraakt. Volgens Grevinga was Zandbergen helemaal niet bij het voorval aanwezig geweest, maar het Openbaar Ministerie

beschouwde de ten laste gelegde feiten wel degelijk als bewezen. Aangezien het bepaald niet de eerste keer was dat de betrokken personen in aanraking met justitie waren gekomen, achtte de aanklager "streng ingrijpen noodzakelijk opdat er eenige verbetering komt." De rechter nam dat advies over en liet Grevinga voor drie maanden opsluiten.⁷ Bij de totstandkoming van deze straf zal de rechter ongetwijfeld hebben meegewogen dat zij in de jaren daarvoor al meermalen wegens geweldsdelicten veroordeeld was geweest.

Hoewel relatief weinig vrouwen voor mishandeling terechtstonden, waren ze des te vaker slachtoffer van fysiek geweld. Uit jaloezie of vanwege een afwijzing ontstond er regelmatig ruzie om of met een meisje. Op 12 september 1915 had Jan Klomp uit Barger-Oosterveen zijn vriendin naar een plaatselijk café meegenomen. Daar hadden de broers Johan Herman en Johannes Gerhardus Peters naar zijn smaak teveel aandacht voor haar. Toen hij daar wat van zei, sloegen ze hem op het hoofd en in het gezicht. De jongens kregen van de rechter in Assen een gevangenisstraf van respectievelijk twee en vier maanden voor hun gewelddadige reactie. De straf van Johannes Gerhardus viel hoger uit, omdat hij zich een jaar eerder ook al eens aan een mishandeling schuldig had gemaakt.⁸

In andere gevallen was baldadigheid de oorzaak van geweld tegen het andere geslacht. Jan Meems uit Emmer-Compascuum duwde in de avond van 15 januari 1911 Maria Gezina Wolbers met veel geweld tegen het ijs van een bevroren sloot. Het meisje bezeerde daardoor zo ernstig haar rechterarm, dat zij zeven weken niet werken kon. Volgens Meems hadden andere jongens hem aangestoten, waarna hij per ongeluk tegen Wolbers was aangekomen, maar de rechter geloofde dat niet. De beklaagde moest zes weken naar de gevangenis en daarnaast

diende hij f. 3,50 te betalen als vergoeding voor de dokterskosten die het meisje had gemaakt.⁹ Het kwam vaker voor dat een slachtoffer een schadevergoeding eiste. Bernardus Wubs had op 22 maart 1920 in het Weedingerveen Jan Berend Scholte met een schop tegen zijn linkerschouder geslagen. De beklaagde had zich er nog uit proberen te redden door zich op noodweer te beroepen, maar de rechter vond dat niet aannemelijk. Wubs werd vervolgens tot een maand gevangenisstraf veroordeeld. Verder moest hij Scholte f. 12,50 betalen, omdat die zich vanwege de opgelopen verwonding onder medische behandeling had moeten laten stellen. Het slachtoffer wilde ook nog f. 60,00 ter compensatie voor de twee weken dat hij arbeidsongeschikt was geraakt, maar die vordering wees de rechter af. Het bleef namelijk onduidelijk of dat inderdaad het geval was geweest en daar komt bij dat Scholte een eventuele loonvordering bij zijn werkgever kon indienen.¹⁰

De rechter kon een geweldpleger zwaardere straffen opleggen als het slachtoffer ernstig gewond was geraakt of was overleden. Anders dan bij doodslag was een mishandeling niet op het doden van iemand gericht, maar kon dat wel een onbedoeld gevolg zijn. Op 22 mei 1922 zou Roelof Knegtering in Weedinge “grovelijk onvoorzichtig” de voordeur van de woning van Popke van der Wei hard hebben dichtgetrokken, terwijl Van der Wei’s zwangere vrouw Lutske Snip zich in de deuropening bevond. De vrouw raakte bekneld, waardoor ze ernstige verwondingen opliep en als gevolg daarvan haar ongeboren kind verloor. Volgens advocaat mr. Meijeringh was het bewust toebrengen van zwaar lichamelijk letsel niet bewezen, omdat zijn client niet had kunnen weten dat Snip tussen de deur en het kozijn had gestaan. Bovendien stond het volgens de raadsman niet vast dat de verwondingen van het slachtoffer het gevolg van de beknelling waren geweest en daarom vroeg hij om vrijspraak. Dat ging de rechter veel te ver, maar hij legde Knegtering wel een relatief milde straf op. De beklaagde kreeg namelijk een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie maanden met een proeftijd van drie jaar. Helaas staat in het vonnis niet vermeld hoe de rechter tot dat oordeel is gekomen.¹¹

Soms namen vechtjassen iemand met z’n allen te grazen. In 1915 schreef een verslaggever in de *Provinciale Drentsche en Asser Courant*: “Op 17 april j.l. heeft het te Zwartemeer weer aardig gespoekt tusschende jongelui waarbij, als naar gewoonte, het mes ook weer zijne diensten heeft bewezen.” Hendrik van der Velde, Harm de Lange en Marinus ter Braak zouden toen “te zamen en in vereeniging, althans ieder voor zich” Berend Hendrik Hölscher

levensgevaarlijk verwond hebben. De aanleiding was een ruzie in de tapperij van Albert Smit geweest. Toen Hölscher samen met een kameraad die kroeg verliet, kwam de groep achter hem aan. Vervolgens werd hij met een geopend mes op zijn rug geslagen, waardoor hij op de grond viel. Daar werd hij net zo lang geslagen totdat hij buiten bewustzijn raakte. Omstanders droegen hem vervolgens bebloed het café binnen.

De aanval bleek zo ernstig dat Hölscher voor verpleging en revalidatie naar het Academisch Ziekenhuis in Groningen werd overgebracht. Tijdens de rechtszitting verklaarde behandelend arts dr. Charbon dat met name de verwonding bij het schouderblad levensgevaarlijk was geweest en dat het rechterbeen van zijn patiënt enige tijd volledig verlamd was. Hoewel Hölscher zijn been voorlopig nog “moest voortslepen”, verwachtte de arts wel dat hij op termijn helemaal zou herstellen. Na het horen van deskundigen en getuigen oordeelde de rechtbank dat Van der Velde en De Lange schuldig aan ‘mishandeling, zwaar lichamelijk letsel tengevolge hebbende’ waren. Beiden kregen daarvoor een jaar gevangenisstraf opgelegd. Ter Braak werd veroordeeld wegens mishandeling zonder verzwarende omstandigheden en moest vijf maanden zitten. Zijn straf viel lager uit, omdat hij Hölscher niet met een mes maar met een tabaksdoos had geslagen.¹² In de nacht van 13 op 14 juni 1920 ging het in Barger-Compascuum gruwelijk mis. Een deel van de plaatselijke jeugd was er in de woning van Brijan samengekomen om wat te kletsen en muziek te maken. Toen de jongeren ’s nachts naar huis gingen, kwamen achter de turfbulten Johannes Everhardus Oosterrood, Hermannus Petrus Karel Oosterrood en Dirk Meijer tevoorschijn. Er volgde om onbekende redenen een confrontatie waarna de drie met respectievelijk een ijzeren klompenboor, een steel van een schop en een ijzeren staaf op Albert Emming afgingen. Die viel door een slag tegen zijn hoofd op de grond, waarna zijn belagers enige tijd op hem in bleven slaan. Albertus Moes had nog geprobeerd om zijn halfbroer te ontzetten, maar hij was eveneens tegen de vlakte geslagen. Uit angst voor nog meer klappen was hij er vervolgens vandoor gegaan.

De volgende ochtend werd het lichaam van Emming met het hoofd “een weinig onder den waterspiegel” in de Smitswijk aangetroffen. De lijkschouwing wees uit dat de schedel van het slachtoffer was ingeslagen en dat hij uiteindelijk door verdrinking was overleden. Er viel niet te achterhalen wie van de verdachten voor de fatale slagen op Emmings hoofd verantwoordelijk was en daarom werden de drie wegens ‘mishandeling, zwaar lichamelijk let-

Kranten schreven veelvuldig over spraakmakende misdrijven. Zij vormen zodoende een interessante bron voor historici. Tegelijkertijd moeten die zich er altijd van bewust zijn dat niet alles wat in de krant stond op waarheid berustte. Zo ging het stevast over de "dubbele moord" in Barger-Oosterveen, terwijl de verdachte uiteindelijk voor een strafbaar feit uit een andere categorie is veroordeeld.

Bron: PDAC, 'Dubbele moord te Barger-Oosterveen', 12 september 1910, 6.

sel tengevolge hebbende' veroordeeld. De rechter stuurde de gebroeders Oosterrood er ieder vier jaar voor naar de gevangenis. De 16-jarige Meijer werd vanwege zijn aandeel in het gruwelijke voorval ook als volwassene berecht. Hij moest drie jaar naar de gevangenis.¹³

In bepaalde gevallen ontliet iemand die zwaar geweld had gebruikt een straf. Op 17 juli 1920 hadden de arbeiders Jans Oldenburger en Fokko Oostra op hun werkplek in de machinewerkplaats van Smook en Lodder in Nieuw-Weerdinge woorden gekregen over een zakdoek die Oostra niet terug wilde geven. Er was eerst wat over en weer geduwd, totdat Oostra zijn collega met een stuk gereedschap in het gezicht sloeg en Oldenburger als reactie een voorhamer richting Oostra gooide. Die was zo hard aangekomen dat hij naar het ziekenhuis in Groningen moest. Daar wees bloed in de urine op een ernstige nierverwonding. Oostra werd geopereerd, maar de artsen konden zijn nier niet redden. De rechter achtte 'mishandeling zwaar lichamelijk letsel tengevolge hebbende' bewezen. Die was naar zijn oordeel echter "het onmiddellijk gevolg (...) geweest van een hevige gemoedsbeweging, veroorzaakt doordat Oostra hem plotseling met een vijl in het gezicht sloeg, zoo dat het bloed hem langs het aangezicht stroomde." Om die reden werd Oldenburger ontslagen van alle rechtsvervolging, ondanks dat ook de rechter van mening was dat hij met zijn hamerwerpen "de grenzen der noodzakelijke verdediging" had overschreden.¹⁴

Een enkele keer werd een geweldpleger wegens 'mishandeling den dood tengevolge hebbende' veroordeeld. In de nacht van 4 op 5 september 1910 vielen tijdens zo'n incident twee dodelijke slachtoffers te betreuren, nadat Albert Hendrik Kuildert uit Nieuw Schoonebeek in Barger-Oosterveen de broers Jan en Albert Karstenberg uit Schöninghsdorp met een mes had neergestoken. Deze gebeurtenis zorgde voor veel opschudding. Kranten berichtten er uitvoerig over en hadden het daarbij stevast over de "dubbele moord" in Barger-Oosterveen. Een correspondent van de *Provinciale Drentsche en Asser Courant* verwoordde het als volgt: "De smart in

Dubbele moord te Barger-Oosterveen.

Men meldt ons uit Barger-Oosterveen:

Inzake den moord te Barger-Oosterveen is thans te melden, dat de politie gisteren opnieuw een streng onderzoek instelde en het haar daarbij gelukte een blank scherp mes te vinden in de legerstede van K. Oogenschijs is het mes met bloed bevlekt geweest. Dit onderzoek werd ingesteld door den rijksveldwachter van der Schuur, den dienaar van politie Idema, den brigadier der marechaussee Overbeke en den marechaussee Jansen. Iets naders is omtrent den moord niet bekend.

Intusschen zijn berichten vermeld die niet geheel met de waarheid stroken. Zoo is het in de naaste omgeving geheel onbekend, dat de familie Karstenberg slechts kort geleden te Schöninghsdorp woonde; evenmin dat de moeder der verslagenen tot 2 jaar gevangenisstraf is veroordeeld.

Zoo ging heden hier het gerucht, dat men gisteren opnieuw tegen 4 medeplichtingen proces-verbaal had opgemaakt. Een onmiddellijk ingesteld onderzoek toonde aan, dat 't gerucht geheel uit de lucht gegrepen is.

het huisgezin der verslagenen moet onbeschrijfelijk zijn. Geen wonder, te midden van het bruine veen, dat zich een gezichtseinde uitstrekt, vond hier een menschenlaching plaats, zooals in de oertijden stellig zelden voorkwam."¹⁵

De toestand waarin de lichamen waren aangetroffen had ook veel indruk gemaakt: "Het lijk van den eenen verslagene lag (...) achterover met een gapende wonde in de liesstreek, een dito in de zijde, een in den arm en een snede over het aangezicht; dat van zijn broeder lag op 50 M. afstand in een greppel, op de knieën, armen en hoofd op den wal en had een vreeselijke wonde in den rug." Verder waren mensen blijkbaar erg benieuwd naar de plaats waar het allemaal gebeurd was: "Ondanks het slechte weer en den slechten weg bezochten velen de plek des onheils, die, gelegen te midden van het veen, slechts te voet te bereiken valt."¹⁶

Aan het dodelijke drama was een vechtpartij tussen de beklaagde, de slachtoffers en anderen in Schöninghsdorp vooraf gegaan. Bij die gelegenheid zou Kuildert een meisje in het water hebben geduwd. Hij beseftte dat hij daar last mee zou gaan krijgen en inderdaad wilde een groep jongeren verhaal halen. Een week later togen ze naar de zogenoemde 'stille kroeg' van Wolter Hartman in Barger-Oosterveen, waar Kuildert op dat moment in de kost was. Kuildert voelde zich bedreigd en daarom had hij in de keuken een mes gehaald. Bij terugkomst ontstond er een knokpartij, waarbij Kuildert met het mes om zich heen zwaaide en er een van zijn tegenstanders mee raakte. Vervolgens kwam de groep worstelend buiten terecht, waar Kuildert nogmaals op zijn belagers instak. Daarna vluchtte Kuildert terug naar de woning, waar hij volgens de als getuige opgeroepen Hartman gezegd zou hebben dat hij de broers Kar-

stenberg neergestoken had.

In maart 1911 begon in Assen onder grote belangstelling de rechtszaak tegen Kuildert. Het Openbaar Ministerie had niet minder dan 20 getuigen opgeroepen om te komen vertellen over wat zij die bewuste nacht hadden gezien. De officier van justitie beklagde zich erover dat het ondanks goed spoorwerk van de rijkspolitie en marechaussee bijna een half jaar had geduurd voordat deze zaak voor de rechter gebracht had kunnen worden. Volgens hem kwam dat doordat het “groote publiek [zoals] gewoonlijk” niet had meegewerkt en in plaats daarvan de opsporingsambtenaren om de tuin had proberen te leiden. Zodoende was het reconstrueren van de vechtpartij lastig geweest en hadden enkele verdachten relatief lang in preventieve hechtenis gezeten.

De officier van justitie wees er verder op dat verscheidene getuigen 's middags en 's avonds diverse drinkgelegenheden hadden bezocht, waardoor hun verklaringen “natuurlijk niet scherp omlijnd [kon-den] zijn.” Hoewel hij best wilde aannemen dat Kuildert niet de bedoeling had gehad om zijn slachtoffers te doden, vond de officier van Justitie zijn daad niettemin een ernstig feit dat streng bestraft diende te worden. Dat moest tevens een signaal afgeven: “Altijd en altijd wordt in deze streken naar het mes gegrepen, hieraan moet eindelijk een eind komen.” Advocaat mr. J.G. Westra van Holthe probeerde twijfel te zaaien over het aandeel van zijn client in het gebeuren. Volgens hem waren vele getuigen evengoed schuldig, omdat ze de slachtoffers niet hadden geholpen en in plaats daarvan in alle rust een nieuwe borrel hadden genomen. Daarbij nam hij de aanwezige vrouwen in het bijzonder op de korrel, omdat die “in plaats van weg te vlieden van dit schriktooneel, bleven kijken en [ze] schenen er behagen in te scheppen.” Prozaïsch voegde hij er nog “Da werden Weiber zu Hyänen” aan toe. De raadsman vond het allerm minst een uitgemaakte zaak dat Kuildert de dodelijke verwondingen had toegebracht en suggereerde dat een ander net zo goed de dader geweest had kunnen zijn. Al met al was er volgens hem nog zoveel onduidelijk, dat Kuildert vooralsnog niet veroordeeld kon worden.

De rechter liet zich door het relaas van Westra van Holthe niet van de wijs brengen. Hij wees erop dat alleen Kuildert op de bewuste avond met de slachtoffers gevochten had en dat alleen hij toen een mes bij zich had gehad. Autopsie op de lichamen maakte duidelijk dat Albert Karstenberg door een slagaderlijke bloeding als gevolg van een diepe snijwond gestorven was. Zijn broer Jan had een snijwond in de rug, maar die was volgens de lijkschouwers, onder wie de Emmer arts J. Sneyders de Vogel, niet van

“dodelijke aard” geweest. Zodoende werd Kuildert voor zowel ‘mishandeling’ als ‘mishandeling den dood tengevolge hebbende’ veroordeeld. In totaal moest hij er vijf jaar voor naar de gevangenis.¹⁷

[art. 301 Sr.] Het beramen van een mishandeling gold ook als een verzwarende omstandigheid. Hendrik Boxem uit Barger-Oosterveen kreeg daar negen maanden gevangenisstraf voor opgelegd. De rechter achtte het bewezen dat hij op 28 april 1912 van plan was geweest om Hendrik Scholte Aalbes van het leven te beroven, of op zijn minst zwaar lichamelijk letsel toe te brengen. Die kwalificatie had Boxem over zichzelf afgeroepen. Tijdens het vooronderzoek had hij namelijk aan de rechter-commissaris verteld dat hij wrok tegen Scholte Aalbes koesterde, omdat die verkering met een meisje had met wie hij kort daarvoor uit was geweest. Boxem had daarop een revolver gepakt en was daarmee in gezelschap van “een troep jongens” op pad gegaan, in de hoop dat hij zijn rivaal ergens onderweg zou treffen. 's Avonds kwamen ze hem bij de Kamerlingswijk inderdaad tegen. Iemand zou toen geroepen hebben: “Daar heb je die Dordtsche boeren!”, waarop Scholte Aalbes en een kameraard van hun fiets afstapten om met Boxem het gesprek aan te gaan. Die pakte echter direct zijn revolver en loste enkele schoten waardoor Scholte Aalbes aan twee vingers gewond raakte.

Tijdens de rechtszitting sprak de officier van justitie weer eens zijn zorg uit over dat “er door de jongelui veel te roekeloos wordt omgegaan met vuurwapenen.” Het verwonderde hem dan ook dat er nog niet meer ernstige schietincidenten hadden plaatsgevonden. Op zijn beurt herriep Boxem zijn bekentenis dat hij met voorbedachten rade had gehandeld. Zijn advocaat mr. J.H. Kuiper uit Hoogeveen voerde daarvoor aan dat zijn client zich uit zelfverdediging had moeten verweren, omdat Scholte Aalbes “de hand in den zak stekende” op hem af was komen lopen. De rechter geloofde weinig van deze plotwending en stelde vast dat de beklaagde geen aannemelijke gronden voor het intrekken van zijn bekentenis had aangedragen. Het feit dat Boxem achteraf tegen een getuige: “Ik wou dat ik hem maar doodgeschoten had” had gezegd, zal evenmin aan zijn geloofwaardigheid hebben bijgedragen.¹⁸

[art. 304 Sr.] Voor de mishandeling van ambtenaren, ouders en echtgenoten golden eveneens hogere straffen. Eind maart 1913 kregen de marechaussees Barend Johannes Frowijn en Willem Busscher van de officier van justitie opdracht om Sietse Westerhof aan te houden. Deze inwoner van Veenoord moest namelijk nog een maand gevangenisstraf wegens een veroordeling voor weerspannigheid uitzitten. Westerhof was echter niet van plan om

*De houten Dordschebrug omstreeks 1905.
(Collectie Historisch Klazienaveen)*

zich te laten pakken. In plaats daarvan vluchtte hij in de buurt van de Dordschebrug een schip op. Toen de achtervolgende marechaussees het vaartuig wilden betreden, greep Westerhof een tang en riep dreigend: "Als jullie er in komt, sla ik je dood." Vervolgens probeerde hij daad bij woord te voegen door Frowijn daadwerkelijk met het stuk gereedschap te slaan. Die hield daar een pijnlijke hand aan over, maar Westerhof kon toch worden ingerekend. De zaak kwam voor de rechter, die de beklaagde wegens 'mishandeling, gepleegd tegen een ambtenaar gedurende de rechtmatige uitoefening zijner bediening' voor zes weken naar de gevangenis stuurde. Uiteraard kwam die veroordeling bovenop de straf die Westerhof nog moest ondergaan.¹⁹ Wietse Stuiver uit Barger-Oosterveen kreeg op 1 januari 1913 ruzie met "zijn wettigen vader" Jan Hendriks Stuiver. Op een gegeven moment haalde hij een groot mes tevoorschijn waarmee hij hem met kracht in de rechterzijde stak. Een hevig bloeddende wond was het gevolg. Stuiver moest er een half jaar voor naar de gevangenis. De rechter had bij het bepalen van de hoogte van die straf meegewogen dat Stuiver al eerder wegens mishandeling veroordeeld was geweest. Die 'staat van dienst' was er tevens de reden van dat zijn vader proces-verbaal tegen hem had laten opmaken en het vervolgens tot een strafzaak had laten komen. Naar eigen zeggen was nog langer samenwonen met zijn zoon te gevaarlijk geworden.²⁰ Hendrik Kuik uit Barger-Compascuum sloeg op 17 maart 1917 zijn echtgenote Trijntje Mulder met een bezemstok op het hoofd. Naar eigen zeggen had hij dat gedaan, omdat zijn vrouw een stevige drinker was die het huishouden verwaarloosde. Kuiks advocaat mr. A. Kloekers stelde dat de slechte verstandhouding tussen Kuik en zijn vrouw dan ook geheel aan haar te wijten was en dat rechtvaardigde volgens hem een milde straf. Kloekers' client was echter al meermalen veroordeeld. Dat zal ongetwijfeld een rol hebben gespeeld bij de beslissing van de rechter om hem voor drie maanden te laten opsluiten.²¹

Noten

- 1 A. Eggens, 'Criminaliteit in de gemeente Emmen (1910-1924). Zedenmisdrijven', *Kroniek. Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe* 32 afl. 90 (2023) 15-21.
- 2 W.L.H. Köster Henke, *Wetboek van Strafrecht met aantekeningen en verklaringen ten dienste van de politie* (13e druk; Dokkum 1923) 235.
- 3 Drents Archief (DA), Arrondissementsrechtbank te Assen, 1878-1937 (AA), inventarisnummer (inv. nr.) 42, *Vonnissen in strafzaken 1878-1929* (Vonnissen), vonnis 455 en 466 van 11 juli 1910; Provinciale Drentsche en Asser Courant (PDAC), 'Rechtzaken', 29 juni 1910, 3. In kranten werd vaak 'Rechtzaken', maar soms ook 'Rechtszaken' geschreven. Historici nemen bij bronverwijzingen meestal de oorspronkelijke spelling over. Vandaar dat in deze notenlijst beide schrijfwijzen voorkomen.
- 4 DA, AA, inv. nr. 43, *Vonnissen*, vonnis 703 van 7 november 1910; PDAC, 'Rechtzaken', 2 november 1910, 6.
- 5 DA, AA, inv. nr. 53, *Vonnissen*, vonnis 118 van 7 februari 1916; PDAC, 'Rechtzaken', 1 februari 1916, 1.
- 6 DA, AA, inv. nr. 66, *Vonnissen*, vonnis 628 van 24 december 1921; PDAC, 'Rechtzaken', 20 december 1921, 3.
- 7 DA, AA, inv. nr. 66, *Vonnissen*, vonnis 574 van 5 december 1921; PDAC, 'Rechtzaken', 23 november 1921, 3.
- 8 DA, AA, inv. nr. 52, *Vonnissen*, vonnis 743 van 15 november 1915; *Emmer Courant. Nieuws- en Advertentieblad voor den Zuid-Oosthoek van Drenthe* (EC), 'Rechtzaken', 13 november 1915, 1.
- 9 DA, AA, inv. nr. 43, *Vonnissen*, vonnis 157 van 13 maart 1911; EC, 'Rechtzaken', 8 maart 1911, 2.
- 10 DA, AA, inv. nr. 64, *Vonnissen*, vonnis 312 van 17 mei 1920; EC, 'Rechtzaken', 12 mei 1920, 2.
- 11 DA, AA, inv. nr. 67, *Vonnissen*, vonnis 472 van 27 oktober 1922; PDAC, 'Rechtzaken', 14 oktober 1922, 15.
- 12 DA, AA, inv. nr. 52, *Vonnissen*, vonnis 496 van 20 september 1915; PDAC, 'Rechtzaken', 15 juni 1915, 4; PDAC, 'Rechtzaken', 29 juni 1915, 1; PDAC, 'Rechtzaken', 7 september 1915, 3.
- 13 DA, AA, inv. nr. 65, *Vonnissen*, vonnis 1 van 3 januari 1921; PDAC, 'Rechtzaken', 24 december 1920, 5.
- 14 DA, AA, inv. nr. 65, *Vonnissen*, vonnis 620 van 1 november 1920; EC, 'Rechtzaken', 6 oktober 1920, 6; EC, 'Rechtzaken', 30 oktober 1920, 1.
- 15 PDAC, 'Dubbele moord te Barger-Oosterveen', 8 september 1910, 2.
- 16 PDAC, 'Dubbele moord te Barger-Oosterveen', 7 september 1910, 2.
- 17 DA, AA, inv. nr. 43, *Vonnissen*, vonnis 234 van 10 april 1911; EC, 'Dubbele moord te Barger-Oosterveen', 1 april 1911, 6; EC, *Zonder titel*, 5 april 1911, 5-6; PDAC, 'Rechtzaken', 30 maart 1911, 3; PDAC, 'Rechtzaken', 31 maart 1911, 3.
- 18 DA, AA, inv. nr. 45, *Vonnissen*, vonnis 395 van 24 juni 1912; PDAC, 'Rechtzaken', 10 juni 1912, 2.
- 19 DA, AA, inv. nr. 59, *Vonnissen*, vonnis 529 van 27 mei 1918.
- 20 DA, AA, inv. nr. 47, *Vonnissen*, vonnis 149 van 24 februari 1913; PDAC, 'Rechtzaken', 18 februari 1913, 1.
- 21 DA, AA, inv. nr. 56, *Vonnissen*, vonnis 582 van 4 juni 1917; EC, 'Rechtzaken', 22 september 1917, 7; PDAC, 'Rechtzaken', 18 september 1917, 2.

Rectificaties en oproepen

Rectificatie (1)

In de *Kroniek*, jaargang 93, nummer 3 (september 2024) staat op bladzijde 7 geschreven dat Jakob Hofman op 29 januari 1978 te Muntendam met de ventster Arendje Duit trouwde. Dat jaartal had 1878 moeten zijn. Met dank aan Harm Eggens, Emmen.

Rectificatie (2)

Jaap Bekkema, oud-medewerker van AKU-Akzo, personeelszaken en opleidingen, schreef dat in de artikelen van burgemeester Eric van Oosterhout en Marscha van Noesel (*Kroniek*, jaargang 93, nummer 3 (september 2024)) de indruk wordt gewekt dat veenarbeiders die eind jaren '40 (Vanaf 1947: gareneredelingsbedrijf Emmer-Compascuum) en beginjaren '50 (Vanaf 1950 Enkalonfabriek van de Algemene Kunstzijde Unie) in 5-ploegendiensten gingen werken. Bekkema schreef ons: 'Ik weet niet hoe dit idee in de wereld is gekomen, maar historisch gezien is dit niet juist. Er werd in die jaren in dagdienst (ploeg D), 3-ploegendienst (ploegen A, B, en C) en 4 ploegendienst (ploegen E, F, G en H) gewerkt. Landelijk kwam de vraag om in 5-ploegendienst te werken pas op in het midden van de jaren '70. De AKZO begon pas in 1982 met de 5-ploegendienst. Voor Enka, en daarmee voor de Enka-bedrijven in Emmen, werd een akkoord over de 5-ploegendienst op 23 december 1986 bereikt, aldus een bericht in het *Parool* van 24 december 1986.

De foto bovenaan op bladzijde 30 is niet de spinnerij, maar de strektwijnerij van de Enkalon gareneredelingsbedrijf te Emmen.' Met dank aan Jaap Bekkema.

Akkoord over ploegendienst bij Akzo

ARNHEM — Akzo Nederland en de vakbonden hebben gisteren een principe-akkoord bereikt over de al maanden lang slepende kwestie omtrent de invoering van een 4/5 ploegendienst.

Belangrijkste punten uit het akkoord, dat nog wordt voorgelegd aan de 1400 werknemers bij de elf continubedrijven van Akzo Chemie en Akzo Zout Chemie, is dat 37 weken in 5-ploegendienst en 15 weken in 4-ploegendienst wordt gewerkt. Het nieuwe systeem moet omstreeks 1 oktober 1982 worden ingevoerd.

In het Algemeen Dagblad van 11 december 1982 werd vermeld dat de Akzo een akkoord over de 5-ploegendienst had bereikt, maar dat gold nog niet voor de verschillende Enka-bedrijven in Emmen.

De zaak van Weggemans met bruidsjaponnen op het eind van de 20ste eeuw.

(Collectie Roelof Boelens)

Oproep (1): Trouwfoto's jaren vijftig

Bruidsmodezaak Weggemans in Emmen bestaat dit jaar op Eerste Kerstdag 90 jaar. Op die dag schreef de opa van de huidige eigenares Jeanette Weggemans, het bedrijf bij de Kamer van Koophandel in. Het 85-jarig jubileum hebben ze niet kunnen vieren, omdat de corona-epidemie dat verhinderde. Jeanette Weggemans, derde generatie, hoopt er nu wel een feest van te kunnen maken.

Weggemans is het derde familiebedrijf waar in de *Kroniek* aandacht aan wordt besteed. Het zou mooi zijn als we dat jubileumfeest, weliswaar achteraf in het eerste nummer van 2025, luister kunnen bijzetten door trouwfoto's uit de vroege jaren vijftig, daarna of eerder zouden kunnen publiceren.

Dus: wie heeft er nog een trouwfoto van ouders, opa's en oma's uit die tijd, waarvan de geschiedenis van het huwelijk is af te lezen? Graag digitaal opsturen met vermelding van namen, jaartal en plaats aan: mgvannoesel@gmail.com.

Deze foto zal omstreeks 1910-1920 bij het station in Weerdinge zijn gemaakt. Boeren uit dit dorp hebben zojuist een wagon volgeladen met stropakken. Wie kan meer over deze foto vertellen? Reacties naar: alberteggens@hotmail.com en/of boek@weerdinge.com.

Oproep (2): Foto's over Weerdinge

Door overlijden, ziekte en verhuizing binnen de oorspronkelijke werkgroep heeft het archief- en schrijfwerk voor het boek over het dorp Weerdinge vanaf 2018 tot en met 2022 min of meer stilgelegen. Twee jaar terug hebben Gerrit Schieving en Martin Stahl met deelname van Jan Feringa de draad weer opgepakt en het boek in zijn oorspronkelijke, inhoudelijke opzet voltooid. De helpende hand hierbij is van Theo Spek, verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, die de landschapsgeschiedenis van Weerdinge voor zijn rekening neemt. Het werk dat nog resteert, is het verzamelen van documenten en historisch fotomateriaal dat de teksten niet alleen ondersteunt maar ook verwijst naar personen die in de Weerdinger geschiedenis een rol gespeeld hebben. De werkgroep beschikt over veel te weinig foto's en daarom wordt iedereen die zich met Weerdinge verbonden voelt en historisch beeldmateriaal bezit, uitgenodigd om op zaterdagmiddag 8 februari en 15 februari 2025 tussen 13.00 en 15.00 uur naar het plaatselijke Dorpshuis te komen om hun kiekjes daar te laten scannen. De werkgroep heeft vooral interesse in foto's die veel dan wel iets te maken hebben, in willekeurige volgorde, met de lagere school/basisschool, de voormalige kleuterschool, het Dorpshuis, het jeneverbuurtje, het Rode Dorp, de middenstand, het verenigingsleven in al zijn schakeringen, de Eerste en Tweede Wereldoorlog, het school- en volksfeest, het openbaar vervoer (trein-, tram- en busverbinding), de infrastructuur (straten en wegen in en rondom Weerdinge), het kunstwerk bij het Dorpshuis, de landbouw/de landbouwvereniging en de politie. Natuurlijk zou de werkgroep het zeer waarderen als u het beeldmateriaal met wat achtergrondinformatie en het noemen van namen van de afgebeelde personen vergezeld laat gaan. U kunt ons de foto's met beschrijving ook via de mail (boek@weerdinge.com) laten toekomen, als u op voornoemde data niet in de gelegenheid bent het Dorpshuis te bezoeken.

Oproep (3): Foto's Noorder Dierenpark Emmen (1970-2015)

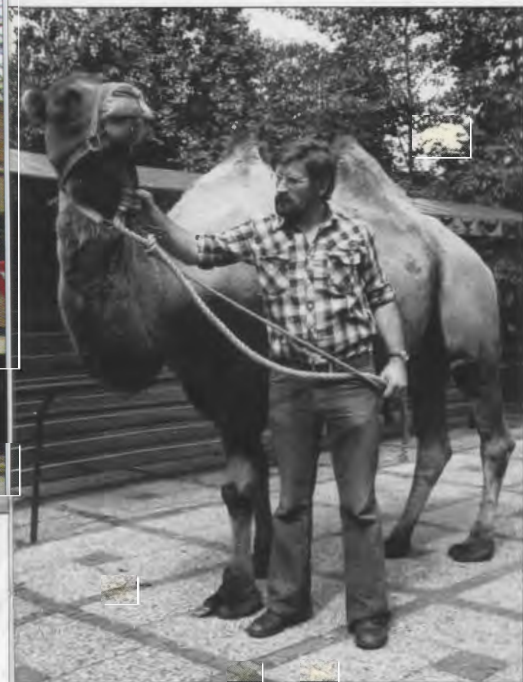
In mei 2025 is het 90 jaar geleden dat in het centrum van het dorp Emmen het Noorder Dierenpark werd geopend. In december 2015 werd het dierenpark gesloten en verhuisde het naar de Noordbarger es.

De afgelopen jaren is gewerkt aan een vervolg op het boek *Het dierenpark van mijn vader* van Jan Oosting. Het boek *Ons leven met de dieren van het Noorder Dierenpark* gaat over de periode 1965-2015. Centraal staat de (hoofd) dierenverzorger Rieks Scheve (1945) met naast hem zijn als vrijwilliger meewerkende vrouw Tiny Scheve-Bartelds (1946-2022). Verder komen er ook andere medewerkers en verzorgers aan het woord. Het boek zal in het voorjaar van 2025 verschijnen. In de *Kroniek* wordt in 2025 met bijdragen van Rieks Scheve ook aandacht besteed aan het Noorder Dierenpark. Voor zowel het boek *Ons leven met de dieren van het*

Noorder Dierenpark als voor de *Kroniek* wordt nog naar bijzondere foto's gezocht die u als bezoeker van de dieren heeft gemaakt. Graag digitaal opsturen met vermelding van namen, jaartal, plaats en een korte omschrijving van de foto aan: rieks.scheve@outlook of [Gerben Dijkstra \(gjd50@ziggo.nl\)](mailto:Gerben.Dijkstra@gjd50@ziggo.nl).

Foto's: Linksboven: Rieks Scheve met kameel in 1979. (Collectie Rieks Scheve)

Rechtsboven: Gezinus Boer met de chimpansees Hannes en Jannes. (Collectie Rieks Scheve)

NIEUWJAARBIJEENKOMST

We beginnen het nieuwe jaar met een nieuwjaarsbijeenkomst op zaterdag 18 januari 2025 vanaf 17.00 uur in de feestzaal van Melody aan de Splitting 45 in Barger-Oosterveld.

De kosten zijn € 5,00 euro per persoon, graag contant en gepast te voldoen bij binnenkomst. Niet-leden betalen € 7,50 euro. We ontmoeten elkaar met koffie en daarna volgt een heerlijk stamppotbuffet.

Overige consumpties zijn voor ieders eigen rekening. Tussendoor vertelt oud Barger-Oostervelder Ben Wösten ons van alles over de interessante geschiedenis van Barger-Oosterveld.

Voor deze vast weer gezellige avond verwachten we een volle zaal. Er zijn 50 plekken beschikbaar. Wilt u erbij zijn, meldt u dan zo snel mogelijk aan. vol=vol.

Aanmelden bij voorkeur via de mail:

gretiben@hotmail.com of eventueel telefonisch: 06-15688141 ('s avonds).

NB: de zaal is met een trap te bereiken. Er is géén lift.

De activiteitencommissie

(Geert Schutrups, Rika Jonkers, Gré Tiben-Toner)

Terugblik

Gré Tiben en Rieka Wilken hadden een fietstocht met als thema 'naar de burenen' georganiseerd. Wat lenen Westerwolde, de noordoosthoek van de gemeente Emmen en de grensstreek zich toch uitstekend voor een stevige en mooie fietstocht. Vanaf het huis bij Gré was het maar een fluitje van een cent of we waren in Rütenbrock. Hier werden we op een hartelijke wijze ontvangen door de Heimatverein Rütenbrock.

Wat hebben die een prachtige Heimathaus in een even zo groene oase. We hebben ze spontaan uitgenodigd voor een tegenbezoek aan onze vereniging. Van daaruit ging het verder over de grens. Een schitterend deel van de fietsroute troffen we aan in de buurt van Sellingen in het gehucht Ter Borg. Hier konden we ook juweeltjes van oude dorpsgebouwen bewonderen in het kader van de Open Monumentendag.

Daarna stapten we op de fiets bij de overgebleven barak van het kamp 'De Beetse'. Ook hier veel interessante informatie. Op de terugweg via allerlei mooie monumenten staken we bij de forellenboerderij 'De Slegge' boven Ter Apel op.

Gré en Rieka nodigden ons uit voor een interessante route. Dat was veel te bescheiden. Deze fietstocht overtrof onze stoutste verwachtingen. Dames duizendmaal dank daarvoor ...

Contributie met ingang van 2025

Tijdens de ALV in 2024 werd besloten om de contributie met ingang van 2025 te verhogen op basis van de CBS-indexering. De nieuwe contributie wordt zoals afgesproken naar boven afgerond in euro's. In januari 2025 wordt de CBS-indexering voor 2025 bekend gemaakt.

In de tweede maand van 2025 ontvangen alle leden een nota met hun nieuwe contributieverplichtingen.

Ledenwerfactie

In 2024 steeg het aantal leden van de HV Zuidoost-Drenthe naar 684 (stand 1 november 2024). Door opzegging en overlijden zal dat aantal nog met 27 (in 2024) afnemen. Over deze ontwikkeling zijn we

Foto's van de fietsexcursie in september 2024. Boven: op bezoek bij de Heimatverein in Rütenbrock. Onder: Onderweg. (Foto's: Henk Jeurink)

tevreden. Als lid kunt u nog steeds een nieuw lid aanmelden. Vraag uw familie, burens, vrienden of ze lid willen worden. Dan krijgt u een mooie cadeau-bon van 10 euro. Neem contact op met Gré Tiben (mailadres en telefoonnummer staan voorin deze *Kroniek*) en zij maakt het verder in orde.

Geplande erfgoedactiviteiten

Op 18 januari 2025 hopen we veel leden te begroeten tijdens onze jaarlijkse Nieuwjaarsbijeenkomst met stamppot in Barger-Oosterveld. Lees voor meer details de bijdrage op bladzijde 28 in deze *Kroniek*.

Algemene ledenvergadering

De algemene ledenvergadering vindt plaats op maandag 24 maart 2025, aanvang 19.30 uur, in de zaal van Museum Collectie Brands in Nieuw-Dordrecht. Meer informatie volgt in de *Kroniek* van maart 2025.

Bestuur

Onze penningmeester Albert Oost stelt zich helaas niet meer herkiesbaar. Daarom zijn wij op zoek naar een nieuwe penningmeester. Bent u onze nieuwe man/vrouw of kent u iemand? We horen het graag. Neem dan contact op met Peter Kraan.

Busreizen op zaterdag 3 en 10 mei 2025

Deze keer zoeken we de westkant van het schone Twente op. Centraal staan de plaatsen Hellendoorn en Haaksbergen. In Hellendoorn brengen we een bezoek aan Gerrit Valk's bakkerij- en ijsmuseum. In Haaksbergen gaan we met een trein rijden van het Museum Buurtspoorweg. Voor meer informatie zie het artikel in deze *Kroniek*.

Tenslotte

In 2025 verschijnt de *Kroniek* op 5 maart en 11 juni. De resterende verschijningsdata in 2025 melden we in het juni-nummer.

BUSREIZEN 2025 ***'Van ijskoud naar stomend heet'*** ***Zaterdag 3 en 10 mei 2025***

De reiscommissie
Gré Tiben-Tolner - Rieka Wilken -
Sake Dijkstra - Henk Jeurink

De jaarlijkse excursies gaan in 2025 naar Hellendoorn en Haaksbergen. We vertrekken om 9.00 uur vanaf parkeerterrein Kerkhoflaan (aanwezig 8.45 uur) en hopen daar circa 18.30 uur terug te zijn. De precieze dagindeling volgt later.

Vanaf Emmen rijden we door het Vechtdal, via Beerze naar 'Gerrit Valk's bakkerij- en ijsmuseum' in Hellendoorn. Na koffie met heerlijk appelgebak worden we in groepjes rondgeleid. In het prachtige oude pand staat een indrukwekkende collectie gereedschappen, voorwerpen en machines uit vroegere bakkerijen en uit het begin van de ijsbereiding. We mogen ook zelf aan de slag in de bakkerij.

Daarna wandelen we een klein stukje naar de lunch bij restaurant 'in de Tonne' in Hellendoorn. Een kopje soep, broodjes en onze traditionele kroket zijn besteld.

We vervolgen onze reis naar 'Museum Buurtspoorweg' in Haaksbergen voor een stoomtreinrit naar Boekelo en terug. Normaal rijden ze niet op zaterdagen. Het is ons gelukt om speciaal voor ons een complete stoomtrein te huren. Tijdens het keren van de stoomtrein in Boekelo kunnen we de prachtig gedetailleerde modelbaan van de wondere miniatuurwereld van Enschede-Zuid bewonderen.

Terug in Haaksbergen is rond het station, de werkplaats en de goederenloods veel te zien. Hier staat een uitgebreide collectie van prachtige oude locomotieven, zowel diesel als stoom, die onderhouden en opgeknapt worden door 130 vrijwilligers. Erg indrukwekkend om te zien. In museumcafé 'de goederenloods' kan wie dat wil terecht voor een consumptie of ijsje.

De kosten zijn € 70,00 per persoon; niet-leden betalen € 5,00 extra. Dit is inclusief de busreis, koffie met gebak, de lunch, gidsen, alle entreekaartjes en treinkaartjes. Omdat alles duurder wordt, zijn we helaas genooddacht de prijs met € 5,00 te verhogen t.o.v. vorig jaar. Graag de deelnamekosten tijdens de eerste koffiestop contant en liefst gepast betalen.

Voor deze mooie, interessante en vast weer gezellige reis verwachten we weer veel animo. U kunt zich nu al aanmelden. Bij voorkeur via de mail: gretiben@hotmail.com of eventueel telefonisch: 06-15688141 ('s avonds).

Foto: Museum Buurtspoorweg, Haaksbergen

door
Thomas Bruins

Verborgen schatten

Het depot van Museum Collectie Brands

Bij binnenkomst in Museum Collectie Brands komt u bij een verrassende selectie van boeken en objecten die permanent in het museum zijn opgesteld en afwisselende tentoonstellingen van zeer uiteenlopende thema's. Maar wie goed kijkt op de oude foto's van de inrichting van het woonhuis en de deel, ziet dat dit maar een klein gedeelte is van de collectie van Jans Brands.

Waar bevindt zich de rest?

De collectie van het museum telt naar schatting meer dan 70.000 objecten en boeken. Hiervan ligt grofweg 10% van de verzameling van Jans Brands in het museum. Het overgrote gedeelte ligt in het depot van het museum.

Toen de boerderij van Jans werd omgetoverd van woonhuis naar museum, zijn veel objecten en boeken verplaatst naar een toenmalig depot in Schoonebeek en opslagruimte in Emmen. De schu-

ren, zolders en opbergruimtes werden leeggehaald, en dozen vol met objecten werden naar het depot in Schoonebeek verplaatst. In 2021 is de collectie vanuit het toenmalige depot naar een nieuw en veel ruimer opgezet depot in Emmen verhuisd. Al drie jaar wordt daar met veel vrijwilligers gewerkt om de collectie te ordenen, opnieuw in te delen, schoon en toegankelijk te maken voor onze eigen tentoonstellingen, maar ook voor onderzoekers en andere musea.

Een kijkje in het depot in november 2024.

In het depot bevindt zich een volledige set ingebonden bladen van de Drentsche en Asser Courant van 1824 tot en met 1979. Wat betreft de omvang zijn de krantenboeken goed voor een dertig meter hoge stapel.

Boeken

De boekencollectie telt 295 meter aan literatuur en geschriften, waarvan momenteel slechts een kleine 20 meter in het museum tentoongesteld staat. De overige 275 meter aan boeken en bladen bevindt zich in het museumdepot.

Vergelijkbaar met een bibliotheek is de collectie ingedeeld aan de hand van thema's. Hieronder vallen Nederlandse en buitenlandse literatuur, industrie, almanakken, Tweede Wereldoorlog, Drenthe, religieuze literatuur, bijbels, genealogie, kranten, tijdschriften, meet- en muntenkunde en onderwijs. Daarnaast heeft het museum ook een collectie publicaties van lokale historische verenigingen en dorpsbladen, waaronder *Waardeel*, *Kroniek* en de *Nieuw-Dordtenaar*.

De deelcollectie van bijbels telt alleen al bijna 400 exemplaren in diverse talen en uit verschillende periodes. Hieronder valt een exemplaar uit 1780 afkomstig uit de Nederlandse Republiek, een Engelse minibijbel van 2,5 bij 2 centimeter en een luxe Nederlandse bijbel uit 1880, waarvan de kaft met parelmoer is ingelegd.

Twee muren van het depot worden gevuld met het *Staatsblad* van 1816 tot en met 1996, waarin de volledige levensloop van de Nederlandse wetgeving wordt weergegeven.

Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied

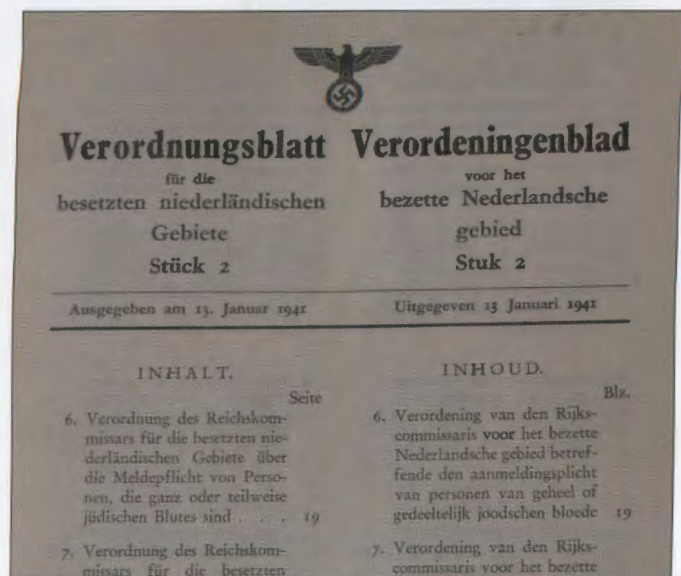
Een interessant boekwerk dat zich in de collectie bevindt is het *Verordeningenblad* voor het bezette Nederlandsche gebied. De door de Duitse bezetter afgekondigde regels en wetten werden verspreid onder overheidsinstanties, gemeentes en bepaalde organisaties in een tweetalig Duits-Nederlands blad. Deze vijf boeken, gepubliceerd gedurende de oorlogsjaren, houden zo de gehele Duits wetgeving voor bezet Nederland bij.

Zo wordt op 15 september 1941 via dagbladen bekendgemaakt dat Joodse Nederlanders niet meer parken, dieren-tuinen, cafés, bioscopen en andere openbare gelegenheden mogen bezoeken. Op 23 januari 1942 volgt de bekendmaking dat de letter 'J' in Joodse persoonsbewijzen gestempeld dient te worden, gevolgd door het verplicht dragen van de Jodenster op 2 mei 1942. Andere wetten en verordeningen die door de Duitsers zijn ingevoerd, maar zijn blijven hangen, zijn de wetten omtrent de tijdzone en het zwemdiploma. Zo werd op 16 mei 1940 de tijd in Nederland gelijkgesteld aan die in Duitsland; de 'Amsterdamsche Tijd' maakte plaats voor de 'Midden-Europese' tijdzone. En op 15 oktober 1943 werd de wet van kracht dat er in Nederland een zwemdiploma werd ingevoerd.

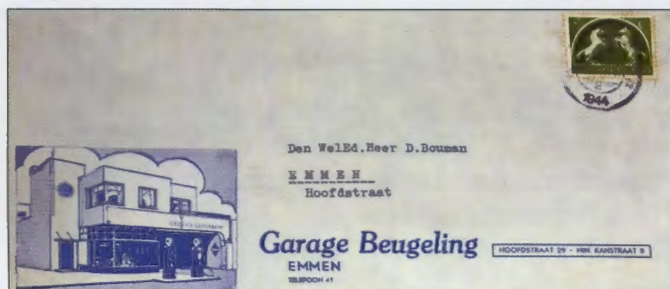
Objecten

De collectie objecten telt naast de vele voorwerpen die in het museum te bezichtigen zijn, ook nog meer dan 400 meter aan stellingplanken in het depot. Deze stellingen zijn ingedeeld op thema's, waaronder blikken, gebruiksvoorwerpen, medisch- en industrieel erfgoed, vrije tijd, onderwijs, fotografie, dood en rouw, archeologische vondsten, volkenkunde, huisnijverheid en Tweede Wereldoorlog.

De grootste categorie objecten vormt de alledaagse gebruiksvoorwerpen op het gebied van beroepen en huishoudelijke artikelen. Van keramieken zekeringen en houten gereedschap tot bakelieten draaitelefoons, antieke bloempotten en oud behang. Bestek, servies, glaswerk, lampen, klokken, antieke strijkijzers, radio's. Gereedschappen van allerlei beroepen, zoals timmerman, schoenmaker, veenarbeider, slager en de drukker. Maar ook antieke medicatie- en apothekersmaterialen en gereedschappen en materialen uit de zorg.

Op 10 januari 1941 verscheen de verordening no. 6/1941 van rijkscommissaris Seyss-Inquart, waarin alle joodse inwoners van Nederland verplicht werden om zich te laten registreren in het bevolkingsregister in hun woongemeente.

Wat betreft het industrieel erfgoed heeft het museum een bescheiden deelcollectie Nira-Ericsson producten en reclamematerialen, en veel recent verzamelde objecten en producten van Industria, Aku, Enka en Akzo.

In de deelcollectie vrijetijd heeft het museum camera's van begin 1900 tot het jaar 2000, met materialen voor de bevoorrading en het gebruik van de donkere kamers uit het begin van de 20ste eeuw, tot slides en projectoren van de jaren '90. Tussen de onderwijsspullen kan men schoolplaten, rekendozen, lesmaterialen en rekenboekjes tegenkomen. En tussen de meetkundeobjecten staat een wereld aan gewichten, weegschalen en spaarpotten. De collectie heeft ook een serie objecten uit de Tweede Wereldoorlog uit de directe omgeving. Hieronder vallen delen van neergestorte vliegtuigen zoals stukken plexiglas of metaal, bonkaarten en persoonsbewijzen, brieven, maar ook enkele onderdelen van uitrustingen en gebruikte hulzen. Daarnaast beschikt het museum ook over een collectie rouw en uitvaartobjecten. Hierbij moet gedacht worden aan rouwkleiding en hoeden, antieke graforamenten, religieuze beelden en zelfs een draagbaar van de lokale begrafenisonderneming. Tot slot zijn er 420 blikken van alle soorten en maten. Van grote koffieblikken van Tiktak en Douwe Egberts tot tabak-, cacao- en snuisterijblikjes.

Garage Beugeling

Tussen de materialen afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog ligt een brief afkomstig van Garage Beugeling, gedateerd op 15 november 1944. In de brief verexcuseert de garage zich aan een klant en meldt het geen reparaties of werkzaamheden meer kan verrichten. De reden? De garage is gevorderd door de Duitse Wehrmacht en werd als werkplaats voor hun oorlogsmaterieel gebruikt. Een unieke blik op hoe een bedrijf omgaat met de bezetting.

Hoogtezon

Een interessant medisch apparaat dat in het depot staat opgeborgen is een 'hoogtezon'. Deze lamp werd in de jaren '50 gebruikt voor de behandeling van een tekort aan vitamine D. Later zou de lamp gebruikt worden voor cosmetische doeleinden en kan worden gezien als de voorloper van de zonnebank.

Textiel

De collectie textiel bestaat uit verschillende kledingstukken en accessoires uit de afgelopen anderhalve eeuw. Denk aan streekdracht, dagelijkse dracht, begrafenis- en rouwkleding, leger- en politieuniformen, leren jassen, bont, onderkleding en kleding van Jans. Ook mutsen, hoge hoeden en dameshoedjes, moffen, sjaals, zakdoeken, stropdassen en een 'vosje' (een sjaal van bont) zijn in de collectie te vinden. Behorende bij de oorijzers zijn er ook ondermutsen en meerdere kanten mutsen die onder en over het ijzer werden gedragen. Daarnaast bevat de collectie ook heel algemeen gebruikstextiel zoals gordijnen, tafelkleden, kledjjes, spreien, naai- en borduurmaterialen, oefenlapjes en merklappen.

Kunst

De kunstcollectie bestaat uit 98 meter aan stellingplanken. Hiervan is het overgrote gedeelte afkomstig uit twee schenkingen van Janny Jalving en Jan Dekkers. Daarnaast bezit het museum ook werken van Hendrik Werkman, Otto Drenth, Rudi Seidel en Peter Seidel. Het overgrote deel van de collectie bestaat uit schilderijen, gezien vijf van de zes genoemde kunstenaars schilder waren, maar er zijn ook verscheidene metalen, houten en keramische beelden en ornamenten te vinden. Eveneens bevat de collectie ruim 600 tegeltjes uit de 18de en 19de eeuw waarmee in die tijd schouwen, keukens en gangen werden versierd. Tot slot bevinden zich hier ook de grofweg 160 glasnegatieven die zijn gemaakt door Jan Oosting in het begin van de 20ste eeuw, en die een unieke blik werpen op het leven in de zanddorpen van de gemeente Emmen.

Otto Drenth

Een schilder van wie het museum menig werk bezit, maar die niet dezelfde faam in de regio bezit als Janny Jalving, Jan Dekkers of Hendrik Werkman, is Otto Drenth. Deze geboren en getogen Emmer-Compascuümer schilderde tot zijn dood in 1990 menig schilderij in een expressionistische stijl. In 1984 mocht hij een expositie van zijn werk in het Scheper Ziekenhuis organiseren.

Archief

Het archief van het museum beslaat 23 meter aan archiefdozen. Hiervan is de Prakke-collectie het grootste. Gedurende zijn leven was professor Hendericus Johannes Prakke (1900-1992) uitgever en drukker. Hij heeft door de jaren heen veel boeken en brochures uitgegeven. Een groot deel hiervan, waaronder enkele manuscripten en eerste drukken, bevinden zich in dit archief.

In de archief collectie bevinden zich ook blauw-

Toen Otto Drenth (1927-1990) dit schilderij maakte, woonde hij in de Van Blankenheimstraat 35.

drukken van de Maatschappij Klazienaveen, folders en posters van het Noorder Dierenpark, aktes van notaris Jan Oosting uit het begin van de 20ste eeuw, het archief van de twee organisaties die het Museum Collectie Brands van de grond af hebben opgebouwd, landbouw papierwerk, papieren van geheelonthouders, de verkoopgegevens van een turfhandelaar, kalenders uit de 19de eeuw en een hele reeks geschreven manuscripten.

Munten en penningen

Bij het leven van Jans Brands was zijn munten- en penningencollectie de op twee na grootste van Noord-Nederland. Meer dan duizenden stukken munt-, en briefgeld, even als hele reeksen bijzondere geldstukken zoals casinofiches, noodgeld en militaire munten telde zijn verzameling. Afgezien van een kleine selectie die permanent in het museum is te bewonderen ligt het overgrote deel veilig opgeslagen in het museumdepot. Hele reeksen munten van Willem I, II en III, Wilhelmina, Juliana en Beatrix

bevinden zich aldaar. Evenals briefgeld van lang vervlogen landen, zoals Oostenrijk-Hongarije en de Sovjet Unie, en de raarste muntvormen uit verre landen, zoals de dikke zilveren roepies uit India, en de vlug geslagen munten uit het VOC-tijdperk.

Prenten en kaarten

In twee kaartenbakken zijn de collecties prenten en (land)kaarten van het museum ondergebracht. De kaarten van de gemeente Emmen, Drenthe, Nederland of de wereld zijn net geordend.

Daarnaast beschikt het museum ook over een reeks oude militaire luchtfoto's die in de periode 1950-1980 zijn gemaakt van Nieuw-Dordrecht en Klazie-naveen.

Ook zijn er prenten, antieke oorkondes, drukwerk uit de Napoleontische periode (1795-1813) of daarvoor, Koppermaandagprenten, posters van het Noorderdierenpark en replica's en posters van kunstenaars en tentoonstellingen.

Landkaart Drenthe

In 1840 vervaardigde kaartenmaker Anthony Werneke een landkaart van Drenthe, waarvan er maar 125 van zijn gemaakt. De landkaart is maar liefst 139 bij 177 centimeter groot. De kaart laat de veranderingen van de tijd goed zien. Voor 1840 sloten kaarten slecht op elkaar aan, omdat elke maker andere metingen verrichte. De kaarten vermelden geen hoogteverschillen, noch details. Nieuwe of aangepaste wegen, en nieuw aangelegde vaarten en kanalen voor de afvoer van turf werden voorheen ook niet door de kadasters bijgehouden.

Werneke gebruikt voor zijn metingen de kerktorens

die door de hele provincie verspreid lagen. Door de afstand tussen drie torens te meten kon het gebied er tussen goed in kaart worden gebracht. Op de zeer gedetailleerde kaart zijn kerken, molens, hu-nebedden, bossen, tolwegen, marke- en gemeentegrenzen en zelfs particuliere percelen en individuele gebouwen te zien.

De vestingen van Bourtange en Coevorden, in die tijd nog onderdeel van de verdediging van het land, worden heel klein afgebeeld. De vijand mocht immers niet te weten komen hoe de vestingen er exact uitzagen. Ook staat het verdwenen Bargermeer en Zwartemeer er duidelijk op aangegeven.

Steeds weer nieuwe vondsten

Het werk in het depot van Museum Collectie Brands is nooit gedaan. Nadat de collectie van Jans eerst in de boerderij zelf was opgeslagen, en daarna in een moeilijk toegankelijk depot in Schoonebeek, is het nu ondergebracht in een ruime kelder te Emmen. Bij het indelen van de objecten, het uitpluizen van de honderden dozen, het doorzoeken van tientallen mapjes en bakjes komen steeds weer nieuwe verrassende objecten boven water. Alleen al in de afgelopen twee maanden zijn de volgende objecten opgedoken, verstopt onderin dichte dozen, vergeten archiefmappen, of de nissen van kistjes.

Een plakboek van Frederica Prakke-Cruiger (1900-1989), echtgenote van professor Prakke, bestaat uit een verzameling politieke flyers en folders die zijn verzameld tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 1933. Niet alleen speelde bij die verkiezingen de economische crisis met bijbehorende massale werkloosheid een grote rol, maar ook de internati-

Deel van de 'Kaart van de provincie Drenthe, samengesteld door Anthony Werneke, getekend door Jannes Christiaan Brauns, gegraveerd door de firma Van Baarsel & Tuyn te Amsterdam, gedrukt in 1840 op vier bladen in een oplage van 125 stuks. Op dit fragment zijn de essen van de dorpen in de gemeente Emmen goed te zien. Ook de hooilanden langs de Sleenerstroom en de Delften zijn ingetekend. Ten zuiden van Zuidbargo is de Boerendelft te zien die vanuit het Bargermeer naar het westen stroomt. Rechts op deze kaart is de Emmerschans afgebeeld.

onale situatie en de angst voor een nieuwe oorlog door het aantreden van Hitler drie maanden eerder in Duitsland, komen veelvuldig aan bod.

- Schetsen van de citadel van Spandau, vastgelegd door een Franse soldaat in 1813. Bij de terugkeer van Napoleon uit Rusland zaten de Russische legers hem op de hielen. De citadel van Spandau gold als een van de sterkte vestingen in Duitsland, en moest standhouden onder artilleriebombardementen. De soldaat heeft in fijn detail de verwoestingen van de bolwerken vastgelegd.

- Een 100-jaar oud naaidoosje uit Duitsland.

- Franse papieren herdenkingsmedailles. Na de Eerste Wereldoorlog werden dergelijke medailles uitgedeeld.

Vrijwilligers

Het vele werk in museum en depot wordt uiteraard niet vanzelf gedaan. Door een hecht team van vrijwilligers dat zich wijdt aan het beheer van de collectie wordt langzaam maar zeker duidelijk hoe bijzonder de collectie van Jans Brands in het museum is en komen er geregeld nog verborgen schatten boven water.

Nieuwsgierig geworden?

Museale of culturele organisaties die interesse hebben om bepaalde stukken of objecten in bruikleen te krijgen voor een tentoonstelling, onderzoek, of dergelijke kunnen contact opnemen met Museum Collectie Brands via conservator@collectie-brands.nl of info@collectie-brands.nl. Doet u genealogisch-

Een zeshoekig sigarettenbakje met het logo van het Scholten Concern. De rode zeshoekige ster gold als beeldmerk van Scholten en is veel te zien op aardappelmeel blikken en andere verpakkingen.

of streekonderzoek, of bent u opzoek naar een bepaald boek? Dan helpen wij u ook graag. Particulieren kunnen contact opnemen via dezelfde e-mailadressen.

Foto's (2024): Ina Meilink.

Vrijwilligers van het Museum Collectie Brands aan het werk in het depot.

In het depot van het Museum Collectie Brands bevinden zich een aantal schilderijen van Otto Drenth. Behalve zijn kunstwerken heeft hij ook zijn persoonlijk archief aan het museum geschenken. Wie was deze machinebankwerker, reclametekenamer en kunstschilder?

Otto Drenth (Emmen, 27-02-1927 - Groningen, 20-06-1990) groeide op in Emmer-Erfscheidenveen op het adres Kanaal A NZ 142. Zijn ouders Otto Drenth (1880-1946) en Trijntje Vording (1883-1960) hadden hier een manufacturenwinkel. Vanaf 1 april 1940, dertien jaar oud, woonde hij met

zijn ouders op het adres Oude Roswinkelerweg 135. Otto Drenth bezocht de Ambachtsschool aan de Stationsstraat, waar hij voor het vak machinebankwerker werd opgeleid. Toen hij 21 jaar oud was, verhuisde hij naar Hellendoorn. Daarna woonde hij achtereenvolgens in Em-

Linksboven: Een verhuisdoos in het depot met het persoonlijk archief van Otto Drenth.

Rechtsboven: Een foto van de woning van de ouders van Otto Drenth in Emmer-Erfscheidenveen, Kanaal A NZ 142 omstreeks 1950. (Uit: Historische Werkgroep Emmer-Compascuum, Van Veenhuisje tot Dorpspaleis, Beilen 2015, blz. 270)

Links: Otto Drenth, Drents Landschap, olieverf.

men, Haarlem, Hellendoorn, Haarlem, Hellendoorn en Emmen. In Hellendoorn en Haarlem woonde hij in deze jaren op hetzelfde (kost)adres. In Emmen woonde hij bij zijn ouders in. Ik vermoed dat hij in deze jaren voor hetzelfde bedrijf heeft gewerkt. Vanaf 8 november 1955 verbleef hij in Emmen aan de Oude Roswinkelerweg 67 (gewijzigd van 135 in 67) wonen.

Op 19 december 1960 huwde hij met Wilhelmina Lodevika Maria Constance van Eijmeren (Arnhem, 28-09-1930 - Emmen, 02-10-1984). Zij hadden een zoon: Erik.

Vanaf 10 februari 1967 woonde het gezin Drenth op het adres Van Blankenheimstraat 35 in de wijk Emmermeer.

1. Zandafgraving bij Emmen	Penseeltekening	150.-
2. De Dinkel bij Denekamp	Viltstift	150.-
3. De haven in Hoorn	Pentekening	95.-
4. Verbier (Zwitserland)	„	125.-
5. Geit	„	45.-
6. Sluierstaart	Penseeltekening	50.-
7. Emmen	Sepiatekening	125.-
8. Mijn Moeder	Bruin conté	150.-
9. Tussen Valthe en Emmen	„	50.-
10. Bomen bij Exloo	Gekleurde pentekening	50.-
11. Hoorn	„	175.-
12. Verbier (Zwitserland)	Aquarel en pen	125.-
13. Dood vogeltje	Aquarel	175.-
14. Verbier (Zwitserland)	„	125.-
15. Marken	„	125.-
16. Oudste boerderij van Texel	„ en pen	125.-
17. Noordbarge	„	125.-
18. Boerderijtje te Odoorn	„	150.-
19. Zuid Sleen	„	275.-
20. Oostende Texel	„	275.-
1. Den Hoorn „	„	275.-
2. Bij De Koog „	Pen en penseel	275.-
3. Texel	Aquarel	275.-
4. Den Hoorn Texel	Olieverf	125.-
5. Gezicht op Weerdinge	„	175.-
6. Woonwagenkamp bij Emmen	„	275.-
7. Stilleven	„	195.-
8. Boerderij tussen Dalen en Nw. Amsterdam	olieverf	275.-
9. Bossaanplant	„	225.-
10. Gezicht op Odoorn	„	250.-
11. Klazienaveen Noord	„	175.-
12. Monnickendam	„	150.-
13. „Ego,,	Conté-witte verf	200.-
14. „Ontwaken,,	Olieverf	175.-
15. „De Dood,,	„	200.-
16. „2 gezinnen,,	„	175.-
17. „Opkomst en verval,,	„	175.-
18. „Woede,,	„	350.-
19. „Het leven van de mens	Gekleurde houtblokjes	

O. Drenth
Van Blankenheimstraat 35
Emmen
Tel. 05910-13253

Otto Drenth, Stilleven, olieverf, 1971.

Met dank aan de vrijwilligers in het depot van het Museum Collectie Brands en de medewerkers van het Gemeentearchief Emmen.

Foto's depot (2024): Ina Meilink.

Wie weet meer over Otto Drenth?
Wie gaat een verhaal over hem schrijven?
Reacties naar:
conservator@collectie-brands.nl of
gjdijkstra@uitgeverijdrenthe.nl

Otto Drenth, Tussen Nieuw-Amsterdam en Dalen, olieverf.

Otto Drenth, Woonwagenkamp Emmen, olieverf.

door
Marscha van Noesel

Margreth Eikens (54) zet kerkmuseum Janning voort in Nieuw-Schoonebeek

Margreth: "Ik wil de kerkgeschiedenis teruggeven aan de jeugd."

In 1956 werd pastoor Hein Janning in Heeg op een boerenkar met ervoor ruiters te paard door velen verwelkomd. (Collectie Haye Witteveen)

Voorafgaand aan het interview is er eerst koffie en gebak. Vanaf links: Haye Witteveen en Margreth Eikens. (2024)

Er is geen mens die het Margreth Eikens nog uit haar hoofd kan praten: het museum kerkelijke kunst van haar heeroom Hein Janning (1914-1980) blijft. Beter nog: het zal worden uitgebreid en zal een parel worden tussen de andere religieuze musea in Nederland, zoals het Catharijneconvent in Utrecht en het museum voor religieuze kunst in Uden.

Toen Margreth tien jaar was stierf haar oom de pastoor Hein Janning in Workum. De lieve en artistieke oom van haar moeder, geboren in Nieuw-Schoonebeek, was na een reis langs andere Friese katholieke kerkgemeenschappen uiteindelijk in Workum terecht gekomen. Janning was bijvoorbeeld in 1956 geplaatst in Heeg bij Sneek. En het toeval wil dat Haye Witteveen (83) die nu in Emmen woont, daar toen als jongetje van een jaar of veertien misdienaar was. "Ik weet die tijd nog goed te herinneren. Je moest 's morgens vroeg naar de mis, nuchter! Nog voordat je naar school ging. Eerst moest ik lopend, maar later kreeg ik de fiets van mijn vader, veel te groot voor mij natuurlijk. Ik leerde in die tijd alle Latijnse gebeden uit mijn hoofd, ik ken ze nog. Pastoor Janning kwam ook geregeld bij mijn vader op bezoek. Ze praatten wat, rookten waarschijnlijk een sigaar en dronken een borreltje. Het was een heel vriendelijke sociale man." Haye vindt het bijzonder dat die pastoor Janning uit zijn jeugd weer in herinnering wordt gebracht in Nieuw-Schoonebeek, zo dichtbij Emmen. Hij heeft het kerkelijk museum nu al in zijn hart gesloten.

Haye: "Ik leerde in die tijd alle Latijnse gebeden uit mijn hoofd, ik ken ze nog."

Margreth Eikens laat Marscha van Noesel de schilderijen van haar heeroom Hein Janning zien.

Aan de tijd in Workum heeft Margreth geen specifieke herinneringen, alleen dat er een 'bak ruimte' voor kinderen was in die pastorie. En als haar oom naar Nieuw-Schoonebeek kwam was het altijd feest, want hij nam een koffer vol speelgoed mee. Later werd haar verteld hoe bijzonder die oom was: hij schilderde, verkocht zijn werk en met de opbrengst kocht hij kerkelijke kunst. Zijn verzameling groeide in al die 35 jaren dat hij in Workum pastoor was, gestadig. Hein Janning was een geliefd pastoor in zijn kerkgemeenschap. Hij maakte voor zijn bezoeken en gesprekken geen enkel onderscheid, het maakte hem niet uit of iemand gelovig was of niet. Bij hem was iedereen gelijk. Zijn leven bewoog zich tussen mens, kerk en kunst en is beschreven in vele artikelen die er over de pastoor in dagbladen zijn verschenen. Hein Janning werd ondanks zijn populariteit wel met pensioen gestuurd, wat hij verschrikkelijk vond. Hij wilde blijven en zijn werk in de gemeenschap voortzetten. Hij wilde zijn kerk, Sint Werenfriduskerk van Workum mooier maken met kerkelijke kunst. Een week nadat hij met pensioen was, stierf hij op 65-jarige leeftijd. De pastorie van de kerk in Workum moest na verloop van tijd dicht, en zou verkocht worden net als de monumentale kerk daarnaast. Maar wat met de enorme verzameling kunst van pastoor Janning te doen? Margreth, parttime werkzaam in de zorg, wist al snel een antwoord: de kunst van haar oom moest naar zijn geboortedorp. In 2019 is het museum Workum verhuisd naar de pastorie van de Sint-Bonifatiuskerk in Nieuw-Schoonebeek. En dat was niet gebeurd als Margreth er niet achter had gezeten. Ze zat immers allang in het bestuur van het museum in Workum. Toen de hele verzameling van haar heeroom verkocht zou worden stak ze er snel een stokje voor en sprak met haar partner André Zwake af dat ze het museum in de pastorie Nieuw-Schoonebeek, die ook leegstond, wilde vestigen. "Je bent gek," had haar partner in eerste instantie

Haye Witteveen bij het misboek op de kathedraal, waarin iedere dag van het jaar een eigen liturgie heeft. (2024)

"Ik herken die glinsteroogjes van Margreth, zo keek pastoor Janning ook," zegt Haye.

gezegd, maar nu is hij bijna even gedreven als Margreth. Ze hebben de hele inventaris van de pastorie Workum in een paar vrachtwagens naar Nieuw-Schoonebeek verhuisd, inclusief de beeldhouwde notenhouten lambrisering vermoedelijk afkomstig uit een priesterkoor uit een in de jaren zeventig afgebroken klooster(kerk) in het voormalig Oostduitse Walingdorf. Een bevriende antiquair van Janning tipte hem: er zou een 'ding' aan de kant van de weg zijn gezet. Janning ging er destijds meteen op af en nam het beeldhouwde paneel van 20 meter lang en manshoog mee naar Workum. Volgens sommigen zou die lambrisering met beeldhouwde afbeelding van de heilige familie met lam wel een miljoen euro waard zijn, maar Margreth hecht geen waarde aan dat prijskaartje. Zij is blij met de kapel waarvan de lambrisering nu deel uitmaakt. Het is voor haar het mooiste plekje van haar museum Janning.

De werkkamer van pastoor Janning in het Museum Janning. (2024)

Haye Witteveen zit aan tafel in de keuken van de al tot museum omgebouwde pastorie in Nieuw-Schoonebeek samen met fotograaf Ina Meilink, Margreth en vrijwilliger Ab Klein. "Ik herken die glinsteroogjes van Margreth, zo keek pastoor Janning ook," zegt Haye. Dat is mogelijk, want Janning en Margreth zijn natuurlijk familie. En wat ze ook heeft geërfd van haar heeroom, is de passie voor het kerkelijk museum met als doel de r.k.-kerkgeschiedenis door te geven aan de jeugd. "Maar niemand in de hele familie heeft het artistieke talent van de oom geërfd. In ieder geval heeft Margreth wel de wil Nieuw-Schoonebeek een bijzonder museum te geven. Het is nu al een bezienswaardigheid met al die

kerkelijke attributen, zoals monstransen, kruisen, beelden, kazuifels, bijbels en natuurlijk talloze schilderijen van landschappen en dorpen van Hein Janning. Maar ondanks de vele kleine kamertjes van de pastorie met de al fraai opgestelde kerkelijke kunst in stellages en vitrines is het museum nog lang niet klaar. "En we willen de kerkelijke geschiedenis verbinden met de culturele- en de streekgeschiedenis. Daarom vertellen we hier ook de geschiedenis van het veen. We hebben een kamer helemaal ingericht over meester Schreur, de onderwijzer en ook fotograaf, van de basisschool. Zijn foto's en verzamelde attributen zijn hier samen gebracht."

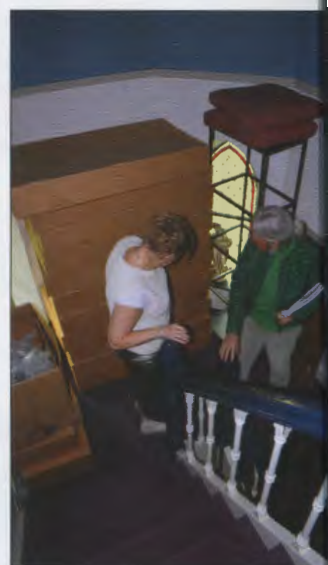
Het verhaal over de diefstal van het tabernakel in Weiteveen mag nooit verloren gaan, vindt Margret. "Ik vertel de jeugd over hoe de zusters nadat het tabernakel was teruggevonden hier naar toe zijn gekomen. Die zusters hebben er voor gezorgd dat hier onderwijs, gezondheidszorg en agrarische en industriële ontwikkeling kwam. Aan hen hebben we te danken dat hier uiteindelijk de armoede is verdwenen. **Het wordt tijd dat we hier in Drenthe eens opstaan, trots zijn over wat we hebben.** Bijvoorbeeld dat Van Gogh hier zoveel heeft geschilderd en hier veel inspiratie heeft gevonden, moeten we beter benadrukken. Kijk wat Amsterdam er mee heeft gedaan? Er komen mensen kijken en iedereen kent het Van Gogh Museum. **Wij moeten onze verhalen eens beter op de kaart zetten.**"

Links: Pastoor Hein Janning in 1958. (Collectie Haye Witteveen)

Rechts: Pastoor Janning leidt in 1958 een huwelijks-voltrekking. Achter hem zit geknield de zeventienjarige Haye Witteveen (1). (Collectie Haye Witteveen)

Op ontdekkingstocht op zolder in de schatkamer van pastoor Hein Janning in november 2024.

Na de korte rondleiding laat Margreth ook even de vliering zien waar ongelooflijk veel dozen zijn opgestapeld met wie weet wat voor een verborgen schatten uit de pastorie van Workum. Gelukkig zijn er ook vrijwilligers die haar helpen met het archiveren, want alles moet nauwkeurig beschreven worden. Het heeft tijd nodig en nu straks ook de Sint Bonifatius kerk naast de pastorie misschien leeg zal komen te staan, ziet Margreth grote kansen. En als ze denkt, wat daar straks mogelijk zou kunnen zijn

beginnen haar ogen inderdaad te glinsteren. “De educatieve waarde van museum Janning is voor mij hoofddoel. Ik weet het wordt hier daardoor drukker. Ik kom nu al geregeld met mijn tijd in de knel. Ik zal misschien moeten kiezen op den duur. Als ik basisscholen krijg en de kinderen stellen allerlei vragen, ze zijn nieuwsgierig en willen alles weten over vroeger dan ben ik blij. **En dan denk ik, dit is wat heeroom heeft gewild.**”

Microscopiedag voor de jeugd van Zuidoost-Drenthe in het Janning Museum

In de kapel van het Janning Museum vond de microscopiedag plaats.

Museum Janning nam op 4 november 2024 voor het eerst deel aan de Microscopiedag: ‘Van het zichtbare naar het onzichtbare’, een inspirerend evenement dat georganiseerd werd door de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Onder leiding van drs. Theo Jurriens, communicatieadviseur van de faculteit Science and Engineering en met een uitstekende voorbereiding en projectleiding, kregen jonge bezoekers de kans om de fascinerende wereld van microscopie te ontdekken. Ook wethouder Pascal Schrik van Wakker Emmen, met de portefeuille Milieu en duurzaamheid, Sport, Recreatie en Toerisme, was aanwezig om het belang van educatieve initiatieven zoals deze te ondersteunen.

Museum Janning is trots om deel uit te maken van dit initiatief: ‘Onze deelname aan de Microscopiedag onderstreept onze wens om kennis op te bouwen in samenwerking met universiteiten. Niet alleen over onze collectie en de lokale geschiedenis, maar in de meest brede zin – om zo de kansen voor de jeugd in onze regio te versterken.’

Vijfde generatie Van Peer staat klaar

*‘Ik verkoop potten en pannen.
‘Een familiebedrijf, je stapt er gemakkelijk in.’
‘Personeelsgebrek treft iedereen met een bedrijf.’*

Van platteland naar verstedelijking

In de periode rond 1900 groeide de bevolking van de gemeente Emmen sterk door de komst van veenarbeiders. In 1880 woonden er ongeveer 10.000 mensen in de gemeente, maar dat aantal was al in 1900 verdubbeld tot 20.000. De gemeente veranderde door de veenontginning van een gebied met landbouwnederzettingen naar een verstedelijkte regio in de tweede helft van de 20ste eeuw. Rond 1900 zagen ondernemers kansen in Zuidoost-Drenthe. Eén van hen was middenstander Jan van Peer uit Schoonoord, die zich in 1910 met zijn gezin in Emmen vestigde.

Hoewel de vierde generatie Van Peer, de drie zonen van JES (afkorting van Johan Eduard Siewerd) van Peer en Janny Joel nog volop in bedrijf zijn, staat de vijfde generatie, Diede, al in de startblokken. Maar wie van de kleinkinderen van JES en Janny straks nog meer aan het roer zullen staan van het familiebedrijf is nog niet duidelijk. Voorlopig hebben Ronald (49) die de zaak ‘Koken, Tafelen en Cadeaus’ voor zijn rekening neemt, Jan, (58) die beddenspecialzaak runt en Berjo (56) die de admi-

Vervolg op bladzijde 3.

Linksboven: Op deze kaart is te zien dat er rond 1800 geen bewoning was aan de Hoofdstraat- westzijde. Op de hoek Hoofdstraat - Derksstraat stond de boerderij van boer/schoenmaker Derks (38/43). De huidige Derksstraat werd toen De Steeg genoemd. (www.dorpshistorie.nl; Anne Post, Norg)
Rechtsboven: Deze foto van de huidige Hoofdstraat in zuidelijke richting is voor 1910 gemaakt. Aan beide zijden van de toenmalige Dorpsstraat werden prachtige panden gebouwd. Rechts is het hek te zien dat toegang gaf tot het erf van Derks. Hier liet Jan van Peer in 1910 zijn eerste winkelpand in Emmen bouwen. (Museum Collectie Brands)

Geschiedenis (1901-1923)

1901 - Jan van Peer (Wildervank, 1877 - Emmen, 1952) (foto rechts, ca. 1930), gehuwd met Aaltje Welling (1880-1935) begint vanuit zijn woonhuis in Schoonoord met de verkoop van horloges.

1910 - Opa Van Peer verhuist met zijn goedlopende nering naar Emmen dat, omdat het 'op het zand' en niet 'op het veen' lag, toen al een zekere uitstraling had. Hij vestigt zich aan de Stationsstraat (nu Hoofdstraat 108) in een speciaal daartoe gebouwd pand, waarin later onder andere een bank en een bloemenhandel onderdak vonden.

1916 - Op de hoek van de (huidige) Hoofdstraat en Derksstraat, waar in vroegere jaren het boerenbedrijf van de familie Derks stond, wordt het nu nog bestaande pand gebouwd met een leuk, karakteristiek en voor die tijd gedurfd hoektorentje.

1923 - Aan de Derksstraat worden zowel het 'toonkamergebouw', nu 'Slaapcomfort', als een magazijn-huisje gebouwd. Achter het toonkamergebouw bevond zich tot in de tachtiger jaren van de afgelopen eeuw, de eigen meubelmakerij. Het oorspronkelijke beroep van scheepstimmerman van opa Van Peer kwam dus goed van pas.

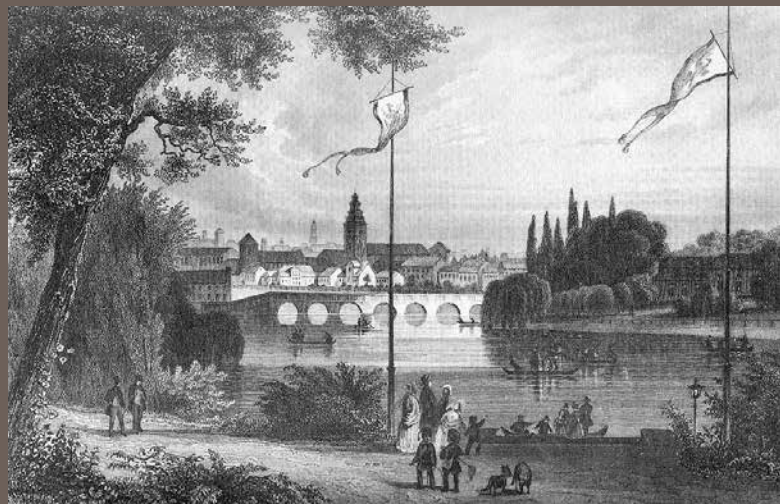
Hoe het in het begin van de 19de eeuw begon?

Johannes Edewart Syverts van Peer (1819-1898)

Op 1 december 1861 vestigde arbeider Johannes Edewart Syverts van Peer (Jan) van Peer zich in Schoonoord. Hij was volgens zijn overlijdensakte op 4 november 1819 in Königsbergen (Kalininograd) geboren. Zijn ouders waren schipper Derk Syverts van Peer en Hermina Christina Brouwer. Dit echtpaar voer op een tjalk of een kofschip vanuit Gasselternijveenschemond naar de Oostzeelanden, waar zij handelswaren brachten en onder andere graan en hout haalden. In Königsbergen beviel Hermina Christina Brouwer van een zoon, die de naam Johannes Edewart Syverts van Peer kreeg. Uit de burgerlijke stand blijkt dat hij zich later 'Jan' liet noemen. Op 21 september 1844 huwde boerenknecht Johannes Edewart Syverts van Peer in Muntendam met Neeltje Hindriks Panjer (Veendam, 27-08-1823 - Windeweer, 27-12-1876, dochter van zeeman Hindrik Arends Panjer en Marchien Jacobs Parrel). Arbeider Jan van Peer ging in 1861 met zijn vrouw en zes kinderen in Schoonoord wonen. Op 19 mei 1866 vestigde hij zich met zijn gezin in de gemeente Anloo. Op 4 mei 1874 verhuisde het gezin naar Kielwindeweer in de gemeente Hoogezeand, waar Neeltje Hindriks Pan-

Kustgezicht met tjalk. Ludolf Bakhuysen, 1697 (uitsnede) - Collectie Rijksmuseum Amsterdam (SK-A-2316)

Ansichtkaart Königsbergen omstreeks 1850

nistratie doet en zich een manusje van alles noemt, de touwtjes in handen. Nog vaker dan voorheen zijn ze zelf in de winkels actief. Personeelsgebrek treft ook het gerenommeerde familiebedrijf Van Peer. Sinds kort voert Van Peer met trots het predicaat hofleverancier als enige in Emmen. De slogans zoals 'Van Peer geeft Meer' of 'billijke prijzen en kwaliteit' die vroeger groot in advertenties stonden, gelden immers nog steeds, maar dan misschien met andere woorden.

De hele geschiedenis van het familiebedrijf beschrijven zou een omvangrijk boekwerk opleveren. Het bedrijf bestaat immers al sinds 1901. Daarom wordt de geschiedenis van het bedrijf in kaders, zoals hierboven, beschreven.

Bovendien zijn er in de afgelopen decennia talloze verhalen over de bekende middenstandsfa-

milie van Emmen her en der in kranten en tijdschriften verschenen. Persoonlijke verhalen van de 'Van Peertjes' geven een beeld en meer kleur aan hoe het was in de jaren vlak na 1945.

Hoe het in het begin van de 20ste eeuw begon is wel bijzonder. De grootvader van JES, Jan van Peer, was in 1882 met zijn ouders Arend van Peer (timmerman) en Roelfien Smit vanuit de gemeente Onstwedde in Schoonoord komen wonen. Op 30 november 1900 huwde hij te Borger met Aaltje Welling. Zij gingen in Odoornerveen/Schoonoord aan de Kerklaan wonen, waar hun kinderen Arend (18-03-1901), Derkje (09-07-1902), Roelfien (07-07-1903) en Annigje Harmina (03-07-1904)

Vervolg op bladzijde 5.

Arend van Peer (1854-1931)

jer in 1876 overleed. Hij hertrouwde in 1878 met de weduwe Talea Willemina Koster (Holthuserheide (Duitsland), ca. 1835). Voor 1898 keerde hij terug naar Drenthe en woonde hij in de gemeente Gasselte.

Johannes Edewart Syverts (Jan) van Peer overleed op 29 juni 1898 in Gasselternijveenschemond.

Arend van Peer (1854-1931)

Het vierde kind van Jan van Peer en Neeltje Panjer was Arend van Peer (Wildervank, 13-09-1854 - Schoonoord, 12-07-1931).

Timmerman Arend van Peer huwde op 29 juni 1876 te Anloo met de naaister Roelfien Smit (Annerveenschekanaal, 15-03-1854 - Schoonoord, 20-01-1937), dochter van winkelier Jan Jans Smit en arbeidster Janna Derks Rogaar). Arend van Peer was aannemer en timmerman van beroep en was in dienst van de Drentsche Veen- en Middenkanaal Maatschappij. Van deze werkgever huurde hij aan de Kerklaan 43 te Schoonoord een dienstwoning. Hij was als opzichter werkzaam bij de bouw van sluizen in het Kanaal Buinen-Schoonoord.

Het echtpaar had twee zonen met

Kerklaan 43. Voor de woning staan Arend van Peer en zijn vrouw Roelfien Smit. De namen van de beide andere vrouwen zijn niet bekend. (Collectie J.E.S. van Peer)

In 1926 was het bruidspaar Arend van Peer en Roelfien Smit vijftig jaar getrouwd. (Collectie J.E.S. van Peer)

Het gezin Arend van Peer in Schoonoord.

Vanaf links:

Jan (Smit) van Peer (1878-1970);

Jan van Peer (1877-1952);

Johanna Marchiena (Jo) van Peer (1892);

Arend van Peer (1854-1931);

Roelfien Smit (1854-1937);

Helena Johanna (Lena) van Peer (1880-1961) en

Hendrik van Peer (1889-1968).

(Collectie J.E.S. van Peer)

Deze foto is in 1908 uitgegeven. Geheel rechts is de winkel van Jan van Peer op het adres Kerklaan 24 te zien.

(Collectie C. de Graaf)

Jan van Peer (1877-1952) en Aaltje Welling (1880-1935).

(Collectie J.E.S. van Peer)

de voornaam Jan. De jongste van de twee werd Jan Jans Smit genoemd. Hij was vernoemd naar grootvader Jan Jans Smit. In de Ned. Hervormde Kerk van Schoonoord was Arend van Peer actief als zondagsschool-leider en kerkenraadslid.

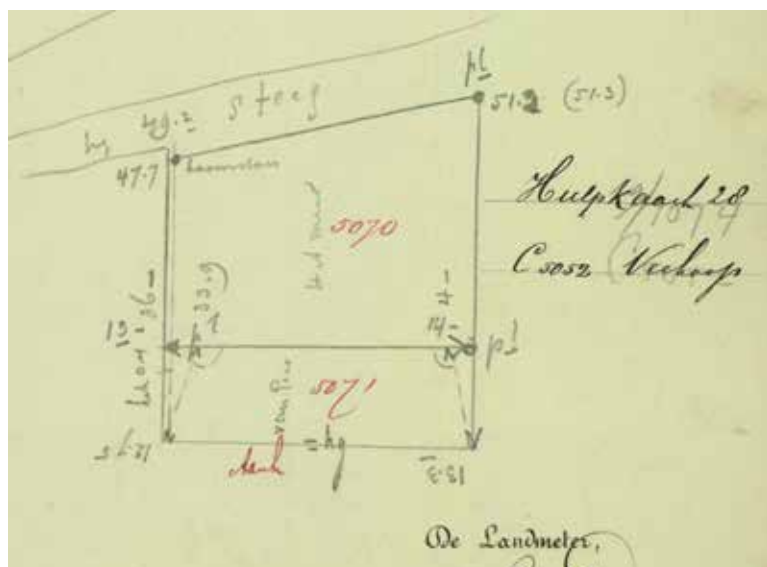
***Jan van Peer
(Stadskanaal, 06-01-1877 -
Emmen, 05-09-1952)***

In 1900 huwde de oudste zoon van Arend van Peer, Jan van Peer, in Borger met Aaltje Welling (Borger, 05-02-1880 - Emmen, 28-08-1935).

Omstreeks 1905 kocht Jan van Peer (Stadskanaal, 06-01-1877 - Emmen, 05-09-1952) van Lambert Jans Boer (1832-1919) een huis op het adres Kerklaan 24 te Schoonoord. Hier startte hij een winkel in naaimachines. Veel Schoonoorders kochten met een betalingsregeling een naaimachine bij hem.

In 1911 verhuisde het gezin van Jan van Peer naar Emmen.¹

Jan van Peer (1877-1932)

Kadastrale tekeningen uit 1911 en 1912. Links is de veldwerktekening C_195 uit 1911 te zien met de namen van de eigenaren van de percelen C5070 (Hendrik Antonius Meijer) en C5071 (Jan van Peer). Rechts is de hulpkaart C_5679 afgebeeld met daarop het woon- en winkelpand dat Jan van Peer in 1910/1911 had laten bouwen.

De foto hieronder is tussen 1907 en 1910 gemaakt. De panden die Jan van Peer in 1910 en 1916 liet bouwen, staan niet op deze foto. De kadastrale percelen van Meijer en van Van Peer liggen er nog braak bij; kinderen spelen er. De monumentale panden op het kruispunt Dorpsstraat/Hoofdstraat/Stationsstraat en De Steeg laten de verandering zien. Links is hotel Postma, gebouwd in 1907 te zien. Rechts op de foto staan de panden van L. Jakobs, 'het Heerenpension van Jakobs' met daarnaast de manufacturenzaak van Jakobs.

Het boerendorp Emmen verandert in een dorp met voorzieningen voor geheel Zuidoost-Drenthe. Jan van Peer had een vooruitziende blik en zag als ondernemer in Emmen meer kansen dan in Schoonoord.

werden geboren. Daarna verhuisden zij naar Schoonoord, waar Harm Jan (29-08-1909) werd geboren. Na de verhuizing naar Kerklaan 24 in Schoonoord begon Jan van Peer met de verkoop van horloges, naaimachines, commodes, speelgoed, kortom alles wat je toen een in warenhuis kon vinden.

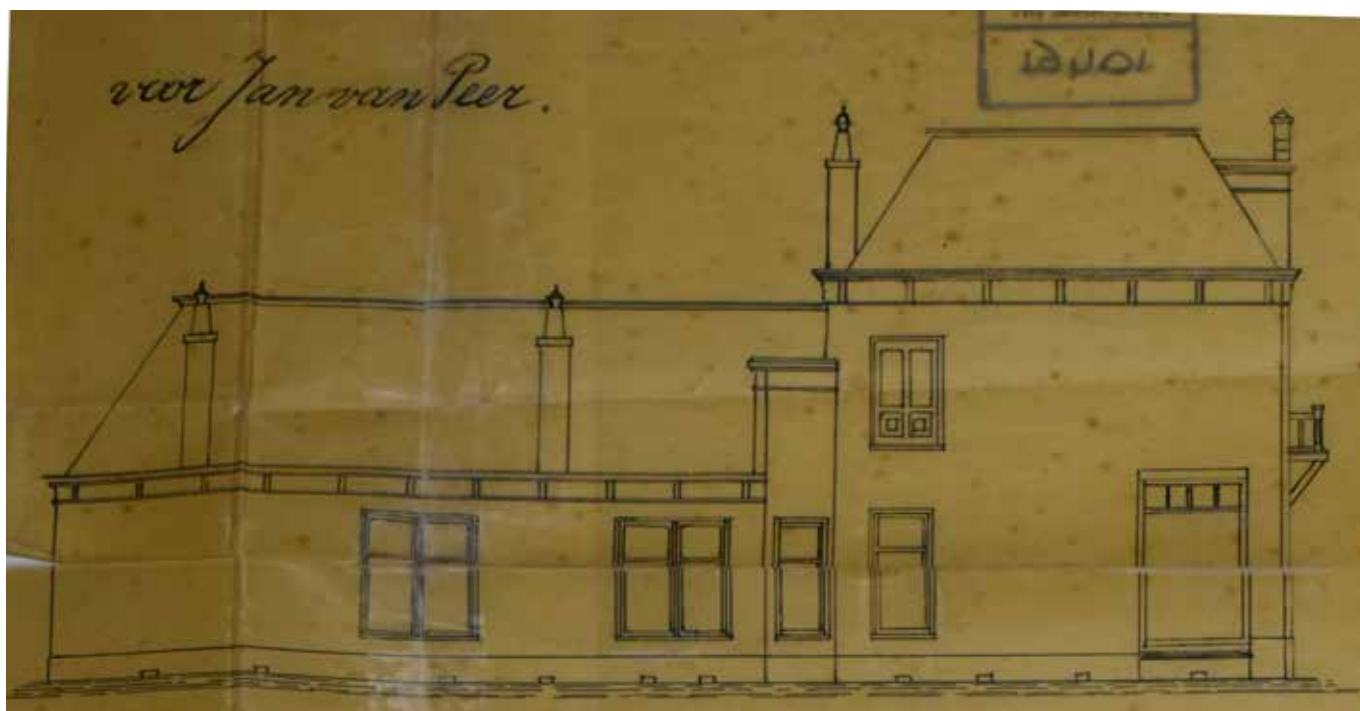
Op 11 april 1911 was Jan van Peer op het gemeentehuis in Emmen om zich met zijn gezin in te laten inschrijven als bewoner. Hun jongste kind, Helena Johanna (20-02-1912 - 19-12-1912), werd hier geboren.²

In Emmen had hij in 1910 een stuk tuin (kadastraal perceel C5071) van caféhouder Hendrik An-

Linksboven: de voorgevel van de bouwtekening van het pand dat Jan van Peer in Emmen op kadastraal perceel C5071 liet bouwen. (Gemeentearchief Emmen (GAE), bouwdoossier 10461)

Rechtsboven: een foto van de voorgevel van het pand van Jan van Peer. (Collectie Roelof Boelens)

Zijaanzicht van het pand van de bouwtekening (GAE, bouwdoossier 10461)

tonius Meijer gekocht, het voormalig boerenerf van de familie Derks.³ Hier bouwde hij een woning (het huidige adres Hoofdstraat 117), een schuur en een pakuis. In 1917 verkocht hij dit alles aan uitgever en drukker Albertus Tonkens.

Ondertussen had Van Peer in 1916 het naastgelegen bouwterrein (C5200) van caféhouder Meijer gekocht en hij liet op de hoek Hoofdstraat-Derksstraat een voor die tijd opvallend pand bouwen. Door velen toen en nog steeds de winkel met het torentje genoemd.

Derkje, Arend en Harm-Jan

Drie van de kinderen, Derkje, Arend en Harm-Jan kwamen in de zaak werken. Jan van Peer ging verder met zijn oude liefde: meubels maken. Hij was ook maatschappelijk in bijvoorbeeld de handelsvereniging en de woningcorporatie zeer actief. Derkje was een statige doortastende en goede zakenvrouw. De nieuwe lichter had ook andere belangstelling dan alleen de zaak, zoals Arend bijvoorbeeld, die behalve operator in de enige bioscoop van Emmen ook Drentse verhalen schreef. Arend, de oom van JES had andere ideeën over de

Linksboven: Het woon- en winkelpand (tweede van links) dat Jan van Peer in 1910 liet bouwen.
(Collectie Roelof Boelens)

Rechtsboven: Het pand anno 2024 (Hoofdstraat 113).

Blauw-
druk van
het pand
dat Jan
van Peer
in 1916
liet
bouwen.
(GAE,
bouw-
dossier
10461)

Links: In 1916 liet Jan van Peer op de hoek van de Derksstraat/Hoofdzaak een monumentaal woon- en winkelpand bouwen. (Collectie Roelof Boelens)

Boven: Een reclameauto met de tekst: Jan van Peer geeft meer! (Collectie J.E.S. van Peer)

Winkelpanden aan de Stationsstraat (later Hoofdstraat) in de jaren twintig van de vorige eeuw. De tramrails zijn op de foto te zien. Van 1910 tot 1945 reden trams door Emmen naar Ter Apel. De meeste panden, links op de foto, zijn inmiddels afgebroken. De panden die Jan Van Peer in 1910 (1) en 1916 (2) liet bouwen zijn op deze zichtbaar te zien. (Collectie Roelof Boelens)

Nog een foto uit de jaren twintig. Links van het pand van Van Peer de oude bakkerij van Bos. Daarnaast stond de eerste bioscoop van Emmen, een tent: 'Koh-i-Noor'. In 1931 bouwde Rademaker op deze plaats een moderne manufacturenzaak. Daarnaast stond het pand dat Van Peer in 1910 had gebouwd en sinds 1916 in bezit van drukkerij Tockens was. (Collectie Roelof Boelens)

Geschiedenis (1928-1982)

1928 - Vader Harm Jan van Peer (foto rechts) neemt met zus Derkje en broer Arend de leiding van het bedrijf van Jan van Peer over; de laatste blijft evenwel zeer actief in het maken van houten meubels.

1940 - De derde generatie en algemeen directeur van het familiebedrijf, Johan Eduard Siewerd (algemeen bekend onder de naam JES) van Peer wordt geboren in het tot woonhuis van de familie Van Peer getransformeerde 'magazijn-huisje' aan de Derksstraat.

1954 - Het woonhuis aan de Derksstraat wordt ontruimd en gaat onderdak bieden aan de zaak van Juwelier Van Ess. De familie H.J. van Peer verhuist naar de overzijde van de straat en trekt in een groter woonhuis met tuin, waarin tot voor kort Derkje van Peer en haar vader woonden.

1962 - JES van Peer doet zijn intrede in de leiding van het bedrijf.

1966 - Het grote pand met het torentje wordt gemoderniseerd, waarbij dat torentje werd verwijderd. Juwelier Van Ess verlaat het huisje aan de Derksstraat. Dierenwinkel Natura neemt zijn plaats in.

1974 - Vader Harm Jan van Peer verlaat het bedrijf, zoon JES van Peer neemt als derde generatie Van Peer de gehele leiding van het bedrijf over.

1980 - Op de plaats waar het woonhuis met tuin van de familie Van Peer stond, wordt de speelgoedzaak Intertoys gebouwd.

1982 - Opening van de cadeauboetiek 'Oriënt' onder de leiding van de echtgenote van JES van Peer.

winkel. Daarom kocht zijn broer hem uit en kon Harm-Jan het verder alleen doen. Derkje was inmiddels ook al uit de zaak gestapt. Harm-Jan kreeg al gauw assistentie van JES. In 1974 nam JES de zaak definitief over.

En zo groeide deze zaak van generatie op generatie verder uit. JES van Peer, een gedreven rechtvaardige zakenman, heeft de zaak van zijn vader en grootva-

der enorm uitgebreid. Natuurlijk ook met de hulp van zijn vrouw, Janny. "Het ging altijd beter met de zaak," zegt ze. Ook toen V&D in Emmen kwam, we hielden wel even ons hart vast. Wij echter hadden onze eigen merken. De komst van V&D heeft ons niet geschaad, in tegendeel. We hebben ons altijd onderscheiden. En nog steeds ben ik geïnteresseerd in hoe de zaken er voor staan. Als we in Emmen zijn lopen we altijd even binnen. Dan heb ik mijn zonen

Links: In 1923 werd aan de Derksstraat een 'toonkamergebouw' met daarnaast een 'magazijnhuisje' gebouwd. Rechts: Het 'toonkamergebouw' werd als een winkel met 'Slaapcomfort' ingericht. In het 'magazijnhuisje' dat ook als woning was gebruikt, werd van 1954 tot 1966 gebruikt door juwelier Arnold van Ess. (Foto ca. 1960-1965, Collectie Roelof Boelens)

Links: De kinderwagens voor de winkel aan de Hoofdstraat in 1946. (Collectie Van Peer)
Boven: Emmer Courant, 02-09-1949.

ook weer even gezien en ik kan het niet laten om te vragen of er goed verkocht is.”

JES is in 2002 uit de zaak gestapt om het roer over te dragen aan zijn zonen. Nu zoveel jaar later, woont hij met Janny al negen jaar in Angelslo. Twintig jaar woonden ze in Bargeres en ook nog evenzoveel jaren in een boerderij in Westenesch. Nu genieten ze van hun kinderen en kleinkinderen in huis met tuin samen met hun Franse bulldog, Coco. Jan luistert naar wat Janny allemaal over hun gezamenlijke tijd in de zaak vertelt. Intussen probeert hij Coco onder controle te houden, opdat de hond mij niet aanvalt, maar even later zijn we al maatjes.

JES herinnert zich nog veel uit zijn tijd in de zaak, alleen voor namen en de puntjes op de i moet je bij Janny zijn. Ze heeft alle verhalen die er over het bedrijf zijn verschenen paraat, boeken over oud Emmen komen in een mum van tijd tevoorschijn, maar het verhaal over hoe zij JES in het veenkoloniale dorp Wildervank ontmoette, staat niet zwart op wit, tot nu toe.

JES was met zijn waterpolo-club De Kikker in 1963 naar een toernooi in Wildervank en vierde 's avonds feest. Daar was Janny Joel, geboren in Annen en sinds haar vijfde jaar woonachtig in Wildervank, ook. Ze zat toen op de Kweekschool in Groningen. Natuurlijk werd er gedanst: “Ik zag hem meteen en we maakten kennis. Ik vroeg hem “Wat doe je?” Hij

zei: Ik verkoop potten en pannen. Ik woonde nog bij mijn ouders. Een schoolmeisje was ik, na een half jaar waren we verloofd. Twee jaar later zijn we getrouwd. Dus binnenkort, 23 februari 2025, zijn we zestig jaar getrouwd! Ik was in die tijd al wel onderwijzeres, maar ik moest zoals de wet dat toen voor getrouwde vrouwen voorschreef, ontslag nemen, wat ik toen heel gewoon vond. Bovendien was ik ook al in verwachting van onze oudste zoon Jan.”

Ze kregen drie zonen. JES kon al zijn tijd in de zaak steken, terwijl Janny voor de kinderen zorgde. Ze hield zich ook zijdelings met de zaak bezig. Ze was heel enthousiast en wist vanuit de dagelijkse praktijk als huisvrouw voldoende adviezen te geven over inkoop.

Ook de indeling van de panden hield haar bezig. Dat was geen wonder, want haar vader was architect en bij de verbouw en nieuwbouw van de panden van de zaak konden ze haar ideeën goed gebruiken. Zo was ze heel blij dat tijdens al die verbouwingen werd besloten dat het torentje, zo karakteristiek voor dat hoekpand, terugkwam. Wie omhoog kijkt, ziet daar behalve het jaartal (1916) ook een gevelplaatje ‘kooplust’ van de kunstenares Judith Braun hangen. Dat is er bij het eeuwfeest van de zaak op gekomen.

Janny heeft nog een tijdje de leiding gehad in de Oriëntwinkel van Van Peer naast de beddenzaak, waar Aziatische producten werden verkocht. Toen ze ermee stopte was er niemand die hart had voor deze producten. Nu is in het pand een kapperszaak in gevestigd.

Ook de kampeer- en tuinmeubelenwinkel aan de Noorderpassage waar Berjo tijdelijk de scepter zwaaide, is al geruime tijd geleden verhuurd aan de kringloopwinkel Mijn Kraam.

Van Peer heeft ook lange tijd speelgoed verkocht. Eerst in het historische pand en later in het modernere aangebouwde gedeelte aan de Derksstraat, Jan van Peer Intertoys. Die ruimte is nu aan het bedrijf Intertoys verhuurd. Jan, de oudste zoon, weet nog wel dat hij en zijn broertjes op zondagmiddagen op de speelgoedafdeling van zijn vader werden losgelaten om te spelen met wat ze maar wilden, maar

*De Oriënt-
winkel van
Janny van
Peer.
(Collectie
Roelof
Boelens)*

Een panoramafoto van Jan van Peer op de hoek Hoofdstraat-Derksstraat. (Collectie Roelof Boelens)

Links: Bij een modernisering van het pand in 1966 verdween het torentje. (Collectie Roelof Boelens)

Rechts: Bij het 100-jarig bestaan in 2001 kwam er weer een toren op het pand. (Foto: Sis Hoek-Beugeling)

Janny weet daar helemaal niets meer van. Wel weet ze dat ze haar kinderen niet met speelgoed heeft verwend, ook al hadden ze zelf een speelgoedwinkel. In het boekje *Emmenaren over Emmenaren* staat een verhaaltje geschreven door de artistieke 'oom Arend' over de kinderwagens die bij Van Peer na de oorlog te koop stonden: "Bij veel jonge paren ontbrak het aan geld om meubels te kopen. Zij kochten op afbetaling bij Jan van Peer, 'goed en niet duur'. Mijn vader stelde er prijs op de best verkrijgbare spullen te leveren. De jonge mensen kochten op afbetaling met een contract voor twee jaar. Binnen een jaar moest er nog een contract komen voor een kinderwagen. De rente was 7% van het aankoopbedrag. En elke veertien dagen moest je langs de deuren om het bedrag te innen. Dan werd meteen gekeken of de mensen het spul wel goed onderhielden. Als er geen geld was, werd uitstel verleend. Bij ziekte en overlijden ging er een streep door de rekening." Aldus een stukje uit een van de Drentse verhaaltjes van die 'leuke' oom.⁴

Ook de humor van die oom hebben de zonen van JES in zich. Grappen maken over zichzelf is hen wel toevertrouwd. Maar met grapjes komt er geen geordend verhaal, dus terug naar hun moeder. Die kinderwagens werden in de winkel verkocht, weet Janny. Ze haalt een foto tevoorschijn van een lange rij kinderwagens die buiten langs het winkel-pand te koop stonden. Dat tekent de geboortegolf van 1946. Als je die wagens op de foto nu ziet gaat

er een schok van herkenning door sommigen heen: "O ja die hadden mijn ouders in de jaren na de oorlog ook."

Van Peer is met Emmen verbonden. De zonen blijven nog wel een paar jaartjes doorgaan. Maar of hun kinderen, Janny en JES hebben zes kleinkinderen, onder wie 'twee bonuskinderen', hun toekomst ook in de zaak zien zitten, blijft nog even de vraag. Ronald: "Ik zal ze er nooit toe dwingen, wat mijn ouders ook nooit hebben gedaan. Ze zijn nu nog te jong, maar ik zal ze zeker waarschuwen: als je erin stapt weet dan dat het je helemaal in beslag zal nemen."

Diede, Jans zoon, staat inmiddels met een stralende glimlach in de beddenspeciaalzaak van zijn vader. "Ik had eigenlijk helikopterpiloot willen worden of profvoetballer, maar ik raakte geblesseerd. Ik heb commerciële economie en marketing gestudeerd. Tijdens mijn stage bij een meubelbedrijf groeide mijn interesse voor meubels," zegt hij. En hij weet natuurlijk dat met de meubelmakerij van zijn over-overgrootvader de geschiedenis van Van Peer begon. Nadat hij nog zeven maanden op wereldreis is geweest, stapte hij toch bij vader Jan in de zaak. Hij legt zich er nu bij neer: "Ik ben met de zaak opgegroeid en je stapt er zo vanzelfsprekend in." Zijn droom piloot te willen worden kan hij later misschien nog wel eens realiseren op een vliegend tapijt naar verre landen om inkopen te doen voor zijn ooit nog opnieuw op te bouwen meubelzaak.

Vanaf links: Jan, Jes, Berjo en Ronald van Peer.

Geschiedenis (1993-heden)

1993 - Achter Oriënt wordt een groot bedrijfspand gebouwd dat onderdak gaat bieden aan 'Intercamp'.

1995 - Ronald, de jongste zoon, gaat werken in het bedrijf op de kook- en huishoudetage. Daarvoor was hij als manager voor Intertoys Nederland werkzaam.

2000 - Oudste zoon Jan neemt de beddenzaak 'Slaapcomfort' over.

2001 - Jan van Peer BV viert het honderdjarig bestaan met onder meer een herstel van het grote pand op de hoek Hoofdstraat/Derksstraat in zijn vrijwel oorspronkelijke staat, dus zonder de gevelbeplating en zonder de bekende luifels, maar compleet met een gemoderniseerd hoektorentje en hoge etalageramen, zoals het vroeger was.

2002 - De jongste zoon Ronald neemt zelfstandig 'Jan van Peer koken, tafelen, cadeaus' over. De middelste zoon Berjo neemt de 'Intercamp' over.

2008 - Jan van Peer gaat verder zonder de formulenaam Spectra (inkoopvereniging) en doet volledig zelf zijn marketing en inkoop.

2009 - De kookafdeling op de eerste verdieping wordt voorzien van een nieuw interieur en een demokeuken waar diverse demonstraties gegeven kunnen worden.

2014 - heden

De winkel werd verbouwd en gerestyled met nieuw interieur. Het assortiment is nu op de begane grond te bezichtigen, waar door een doorbraak naar het naastgelegen pand meer dan 100 m² erbij kwam.

Foto's

De foto's van de familie Van Peer komen uit hun privé collectie.

Noten

- Cor de Graaf*, Wie woonde waar in Schoonoord 1854-1994, deel VI Kerklaan, (*Eigen beheer*, 2017), blz. 128-129.
Genealogische gegevens: Drents Archief, www.alledrenten.nl; Gemeentearchief Emmen, bewoners- en persoonskaarten.
- Gemeentearchief Emmen, persoonskaarten en bewonerskaarten.
www.alledrenten.nl
- Informatie uit het Kadaster, leggers 70, 630, 1321, 2068, 3482, 3801, 5003, 6952, 8570, 8793 (Jan van Peer), 9710, 10495, 17191 (Harm van Peer), 17811 en 21625.
- Drents Archief, inv.nr. 0272 Firma Jan van Peer te Emmen.

Lees ook: S. Hoek-Beugeling e.a., 100 Jaar Emmen, deel 1, Leeuwarden 2003, blz. 111, 113, 153-156.

Voor een uitgebreide versie van dit artikel met meer foto's en kadastrale gegevens zie de website van de HVZOD:
<https://hvzod.org/kronieken/>

Janny en Jes van Peer op hun geliefde Ameland.

Achter de schermen

“Het moderne museum heeft meerdere doelen: cureren en bewaren, onderzoek doen en het publiek bereiken. Ze dagen ons uit en vragen ons om onze aannames over het verleden of de wereld om ons heen in twijfel te trekken.” – Kate Williams

Het is een hete dag in augustus als u, de lezer, besluit dat u deze vakantiedag, ondanks het warme weer, graag nuttig wilt besteden. Een kleine internetzoektocht op “wat is er te doen in Nederland?” brengt u op de website van het Rijksmuseum en al gauw zijn de tickets voor een middagje kunst kijken geboekt. U kijkt tevreden naar de tickets die binnenkomen in uw inbox en wacht geduldig tot uw tijdslot begint.

Eenmaal in het Rijksmuseum aangekomen, worden uw tickets gescand en met een zucht vertelt u aan de suppoost dat het “hierbinnen lekker koel is”. De suppoost knikt en wenst u een fijn bezoek.

Uw partner heeft inmiddels besloten dat u gezamenlijk eerst naar het pronkstuk van het Rijksmuseum wilt kijken: de Nachtwacht. Langzaam loopt u de trappen van het gebouw op richting de ruimte met de toepasselijke naam Nachtwachtzaal. Hoewel het vanwege de drukte erg rumoerig is in de zaal, lijkt het alsof alle geluiden wegvallen wanneer u oog in oog staat met kapitein Frans Banninck Cocq en luitenant Willem van Ruytenburgh. De schoonheid van het werk trekt u aan, de lampen belichten het werk zo

dat het lijkt alsof er een gouden gloed over het schilderij ligt en het voelt bijna alsof u de geschilderde figuren de hand kunt schudden. Het enige wat u daarbij belet, is de grote vitrine die u van het werk scheidt. Eén van de zaalsuppoosten heeft opgemerkt dat u het werk erg bewondert en vraagt u een stap terug te nemen om het zicht voor anderen niet te belemmeren. U knikt, zet een stap terug en uw partner trekt aan uw mouw om verder te gaan. U werpt nog een laatste blik op het schilderij en vervolgt dan uw weg door het museum.

Musea zijn plekken waar historie, kunst en wetenschap tot leven komen; ze bieden de mogelijkheid aan iedere bezoeker om zich te laten

Rembrandt van Rijn.
De nachtwacht, 1642.
Olieverf op doek, 3.63 x 4.37 m,
Rijksmuseum, Amsterdam, Nederland.

informereren en inspireren. De gemiddelde bezoeker neemt het wellicht voor lief of, sterker nog, is zich er niet eens van bewust, maar iedere dag werken vele medewerkers en vrijwilligers eraan om een museumbezoek zo magisch mogelijk te maken. En dat werk reikt veel verder dan het opzetten van interessante tentoonstellingen. Alleen al tijdens uw bezoekje aan de Nachtwacht bent u minimaal negen organisatorische processen tegengekomen, zonder dat u daar als bezoeker bewust mee bezig bent. Ik geef u graag een inzicht in wat er achter de schermen van een museum gebeurt, zodat u bij uw volgende museumbezoek met een andere blik naar een object kijkt. Graag merk ik daarbij op dat het Rijksmuseum slechts als algemeen voorbeeld is gebruikt, maar dat de processen in alle musea nagenoeg gelijk zijn.

Erkende musea

Nederland kent meer dan 600 erkende musea, waarvan 65 procent geschiedenis als belangrijkste thema heeft. Het woord 'museum' is geen beschermde term. Hierdoor is het in theorie mogelijk dat iedere verzameling die voor publiek toegankelijk is, zichzelf als museum mag uitdragen. In Nederland is echter een onderscheid gemaakt tussen deze typen verzamelingen en zogenoemde erkende musea. Erkende musea hebben zich ingeschreven bij het Museumregister en voldoen aan de door hen gestelde normen. Deze zeventien normen komen voort uit de onderwerpen bedrijfsvoering, collectie en publiek.

Toegang tot het museum

Uitgaande van de inleiding heeft u wanneer u het museum betreedt reeds twee organisatorische processen meegemaakt: een internetzoektocht heeft u naar het Rijksmuseum geleid en via de website heeft u tickets weten te kopen die fysieke toegang tot het museum bieden. De afdeling Marketing heeft ervoor gezorgd dat met één zoekvraag het Rijksmuseum gemakkelijk te vinden is. Op deze manier worden de bezoekersaantallen vergroot; hoe meer mensen van het museum weten, hoe beter dat is. Er wordt door de afdeling Marketing druk onderzoek gedaan op welke manieren de verschillende doelgroepen het beste te bereiken zijn. Sociale media, de krant, het nieuws en andere platforms worden hier zorgvuldig voor ingezet. Hoe meer mensen van het museum weten, hoe makkelijker het wordt om het met één zoekopdracht te vinden.

Ook het online ticketsysteem is ontwikkeld om het voor de bezoeker gemakkelijker te maken

om naar het museum te komen. Door vooraf tickets te bestellen, maakt de bezoeker een 'commitment' met zichzelf om ook daadwerkelijk te gaan. Er is immers geld ingestoken. Ook voor het museum zelf is het een handig middel. Met een online ticketsysteem wordt de druk op de kassa's aanzienlijk verminderd en is het mogelijk om het aantal bezoekers in het museum te reguleren. Het bijhouden van bezoekersaantallen gebeurt automatisch en hoeft ter verantwoording alleen nog maar te worden uitgedraaid. Het scheelt de museumorganisatie dus ook tijd.

De suppoost

En dan begint uw museumbezoek. Wanneer u het gebouw betreedt, worden de tickets gescand en wordt u door de suppoost begroet. De suppoost heeft op zijn eerste werkdag meegekregen dat het belangrijk is om bezoekers te ontvangen en gedag te zeggen. Op deze manier voelt een bezoeker zich immers gewenst en start hij zijn bezoek met een positieve connotatie; het draagt bij aan een goed gevoel tijdens het verblijf in het museum. Daarnaast is de suppoost ook opgeleid om in de gaten te houden of de bezoekers zich aan de regels houden en hierop in te spelen wanneer dit niet het geval is. Zo spreekt de zaalsuppoost u netjes aan wanneer u wat te dicht op een schilderij staat. Niet alleen kan dit namelijk als hinderlijk worden ervaren voor andere bezoekers; het vergroot ook het risico dat u per ongeluk het schilderij aanraakt en beschadigt.

Collectie

"Hierbinnen is het lekker koel," zei u tegen de suppoost bij binnenkomst. De suppoost bevestigde dit door te knikken. Voor ieder erkend museum geldt dat een stabiel klimaat een vereiste is. De museale collectie blijft namelijk het beste bewaard wanneer er geen grote schommelingen in temperatuur en luchtvochtigheid plaatsvinden. Een klimaatbeheersingssysteem en speciale klimaatvitruines dragen hier zorg voor. Een museumbezoek is dus een goede dagbesteding wanneer het buiten 30°C is.

Ook teveel licht kan collectie-items behoorlijk aantasten. Afhankelijk van het object mag deze maar aan een beperkte hoeveelheid licht blootgesteld worden gedurende een bepaalde tijd. Een zeventiende-eeuws schilderij kan minder licht verdragen dan een zakhorloge uit 1950. De lampen die op de Nachtwacht schijnen, zijn dus niet alleen afgesteld op het creëren van de juiste sfeer, maar zorgen er ook voor dat de Nacht-

Diverse vitrines tonen de vaste collectie van Stedelijk Museum Coevorden.

wacht zo lang mogelijk voor nieuwe generaties te zien blijft.

Zoals u inmiddels wellicht vermoedt, is ook de vitrine een voorzorgsmaatregel om eventuele schade en diefstal van een collectie-item te voorkomen. Maar voor een vitrine geldt ook dat het moet passen in de ambiance van het museum. Dus wordt er door een collectieteam gekeken welke vitrine het beste past bij het object en het item tegelijkertijd het beste beschermt. Ook moet de kleurstelling passen bij de ruimte, de afmetingen moeten in verhouding staan tot de andere vitrines in de ruimte en er moet een mogelijkheid blijven om informatieve tekst bij het object te plaatsen. Aan het uitzoeken van een 'simpele' vitrine gaat dus een heel proces vooraf.

Het museumleven is nooit saai

Het Rijksmuseum is slechts een voorbeeld voor de processen die toonaangevend zijn voor ieder museum. Als directeur van Stedelijk Museum Coevorden houd ik me, tezamen met een fantasistisch en kundig team, ook dagelijks bezig met deze kwesties. Van vraagstukken over kleurgebruik in tentoonstellingen tot het werven van fondsen, en van deskundigheidsbevordering voor medewerkers tot het promoten van een activiteit – het komt allemaal voorbij. Omdat musea zoveel gelijke processen doorlopen en cultuur bij uitstek een sector is waarin de bedrijven elkaar juist versterken, is het mogelijk om van elkaar te leren. Museummedewerkers maken hier dan ook dankbaar gebruik van. Het is een hete dag in augustus als de directeur van Stedelijk Museum Coevorden besluit dat ze deze vakantiedag, ondanks het warme weer,

graag nuttig wil besteden. Een kleine internetzoektocht brengt haar op de website van het Rijksmuseum en al gauw zijn de tickets voor een middagje kunst kijken geboekt. "Toch wel handig dat ik de tickets vast online heb kunnen bestellen," denkt ze, terwijl ze tevreden kijkt naar de tickets die binnenkomen in haar inbox. Eenmaal in het Rijksmuseum aangekomen, worden de tickets gescand en zegt ze tegen de suppoost: "Toch wel prettig hè, die klimaatbeheersing." De suppoost knikt en wenst haar een fijn bezoek. De directeur is het meest geïnteresseerd in het bekendste item van de collectie van het Rijksmuseum: de Nachtwacht. Ze loopt de trappen van het gebouw op, terwijl ze de grote ruimtes in zich opneemt. "Ik wou dat we in ons museum deze ruimte hadden." Eenmaal in de Nachtwachtzaal aangekomen, loopt ze rechtstreeks op het grote schilderij aan het einde van de ruimte af. Het is rustig in de zaal en dit geeft de directeur alle tijd om naar het tafereel voor haar te bekijken. Ondertussen flitsen de gedachten door haar hoofd:

"Ze hebben de lampen wel perfect afgesteld.;"

"Wat voor vitrine is dit eigenlijk?;"

"Op welke hoogte staat het informatiebordje?"

en "Hoe zou het schilderij verzekerd zijn?"

Eén van de zaalsuppoosten heeft opgemerkt dat de directeur toch wel erg gedetailleerd naar de omgeving van het schilderij kijkt en vraagt eraan. De directeur legt uit dat ze vanwege haar werk niet meer 'gewoon' naar een museum kan, maar altijd bezig is met hoe bepaalde aspecten ook in haar eigen werk kunnen worden verwerkt. De zaalsuppoost lacht in herkenning: "Het museumleven is nooit saai."

Activiteiten Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe (HVZOD) <https://hvzod.org/activiteiten/>

18 januari 2025: nieuwjaarsbijeenkomst HVZOD met stampot in Barger-Oosterveld (zie bladzijde 28).

24 maart 2025: algemene ledenvergadering in Museum Collectie Brands, aanvang 19.30 uur.

3 en 10 mei 2025: busreizen naar Hellendoorn en Haaksbergen (zie bladzijde 29).

Andere erfgoedactiviteiten

27 december 2024, 13.00 uur: De traditionele Silvesterwandeltocht (12 km) van Barger-Compascuum naar Hebelermeer gaat door het grensgebied met centraal erin Grenssteen 163 (zie ook blz. 8 t/m 15). Ontvangst en inschrijving met koffie en/of thee is tussen 13.00 en 13.30 uur in café 'De dochter van de kastelein', Verlengde Oosterdiep OZ 105 in Barger-Compascuum. Bij Gasthof Robben in Hebelermeer is Kaffee/Thee und Kuchen. Vervolgens nemen we de route terug naar het café in Barger-Compascuum, waar snert met roggebrood wordt geserveerd. De kosten zijn € 11,00 contant te voldoen bij inschrijving. De consumptie bij Robben in Hebelermeer is voor eigen rekening (ongeveer € 7.50). Informatie en opgave per mail: gsfysio@hotmail.com of appen dan wel bellen 06-50523329. Opgave is mogelijk tot 24 uur van te voren.

8 en 15 februari 2025: Dorpshuis Weerdinge: scannen van dorpsfoto's voor boek *Weerdinge*, zie bladzijde 27.

Museum Collectie Brands, Herenstreek 11, 7885 AT Nieuw-Dordrecht

<https://collectie-brands.nl/>

Openingstijden: di t/m vr (11.00-17.00 uur) en za/zo (13.00-17.00 uur)

De grondlegger van het museum, Jans Brands, verzamelde werkelijk alles in zijn eigen boerderij in Nieuw-Dordrecht. 'De wereld van Jans' is het hele jaar door te bezichtigen!

Exposities: t/m 15 juni 2025: Grote expositie "Mens, jij ijdelduit!"

t/m 9 februari 2025: Kleine expositie Industrieel Erfgoed-Pilot 2: Kunstvezels.

Janning Museum, Europaweg 143a, 7766 AE Nieuw Schoonebeek

<https://www.museumjanning.nl/>

Het Janning Museum is geopend op donderdag, vrijdag en zaterdag van 13:00 tot 16:30 of op afspraak: 06-46223374 of mail info@museumjanning.nl

De vaste expositie is verdeeld over verschillende ruimtes. De Schröerkamer wordt gebruikt voor tentoonstelling van de historische fotocollectie van de gelijknamige meester en wisselexposities.

Bijzonder bezienswaardig is de zogenaamde Janningkapel.

Stedelijk Museum Coevorden, Haven 4, 7741 JV Coevorden

<https://museumcoevorden.nl/>

Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag van 09.30 tot 17.00 uur; zondag van 12.00 tot 17.00 uur.

Permanente exposities van Mijndert van der Thijnen en Het Verhaal van Coevorden. Van 6 juli 2024 - 2 maart 2025: 'Coevorden in stripvorm'.

Andere musea in Zuidoost-Drenthe:

Industrieel Smalspoor Museum, Griendtsveenstraat 140, 7887 TK Erica, <https://www.smalspoorcentrum.nl>
Museum Ergens in Nederland 1939-1945, Weerdingerhaag 8, 7815 LZ Emmen: <https://www.ergensinnederland1939-1945.nl/>

Van Gogh Huis Drenthe, Van Goghstraat 1, 7844 NP Emmen: <https://www.vangogh-drenthe.nl/>

Veenpark, Berkenrode 4, 7884 TR Barger-Compascuum: <https://www.veenpark.nl/>

Volk van Grada, Noordeind 21, 7815 PB Emmen: <https://www.volkvangrada.nl/>

Zandstrooiboerderij en Museum, Burg, Osselaan 5, 7761 BS Schoonebeek: <https://zandstrooiboerderij.nl/>

Voor vermelding van een bijzondere lezing of activiteit in deze rubriek kunt u zich wenden tot de secretaris van de HVZOD: Henk Jeurink, hendrik.jeurink@gmail.com.

